

CRP V5-2135
Prenova Regionalne
razdelitve krajinskih
tipov in izjemnih krajin
v Sloveniji
ter njihova digitalizacija

Prvo vmesno poročilo

Ljubljana, marec 2022

arrrs

JAVNA AGENCIJA ZA RAZISKOVALNO DEJAVNOST
REPUBLIKE SLOVENIJE

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA OKOLJE IN PROSTOR

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA KMETIJSTVO,
GOZDARSTVO IN PREHRANO

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA KULTURO

Naslov projekta: CRP V5-2135: Prenova Regionalne razdelitve krajinskih tipov in izjemnih krajin v Sloveniji ter njihova digitalizacija

Avtorji: Mojca Golobič, Nadja Penko Seidl, Tadej Bevk, Tomaž Pipan, Manca Krošelj, Barbara Kostanjšek, Tadeja Ažman, Oddelek za krajinsko arhitekturo, Biotehniška fakulteta

Jelka Hudoklin, Irena Hočevár, Suzana Simič, Lucija Gritli, Acer Novo mesto, d. o. o.

Projektni partnerji: ACER prostorsko načrtovanje, projektiranje in varstvo okolja, Novo mesto, d.o.o., Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti

Trajanje projekta: 01.10.2021 - 30.09.2024

Vrednost projekta: 200.000,00 €

Financiranje: pogodba št. 2550-21-510027 (MOP), pogodba št. 2330-21-000235 (MKGP), pogodba št. 3340-21-140033 (MK)

CIP – Kataložni zapis o publikaciji

Kazalo vsebine

KAZALO PREGLEDNIC	2
KAZALO SLIK	2
1 UVOD	1
1.1 NAMEN IN CILJI	2
1.2 POJMI	3
2 ANALIZA ŠTUDIJE REGIONALNA RAZDELITEV KRAJINSKIH TIPOV V SLOVENIJI IN NJENE UPORABE	6
2.1 PREDSTAVITEV ŠTUDIJE IN NJENE VLOGE PRI URESNIČEVANJU EVROPSKE KONVENCIJE O KRAJINI	6
2.2 ANKETA MED UPORABNIKI	10
3 PREGLED LCA (LANDSCAPE CHARACTER ASSESSMENT) V EVROPI IN PREDLOG VSEBINE OPISOV KRAJINE	13
4 GEOSTATISTIČNA PREVERITEV PODENOT REGIONALNE RAZDELITVE KRAJINSKIH TIPOV V SLOVENIJI	15
4.1 METODE GEOSTATISTIČNE ANALIZE	16
4.2 REZULTATI	19
5 PREGLED VREDNOTENJA KRAJINE V DOMAČIH STROKOVNIH PODLAGAH ZA PLANSKE AKTE IN V OBČINSKIH PROSTORSKIH NAČRTIH	24
5.1 UGOTOVITVE	24
6 PREDLOG IZHODIŠČ ZA PRENOVO REGIONALNE RAZDELITVE KRAJINSKIH TIPOV V SLOVENIJI	28
6.1 UVODNE UGOTOVITVE	28
6.2 PREDLOG VSEBINE OPISOV KRAJINSKIH ENOT	29
7 SEZNAM VIROV	31

7.1 LITERATURA	31
7.2 STROKOVNE PODLAGE	33
7.3 OBČINSKI PROSTORSKI NAČRTI	34
PRILOGA 1 PREGLED LCA (LANDSCAPE CHARACTER ASSESSMENT) V EVROPI	35
EVROPA	35
VELIKA BRITANIJA	36
IRSKA	42
PORTUGALSKA	46
FRANCIJA (LANDSCAPE ATLASES)	47
ŠPANIJA IN KATALONIJA (ATLASI KRAJIN)	51
BELGIJA	55
HRVAŠKA	60
PRILOGA 2 PREGLED VREDNOTENJA KRAJINE V DOMAČIH STROKOVNIH PODLAGAH ZA PLANSKE AKTE IN V OBČINSKIH PROSTORSKIH NAČRTIH	62
A) REGIONALNA IN DRUGA ŠIRŠA OBMOČJA	63
B) OBMOČJA OBČIN	66
C) POSAMIČNA OBMOČJA	86
PRILOGA 3	95
ZAPISNIK PRVE DELAVNICE STROKOVNEGA PANELA	95
SEZNAM UDELEŽENCEV	96
1 UVOD	96
2 PREDSTAVITEV PROJEKTA	97
3 IZHODIŠČA PRENOVE REGIONALNE RAZDELITVE KRAJINSKIH TIPOV IN IZJEMNIH KRAJIN V SLOVENIJI	99
4 RAZPRAVA	105
5 ZAKLJUČEK	110

Kazalo preglednic

Preglednica 1: Prispevek Regionalne ... k izvajanju posebnih ukrepov EKK	8
Preglednica 2: Izbor spremenljivk za namen geostatistične analize	17

Kazalo slik

Slika 1: Ponazoritev krajinskih značilnosti v skici - ravninski relief (levo), vodotok, ki meandrira (sredina), preplet njiv in travnikov (desno)	3
Slika 2: Ponazoritev primerov krajinskih prvin v skici, od leve proti desni si sledijo: posamezno drevo, obvodna vegetacija, mejica, lokalno zamočvirjenje, kal, lovska preža, kapelica.	3
Slika 3: Ponazoritev krajinskega vzorca kot kombinacije krajinskih značilnosti in krajinskih prvin.	4
Slika 4: Odnos med krajinskimi značilnostmi, prvinami, vzorci in značajem krajine.	4
Slika 5: Smer izobrazbe anketirancev.	10
Slika 6: Poznavanje gradiva med anketiranci	11
Slika 7: Enote razvrščanja so bile opredeljene kot zlivna območja izdelana iz digitalnega modela višin.	16
Slika 8: Dendogram hierarhičnega razvrščanja	18
Slika 9: Karta razporeditve osnovnih enot (zlivnih območij) v osem tipov	19
Slika 10: Značilnosti reliefa po tipih.	20
Slika 11: Značilnosti rabe tal po tipih.	20
Slika 12: Značilnosti pestrosti in vrste tal po tipih.	21
Slika 13: Prekrivanje tipov s krajinskimi podenotami	22
Slika 14: Prekrivanje skupka interpretacij (predlogov meja) karte tipov s krajinskimi enotami.	22
Slika 15: Statistično razvrščanje podenot v skupine glede na pojavnost tipov.	23
Slika 16: Usmeritve za prihodnje urejanje krajine so odvisne od tipa značaja krajine in tipa spremembe	30

1 Uvod

Krajina je skupni imenovalac, skozi katerega se prostorski problemi lahko zajamejo celovito in se ohranja kompleksna prepletenost različnih interesov in dejavnikov. Države podpisnice Evropske konvencije o krajini (v nadaljevanju EKK), med njimi tudi Slovenija, so se zavezale, da bodo: (1) krajine zakonsko priznale kot bistveno sestavino človekovega okolja, kot izraz raznovrstnosti skupne kulturne in naravne dediščine ljudi ter temelj njihove istovetnosti; (2) oblikovale in izvajale krajinsko politiko, (3) določile postopke za sodelovanje javnosti, lokalnih in regionalnih skupnosti ter drugih zainteresiranih strani pri opredeljevanju in izvajanju krajinske politike, ter (4) krajino vključile v vse politike, ki lahko neposredno ali posredno vplivajo nanjo. Med posebnimi ukrepi konvencije je navedena tudi obveza, da bo pogodbenica na svojem celotnem ozemlju prepoznala svoje krajine, analizirala njihove lastnosti in spremljala spremembe ter tako prepoznane krajine ovrednotila. Priporočila za izvajanje Evropske konvencije o krajini (Recommendation CM/Rec (2008)3) spodbujajo države podpisnice Evropske konvencije o krajini, da za izvajanje konvencije med drugim zagotovijo instrumente za varstvo izjemnih krajin in spremljanje stanja krajine.

Vsebine, ki naslavljajo krajino, so v slovenskih politikah naslovljene skozi različne resorske dokumente (zakonodajo, strategije, instrumente). Novi Zakon o urejanju prostora (ZUreP-3) med temeljnimi načeli navaja prepoznavnost naselij in krajine kot elemente prostorske identitete. Krajina je navedena kot nosilka nacionalne identitete in razvojni vir tudi v mnogih nacionalnih strateških dokumentih (npr. Strategija prostorskega razvoja Slovenije, predlog SPRS2050, Strateški okvir razvoja slovenskega kmetijstva, pridelave hrane in podeželja; Strategija trajnostne rasti slovenskega turizma 2017-2021). Formalno obvezujoči instrumenti, ki neposredno naslavljajo krajino, so del politik ohranjanja narave (krajinski parki, krajinska pestrost), zakonodaja omogoča tudi opredelitev naravnih vrednot zvrsti krajina, ki pa še niso določene. Druga politika, ki naslavlja krajino s formalnimi instrumenti, je varstvo kulturne dediščine z dediščinskimi kulturnimi krajinami, vpisanimi v register KD, in spomeniki. Vsebine, ki se tičejo krajine, so obravnavane še v urejanju in varstvu voda, kmetijstvu, gozdarstvu itd. Pristojnosti za urejanje krajine so razdeljene med temi resorji, podobno je z varstvenimi režimi in drugimi orodji, ki (posredno ali neposredno) zadevajo (tudi) krajino oz. njene posamezne kakovosti. S prostorsko zakonodajo (ZUrep-2) je bila pristojnost za krajino dodeljena prostorskemu resorju, ki jo tudi lahko obravnava najbolj celostno in skrbi za povezovanje resornih politik. Med pristojnosti nosilca urejanja prostora za področje krajine sodi tudi priprava strokovnih podlag in smernic, s katerimi vstopa v medsektorska usklajevanja in usmerja pripravo dokumentov na nižjih ravneh.

Strokovno gradivo na področju krajin je bilo pripravljeno konec prejšnjega stoletja (Marušič in sod., 1998, Ogrin in sod., 1998) a se delo ni sistematično nadaljevalo, prav tako se te vsebine niso prevedle v formalne instrumente za načrtovanje ali upravljanje prostora. Na področju inventarizacije krajine ostaja najbolj celovito delo Regionalna razdelitev krajinskih tipov v Sloveniji, ki je bilo po naročilu Ministrstva za okolje in prostor pripravljeno leta 1998 in je bilo med drugim strokovna podlaga za Odlok o strategiji prostorskega razvoja Slovenije. Slovenija je bila z izdelavo te študije ena prvih evropskih držav, ki je prepoznala in ovrednotila svojo krajino na celotnem ozemlju države. V nalogi sta bila opravljena tako popis krajin kot njihovo vrednotenje v določenem zgodovinskem trenutku. Od nastanka te naloge ni bilo opravljenih sistematičnih študij, ki bi merile in ovrednotile spremembe stanja krajin. Prav tako naloga ni bila ažurirana, tako da vanjo niso zajete številne spremembe slovenske krajine, ki so jih v zadnjih 20 letih prinesli predvsem razvoj infrastrukture in poselitve na eni strani ter opuščanje kmetijske dejavnosti na drugi.

Odlok o strategiji prostorskega razvoja Slovenije leta 2004 vključuje seznam izjemnih krajin in območij krajin, pomembnih za prepoznavnost na nacionalni ravni. Prvi je povzet po Strategiji varstva krajine v Sloveniji (BF, 1996, 1997), ki tako kot Regionalna razdelitev krajinskih tipov od tedaj ni bil posodobljen. Za krajinska območja pomembna za nacionalno prepoznavnost je bila v letu 2020 pripravljena prenovljena metoda (Golobič in sod., 2020), vendar ni bil opravljen prostorski zajem teh območij (razen testno). Določitev krajinskih prvin, pomembnih za ohranjanje biotske pestrosti, je bila opravljena v letu 2015 (Golobič in sod.), zajem teh prvin pa še ni bil opravljen.

Zgoraj naštetе so temeljne študije na področju krajine, katerih vsebine so med seboj povezane, a imajo različen namen in so nastale v različnih časovnih obdobjih. Ker so formalno priznane in dostopne klasifikacije krajine osnova za uspešno izvajanje krajinske politike, jih je treba ustrezno posodobiti, dopolniti ter digitalizirati.

1.1 Namen in cilji

Namen naloge je pripraviti temeljne strokovne podlage na področju krajine, posodobiti vsebino in prikaz regionalne razdelitve krajin ter digitalizirati oz. prikazati območja pomembna za prepoznavnost, izjemne krajine in krajinske prvine v izjemnih krajinah. To gradivo je nujna osnova za izvajanje mednarodnih zavez in nacionalne zakonodaje s področja krajine v politikah načrtovanja prostora, kmetijstva, varstva okolja, varstva kulturne dediščine in ohranjanja narave, pa tudi drugih, s krajino povezanih politik. Cilji so:

- C1 izdelava metodologije vsebinske posodobitve regionalizacije krajinskih tipov;
- C2 posodobitev Regionalne razdelitve krajinskih tipov v Sloveniji s predlogi potrebnih ukrepov za preprečitev neželenih sprememb v prihodnje ter usmeritvami za varstvo in razvoj v okviru instrumentov ključnih javnih politik;
- C3 posodobitev nabora izjemnih krajin na nacionalni ravni za uvrstitev med javno dostopne in obvezujoče podatke v prostorskem načrtovanju, presojanju vplivov na okolje (krajino) in upravljanju letih, ter oblikovanje meril za opredeljevanje izjemnih krajin na regionalni in lokalni ravni v okviru prostorskega načrtovanja;
- C4 posodobitev nabora prepoznavnih slovenskih krajin in njihova vključitev v regionalizacijo krajinskih tipov;
- C5 inventarizacija in digitalizacija krajinskih prvin v okviru območij izjemnih krajin in vključitev v regionalizacijo krajinskih tipov ter priprava geolociranih vektorskih slojev krajinskih prvin v območjih izjemnih krajin v prostorsko informacijski sistem;
- C6 priprava podatkovnih slojev regionalne klasifikacije krajinskih tipov ter prepoznavnih in izjemnih krajin v vektorski obliki za vključitev v prostorski informacijski sistem.

1.2 Pojmi

Slovar pojmov je pripravljen z namenom natančne opredelitve pojmov, ki so uporabljeni v nalogi. Pri oblikovanju slovarja smo v prvi vrsti izhajali iz terminologije, kakor je uporabljena v slovenskih virih (predvsem Regionalni razdelitvi ... 1998), pri čemer smo iskali ustrezne vzporednice doma uveljavljenim terminom tudi v tujih – predvsem britanskih virih (Tudor 2014, Swanwick 2003). Za lažje razumevanje smo posamezne pojme in odnose med njimi predstavili tudi v skicah oz. shemah. V nadaljevanju besedila, kjer predstavljamo tuje primere (Poglavje 3 in Priloga 1), smo skušali terminom, uporabljenim v njih poiskati »vsebinsko« vzporednico, ki je uporabljamo v nalogi. Tako da termini niso dobesedni, pač pa vsebinski prevodi.

Krajinska značilnost je lastnost, ki opredeljuje značaj krajine; na primer: podnebne, reliefne in hidrografske značilnosti, površinski pokrov. Posamezne značilnosti se lahko zvezno spreminjajo, lahko pa nastopajo tudi v obliki entitet, ki jim je mogoče določiti meje.

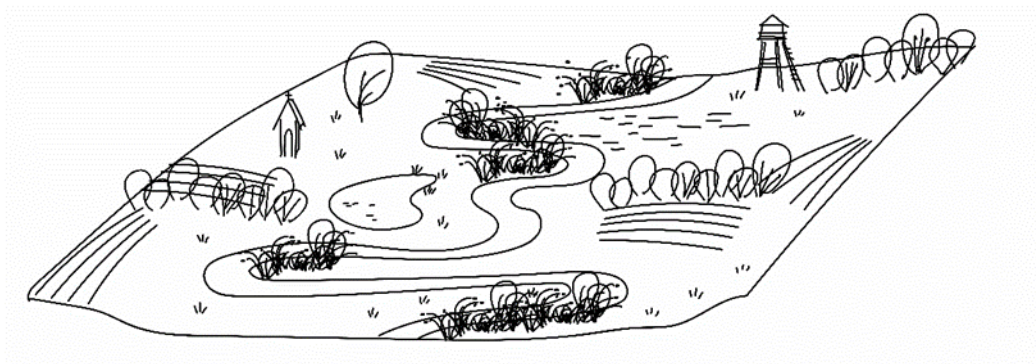
Slika 1: Ponazoritev krajinskih značilnosti v skici - ravninski relief (levo), vodotok, ki meandrira (sredina), preplet njiv in travnikov (desno)

Krajinska prvina je posamezen element v krajini, npr. drevo, suhozid, melioracijski jarek. Posamezna prvina je entiteta in jo je mogoče zamejiti v prostoru.

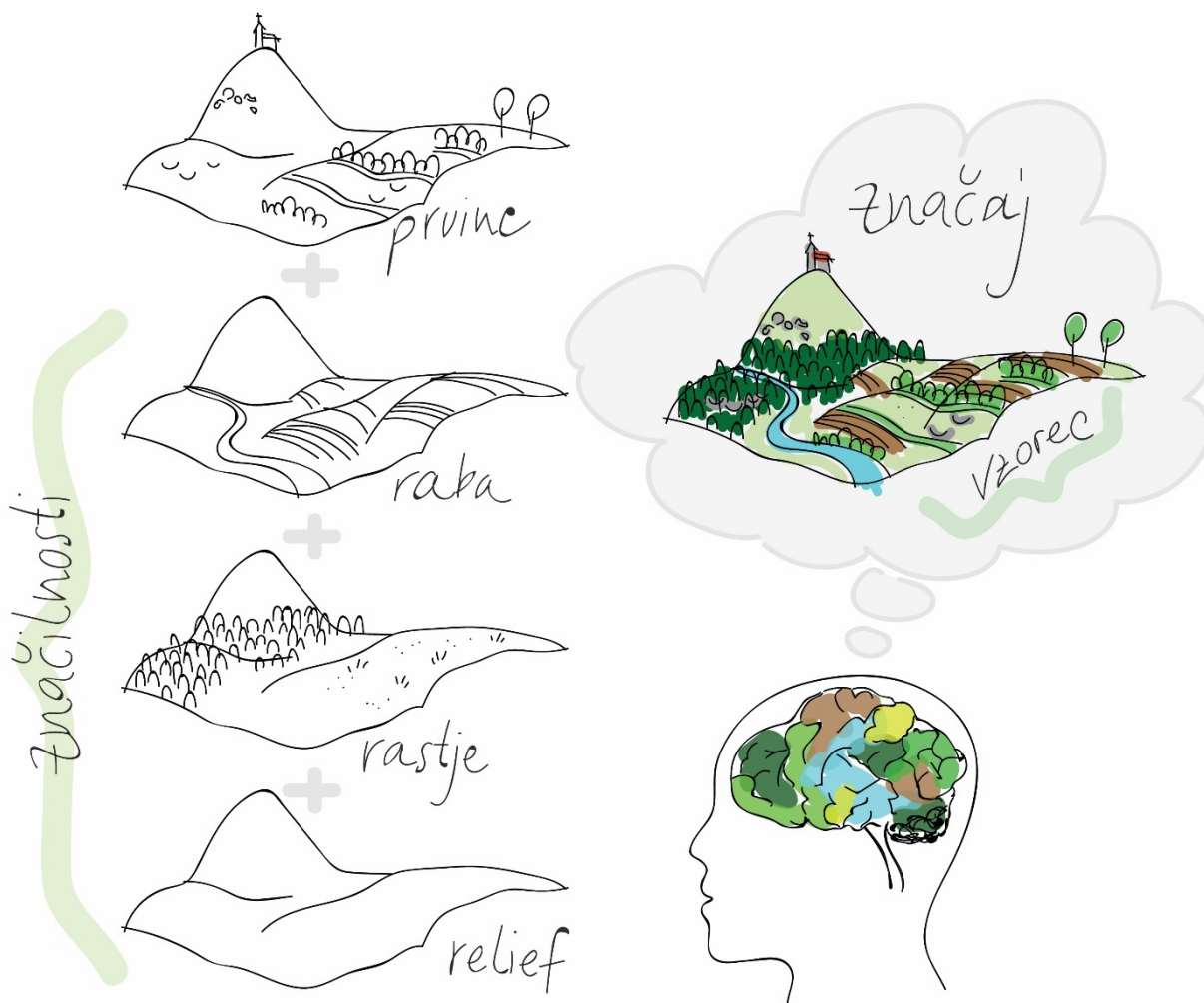
Slika 2: Ponazoritev primerov krajinskih prvin v skici, od leve proti desni si sledijo: posamezno drevo, obvodna vegetacija, mejica, lokalno zamočvirjenje, kal, lovska preža, kapelica.

Krajinski vzorec je kombinacija krajinskih značilnosti, na primer reliefa, površinskega pokrova in krajinskih prvin, na primer suhozidov, živic, posameznih dreves, itd. Isti tip krajinskega vzorca se lahko v krajini pojavi večkrat.

Slika 3: Ponazoritev krajinskega vzorca kot kombinacije krajinskih značilnosti in krajinskih prvin.

Značaj krajine je značilen preplet krajinskih vzorcev, po katerih je posamezno območje prepoznavno in se razlikuje od drugega/sosednjega. Značaj krajine poleg njenih fizičnih značilnosti oblikujejo tudi pomeni in predstave o teh območjih in je najbolj kompleksna »lastnost/atribut«, ki jo pripisujemo krajinam oz. krajinskim območjem/enotam. V prostoru lahko prepoznamo več krajinskih enot s podobnim značajem, ki se uvrščajo v isti krajiški tip.

Slika 4: Odnos med krajinskimi značilnostmi, prvinami, vzorci in značajem krajine.

Krajinska enota je območje z opredeljenimi mejami, ki ima svoj lasten, prepoznaven značaj, po katerem se loči od drugih (sosednjih) enot.

Tip je splošna, generična kategorija, v katero se združuje več predstavnikov iste kategorije. Tako lahko v tipe združujemo posamezne krajinske enote, kot tudi krajinske značilnosti, itd.

2 Analiza študije Regionalna razdelitev krajinskih tipov v Sloveniji in njene uporabe

2.1 Predstavitev študije in njene vloge pri uresničevanju Evropske konvencije o krajini

Naloga Regionalna razdelitev krajinskih tipov v Sloveniji je bila izdelana v letih 1991 – 1998 po naročilu Urada RS za prostorsko planiranje Ministrstva za okolje in prostor. Ob zavedanju, da je Slovenija krajinsko pester in bogat prostor, je naročilu botrovalo tudi dejstvo, da kljub mnogim monografijam in strokovnim gradivom, ki so obravnavala slovensko krajino ali krajine posameznih slovenskih pokrajin nismo imeli celovitega pregleda slovenskih krajin. Naloga je bila izdelana na Oddelku za krajinsko arhitekturo na Biotehniški fakulteti Univerze v Ljubljani ob stalnem sodelovanju predstavnikov naročnika. Pri izdelavi naloge, ki je obsegala kabinetno in veliko terenskega dela, je sodelovalo približno 20 sodelavcev, večinoma krajinskih arhitektov. Za hierarhično razdelitev celotnega območja Slovenije na krajinske enote v treh ravneh so bila uporabljena predvsem naravnogeografska merila (podnebje, geologija, makro in mikrorelief, površinski pokrov), na nižjih prostorskih ravneh pa tudi strukturna (vzorci rabe, oblike površinskega pokrova, tip arhitekture ipd.). Enote na najnižji ravni so bile ovrednotene z merili naravna ohranjenost, pestrost, prostorski red, harmoničnost ter simbolni pomen naravnih in kulturnih prvin. Zanje so podane tudi smernice za urejanje in varstvo značilnih krajinskih vzorcev. Rezultati so predstavljeni v šestih zvezkih: v prvih petih zvezkih je opisana vsaka od krajinskih regij, šesti zvezek predstavlja Metodološke osnove in je bil natisnjen tudi v angleškem jeziku.

Kot se spominja prvi avtor študije, J. Marušič (osebna komunikacija, 2022), so s prvo regionalizacijo poskušali zadovoljiti pričakovanja 'uradnikov na MOP', ki so si želeli imeti v rokah neko orodje za varstvo - nadzor nad slovenskimi krajinami. Zatekli so se k subjektivnemu opredeljevanju 'dejstev – tipov krajin' in 'presoje – kakovosti krajin'. Opredelitve so bile subjektivne, metoda pa: terenski ogled, opredelitev kakovosti na osnovi opisnih meril in v fotografije zajetih vzorčnih primerov. Z večjim številom sodelavcev, ki so bili hkrati poznavalci dejanskega prostora, so poskušali zagotoviti kolikor le mogoče visoko stopnjo objektivnosti rezultatov. Ker prostorski načrt sestavljajo prostorske enote, so že na začetku izvedli regionalizacijo in s tem opredelili nosilke informacij – prostorske enote. Tako dobljene prostorske enote so bile nosilke (vseh) informacij – dejstev in kakovosti krajine (z izjemnimi krajinami tudi namembnosti). Regionalizacijo (členitev prostora v območja, prostorske enote) vedno narekuje nek interes do prostora, ki je po definiciji tudi temelj za nek ukrep (dovoljenje poseganja v prostor, prepovedi poseganja ali dovoljenje ob upoštevanju pogojev). Ukrep se pač mora v prostoru zamejiti. Interes, kot smo si ga vsaj implicitno predstavljali, če že ni bil izrecno zapisan, je bil, seveda, varstvo krajine. Torej, izhodišče naj bi bila regionalizacija prostora - državno ozemlje razdeljeno v, glede na značaj krajine, različno velike prostorske enote zamejene v skladu z varstvenim interesom. Za vsako posamezno enoto naj bi bila opredeljena kakovost njene krajine z nekaterimi stvarnimi značilnostmi (gozdnatost, kmetijska zemljišča itd.), kar naj bi pomenilo dovolj bogato informacijo za to, da bi se odgovorna uradnik- uradnica lahko opredelila glede sprejemljivosti posega v krajino. Tudi kakovost krajine znotraj

posamezne enote je bila opredeljena subjektivno (terenski ogled oziroma presoja 'domačina, ki je hkrati krajinski arhitekt'). Seveda je tudi opredelitev kakovosti usmerjal interes varovanja stanja v prostoru. Izjemne krajine so bile opredeljene enako subjektivno (pretežno jih je opredeljeval prof. Ogrin) in so pomenile nekakšno vzporednico varovanim območjem v varstvu narave.

Regionalna razdelitev krajinskih tipov v Sloveniji je gotovo prelomna na področju inventarizacije, regionalizacije, tipološke klasifikacije in vrednotenja krajin. Študija je bila v času njene objave pionirsko in odmevno delo ter v mednarodnem okolju pogosto predstavljeno kot zgled izvajanja Evropske konvencije o krajini (EKK). Postala je osnovni vir informacij o značilnostih in vrednostni opredelitvi posameznih krajinskih območij ter podlaga za nadaljnje vrednotenje krajin v prostorskem načrtovanju in v presojanju vplivov na krajino. Spoznavanju in vrednotenju krajin 1 pa niso enako uspešno sledili drugi cilji in instrumenti za njihovo doseganje. Tako se je ustavilo že pri opredelitvi ciljnih kakovosti, zlasti pa pri uresničevanju, saj je umanjkal širši kontekst krajinske politike in njenega izvajanja. Če je do neke mere uspelo vključiti krajine v zakonodajo kot bistven del človekovega okolja, izraz raznolikosti skupne kulturne in naravne dediščine ter osnove za identiteto, pa je to večinoma ostalo na deklarativni ravni. Ni nam namreč uspelo oblikovati in uresničevati politik varstva, upravljanja in planiranja krajine, ter le do neke mere uspešno vključiti krajine v prostorsko planiranje ter v kulturne, okoljske, kmetijske, socialne in ekonomske politike. Vsekakor pa je študija pomembno in odločilno prispevala k poznavanju pomena krajin v (strokovni) javnosti.

Preglednica 1: Prispevek Regionalne ... k izvajanju posebnih ukrepov EKK

V levem stolpcu so navedeni posebni in splošni ukrepi iz EKK, v desnem pa komentar, kako je Regionalna razdelitev krajinskih tipov prispevala k njihovemu izvajanju.

Posebni ukrepi, navedeni v EKK	Prispevek Regionalne ... (1998)
A. Dvigovanje zavesti	<p>+</p> <p>To je bila prva tako razširjena publikacija, ki je krajino predstavila tudi zunaj geografskih pojmov in okvirov, v kontekstu vrednotenja in prostorskega načrtovanja. Še danes je edino celovito strokovno gradivo na področju krajine, ki je dostopno tudi v javnih knjižnicah, zato je zagotovo prispevala k dvigovanju zavesti o krajini, tako v strokovni kot v splošni javnosti. Glede na poznavanje gradiva med strokovno javnostjo (anketa) sicer lahko rečemo, da je bil ta doseg vendarle omejen (40% vprašanih študije ne pozna).</p>
B. Vzgoja in izobraževanje - izobraževanje strokovnjakov - multidisciplinarni programi - uvajanje vsebin v šole	<p>+</p> <p>Študija prinaša razlago ključnih pojmov na področju inventarizacije, analize in vrednotenja krajine in je med temeljnimi viri za izobraževanje strokovnjakov na študiju krajinske arhitekture. Vsebine se v druge programe o prostoru (prostorsko načrtovanje, gradbeništvo, geografija, arhitektura, gozdarstvo,) manj vključujejo, prav tako v nižje stopnje izobraževanja.</p>
C. Spoznavanje in vrednotenje - spoznati krajine znotraj države - analizirati značaj in dejavnike spreminjanja - ugotoviti spremembe <ul style="list-style-type: none"> - vrednotiti ob upoštevanju različnih vrednostnih sistemov 	<p>++</p> <p>Študija vsebuje celovit in natančen opis krajine na območju celotne države ter analizo značaja in dejavnikov spreminjanja. Slednji sicer niso sistematično kategorizirani in kartirani, so pa predstavljene značilne fotografije krajine posameznih enot. Študija je rezultat strokovnih znanj, vrednostnega sistema in tehničnih možnosti, ki so bili uveljavljene v 90-tih letih 20. stoletja. Je enkratni prerez stanja, zato spremembe niso sistematično ugotovljene. Vrednotenje krajine v posameznih krajinskih enotah je opravljeno po več kriterijih (navedena je sicer le sklepna ocena), a lahko rečemo, da gre za enovit sistem vrednotenja.</p>
D. Opredelitev ciljnih krajinskih kakovosti	<p>+/0</p> <p>Ciljne kakovosti niso izrecno opredeljene, jih je pa mogoče razbrati iz vrednotenja in usmeritev za varstvo in urejanje krajine. Te izpostavljajo posamezne visoko ovrednotene, redke ali značilne krajinske prvine in značaj krajine ter prvine in procese, ki vodijo razvrednotenja krajine.</p>
E. Uresničevanje	<p>0</p> <p>Na študijo se neposredno ne veže noben instrument, zato je izvajanje le posredno. Študija je v uporabi ob pripravi strokovnih podlag za prostorske akte in za presojanje vplivov na okolje (krajino). Sodeč po anketi so jo največkrat uporabili pri pripravi (projektnih nalog ali strokovnih podlag za) za prostorske dokumente, bodisi državne ali občinske prostorske akte ali njihove strokovne podlage, v smernicah (23%) in okoljskih poročilih (16%), manj pri načrtih upravljanja (8%).</p>
Splošni ukrepi	

a. Vključiti krajine v zakone kot bistven del človekovega okolja, izraz raznolikosti skupne kulturne in naravne dediščine ter osnove za identiteto	0/+ Krajina je vključena v zakonodajo s področja urejanja prostora, ohranjanja narave, varstva kulturne dediščine in varstva okolja; vsi zakoni so bili na novo sprejeti ali dopolnjeni po izdelavi študije. Prispevka študije ne moremo zanesljivo oceniti, vsekakor pa je v okviru uveljavljanja pojma krajina in dviga zavesti o njenem pomenu (tudi med pripravljavci zakonov) študija imela svoj vpliv.
b. Oblikovati in uresničevati politike varstva, upravljanja in planiranja krajine	0/+ Študija »Strategija varstva krajine« je nastajala pred oz. sočasno z »Regionalno razdelitvijo krajinskih tipov«. Formalno take politike, ki bi celovito obravnavala krajino, nimamo, je pa nastal projekt Izhodišča za krajinsko politiko, ki se je v določeni meri naslanjal na Regionalno razdelitev.
c. Zagotoviti sodelovanje javnosti, lokalnih in regionalnih oblasti in drugih deležnikov pri oblikovanju teh politik	0/+ Študija ni imela neposrednega vpliva. So pa njena široka dostopnost v javnih knjižnicah in besedilo v razumljivem jeziku ter nazorne in slikovite fotografije omogočile seznanjanje splošne javnosti s krajino.
d. Vključiti krajine v prostorsko planiranje ter v kulturne, okoljske, kmetijske, socialne in ekonomske politike	+ Študija vsebuje celovit in natančen opis krajine (krajinskih prvin, vzorcev in enot) znotraj države ter analizo značaja in vrednotenja krajine v posameznih krajinskih enotah. Sodeč po anketi so jo največkrat uporabili pri pripravi (projektnih nalog ali strokovnih podlag) prostorskih dokumentov; bodisi državnih ali občinskih prostorskih aktov, smernic (23%) in okoljskih poročil (16%), manj pri načrtih upravljanja (8%). Študija je kot temeljno strokovno gradivo na področju inventarizacije in vrednotenja krajine vplivala na uveljavljanje krajine v prostorskem načrtovanju in sicer tako z metodološkega vidika (analitičen pristop, merila za vrednotenje krajine) kot z vidika podatkov in vrednostnih opredelitev konkretnih krajinskih območij. Predvsem je pomembna njena (dokaj obsežna in podrobna) obravnava v Strategiji prostorskega razvoja Slovenije, v Prostorskem redu Slovenije in v občinskih prostorskih planskih aktih. opredelitev območij nacionalne prepoznavnosti in izjemnih krajin na nacionalni ravni ter na določitev in varstvo dediščinskih kulturnih krajin. Imela je tudi vpliv na obravnavo vplivov na krajino v postopkih presojanja vplivov na okolje, ni pa imela pomembnejšega vpliva na kmetijske, socialne in ekonomske politike.

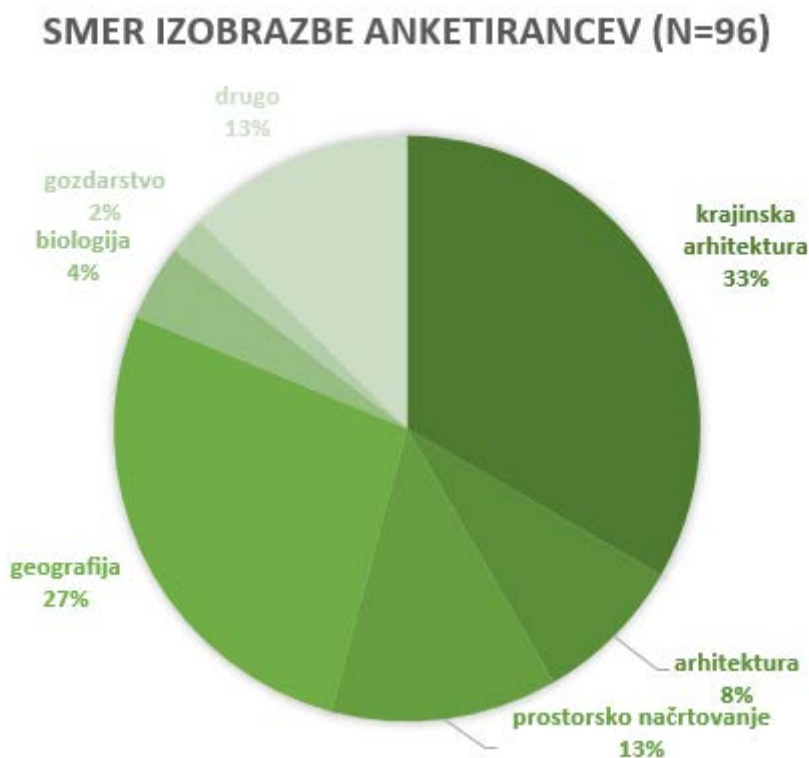
Legenda:

++	zelo pozitiven prispevek/učinek
+	pozitiven prispevek/učinek
0	ni zaznanega prispevka/učinka
0/+	zaznan delni prispevek/učinek

2.2 Anketa med uporabniki

Za preveritev in boljši vpogled v to, kako strokovna javnost pozna in uporablja študijo Regionalna razdelitev krajinskih tipov, smo opravili spletno anketo med (potencialnimi) uporabniki. Anketa je bila narejena v spletnem orodju 1ka in je bila aktivna od 3. do 15. 12. 2021. Vabilo za izpolnjevanje ankete s povezavo je bilo poslano na naslove Društva krajinskih arhitektov, Društva urbanistov in prostorskih planerjev, na posamezne fakultete in raziskovalne inštitucije, ministrstva in zavode (ZRSVN, ZVKDS), večje občine in regionalne razvojne agencije ter uprave zavarovanih območij.

Na anketo se je odzvalo 127 naslovnikov. Tretjina anketiranih je krajinskih arhitektov, dobra četrtina (27%) geografov, nekaj manj je prostorskih načrtovalcev (13%) in arhitektov (8%). Med preostalimi je še 11 drugih strok, največ (štirje) so biologi.

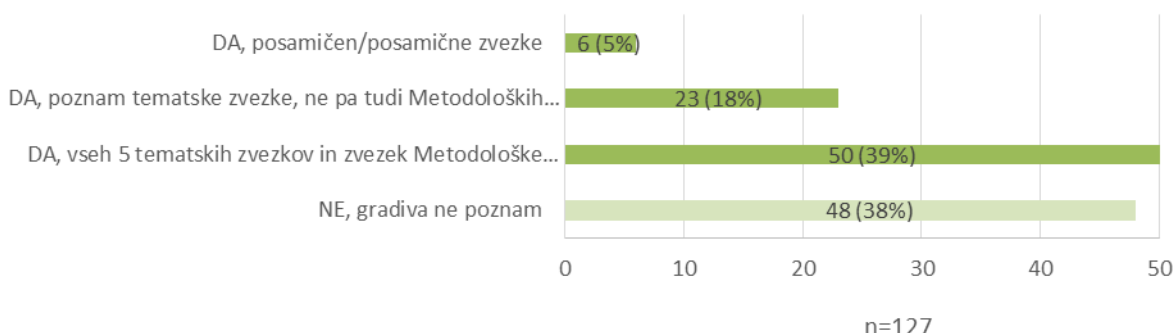

Slika 5: Smer izobrazbe anketirancev.

56 anketirancev je odgovarjalo na vprašanja o uporabi in dajalo predloge glede prenove – te lahko štejemo kot aktivne uporabnike. Ocenjujemo, da je odziv zelo dober in da reprezentativno prikazuje mnenja in potrebe uporabnikov.

Na prvo vprašanje o poznavanju gradiva Regionalna razdelitev krajinskih tipov (Marušič in sodelavci, 1998) je odgovorilo 127 anketirancev; od teh jih 39% pa gradivo pozna v celoti, 38% gradiva ne pozna, 18% pozna tematske zvezke, ne pa tudi metodološkega, ostali poznajo bežno, so pozabili ali poznajo le posamičen zvezek.

Ali poznate gradivo Regionalna razdelitev krajinskih tipov (Marušič in sodelavci, 1998)? (n=127)

Slika 6: Poznavanje gradiva med anketiranci.

Glede na to, da smo pri diseminaciji ankete ciljali na strokovnjake, ki se ukvarjajo s prostorom, in da je bil premet ankete v vabilu jasno naveden, je tako velik delež nepoznavalcev presenetljiv. Ker gre za temeljno strokovno podlago na področju krajine, bi lahko sklenili, da je njena diseminacija pomanjkljiva in da je pri prenovi treba posebno pozornost posvetiti dostopnosti gradiva (npr. na spletu) in seznanjanju strokovne javnosti.

Večina nepoznavalcev so geografi in druge (t.j. neprostorske) stroke. Od tistih, ki gradiva ne poznajo, jih sicer 39% (18 oseb) tudi ne pogreša strokovnih podlag za krajino. Razlog je morda v tem, da njihove strokovne naloge tega ne zahtevajo, ali pa jih nadomestijo z drugimi viri. Med temi so našli gradiva s področij:

Geografije: predvsem geografske atlase (Slovenija, pokrajine in ljudje), učbenike, pokrajinsko regionalizacijo (D. Plut), Druge regionalizacije in tipizacije Slovenije (poleg geografskih še gozdarske, fitocenološke ...).

Kulturne dediščine in ohranjanja narave: strokovne podlage in smernice za ohranjanje kulturne dediščine, specifično gradivo (npr. o kulturni dediščini krasa, več virov), naravovarstveni atlas, uredba o zvrsteh naravnih vrednot, uredbe o naravnih parkih

Druge vire na področju *krajine*: krajinska politika (?), izjemne krajine, Evropska konvencija o krajini,

Arhitekturne krajine in regije (Fister P.), monografije prof. A. Pogačnika

Prostorske dokumente in strokovne podlage: OPN s strokovnimi podlagami (tudi krajinska zasnova).

Iz navedbe drugih virov lahko sklepamo, da se predvsem geografi pri svojem delu opirajo na geografske vire, ki so (po njihovem mnenju) v geografskih opisih popolnejši. Lahko sklenemo, da geografskih opisov krajinskih enot ni treba bistveno dopolnjevati (bi pa bilo smiselno preveriti možnost za povezavo na obstoječe spletne opise). Usmeriti se je treba predvsem na dodano vrednost z vidika krajine; torej prispevek k varstvu, upravljanju, načrtovanju (vključno s (C)PVO).

Tisti, ki gradivo **poznajo**, ga uporabljajo pri vseh naštetih strokovnih nalogah; največkrat pri pripravi (projektnih nalog ali strokovnih podlag za) prostorskih dokumentov; bodisi državnih ali občinskih prostorskih aktov ter pri raziskovalnem delu. Sledijo smernice (23%) in okoljska poročila (16%), manj pogosti so načrti upravljanja (8%). Zlasti pri teh vidimo pomanjkanje uporabe podlag s področja krajine in zato bo pri prenovi treba

upoštevati tudi uporabnost na teh področjih. Posamični drugi odgovori navajajo potrebe študija, strokovne naloge s področja kulturne dediščine in ohranjanja narave.

Od vsebin Regionalne razdelitve krajinskih tipov so bili največkrat uporabljeni opisi značilnosti krajin in vzorcev (81%), le malo več kot polovica udeležencev je uporabila tudi usmeritve za urejanje (54 %), manj kot polovica vrednotenje (41%), ena četrtnina je uporabila tudi metodo. Sklepamo lahko, da so bile usmeritve napisane presplošno in niso neposredno uporabne za konkretne namene, podobno velja za vrednotenje. To potrjuje tudi odgovor na vprašanje katere vsebine bi bile potrebne prenove; največ (73%) jih za prenovo predlaga usmeritve, sledi vrednotenje z 52% ter opis značilnosti krajin in vzorcev (48%). Prenove bi bila potrebna tudi merila (43%). Meje enot in njihovo poimenovanje ter metoda določanja se zdijo manj nujni za prenovo (27% oz. 21%). Med drugimi predlogi so bili še: uskladitev meja z drugimi regionalizacijami, določanje ciljev kakovosti krajine, digitalizacija ter (boljša) fotografska ponazoritev.

Vsebine, ki jih anketiranci pogrešajo, so: meje območij in krajinski elementi (v .shp obliki), stavbna tipologija vključno z ureditvijo okolice, vrednotenje krajine, krajinske usmeritve (kot dopolnilo naravovarstvenim in kulturno-dediščinskim usmeritvam), usmeritve glede dovoljenih oz. prepovedanih sprememb in posegov, vsebine prilagojene za OŠ, pregled stanja in spremljanje sprememb. Nekatere od teh vsebin so sicer pokrite z Regionalno ..., nekatere so v drugih virih (npr. Arhitekturne krajine in regije, Fister¹). Nekatere od predlaganih vsebin pa bi bilo smiselno vključiti tudi v prenovo.

Predloge za način posodobitve povzemamo po področjih:

Opisi krajin: preveritev veljavnosti in posodobitev vsebin z upoštevanjem novih procesov, upoštevanje ekološkega pomena, biodiverzitete, podnebni sprememb; opis (in opredelitev do) sprememb, povezava z arhitekturno tipologijo, določitev elementov prepoznavnosti.

Usmeritve: podrobnejše in bolj strukturirane usmeritve ter njihova povezava z instrumenti in deležniki, morda tudi grafična ponazoritev, pozitivni odnos do spreminjanja, poudarek na načinu upravljanja, usmeritve skozi cilje kakovosti krajine.

Metoda: posodobitev (in zaostritev) meril za vrednotenje, jasnejšo opredelitev »tipa« ter uporaba sodobnejših pristopov na osnovi analiz prostorskih podatkov s strokovno interpretacijo, bolj operativna uporaba četrte ravni (podenote), v vrednotenje vključiti merila za naravne vrednote, vzpostavitev »Kataloga krajin« po tujih vzorih (Katalonija, Anglija, Francija).

Digitalizacija in dostopnost: povezava digitalnih prostorskih podatkov z vsebino in omogočiti javni dostop. Anketiranci si želijo tudi bolj zavezujoče uporabe vsebin v smislu »obveznih izhodišč«. Slednje sicer ni v dometu prenove, je pa kakovostna in uporabna strokovna podlaga pogoj za oblikovanje bolj zavezujočih instrumentov.

¹ Tudi ta študija je v postopku prenove.

3 Pregled LCA (Landscape Character Assessment) v Evropi in predlog vsebine opisov krajine

V tem sklopu je pripravljen pregled pristopov k pripravi t. im. študij opredeljevanja značaja krajine (ang. Landscape Character Assessment, v nadaljevanju LCA) na različnih primerih. Osredotočili smo se predvsem na evropske, saj so se številne države njihove priprave lotile po ratifikaciji EKK, ki državam podpisnicam nalaga:

a) i) da bo na svojem celotnem ozemlju prepoznala svoje krajine;

ii) da bo analizirala njihove lastnosti in pritiske ter obremenitve, ki spreminjajo krajine;

iii) da bo spremljala spremembe;

b) da bo tako prepoznane krajine ovrednotila ob upoštevanju posebnih vrednot, ki jim jih pripisujejo zainteresirane strani in prebivalstvo (EKK, 6. c člen).

Pri pripravi pregleda smo upoštevali:

- Priročnike, ki so namenjeni pripravljavcem LCA in metodoloških zvezkov, v katerih je običajno podrobneje pojasnjen namen priprave LCA, glavni cilji ter uporabljene metode za njihovo izdelavo
- Posamezne študije/primere LCA,
- Znanstvene članke in poglavja v monografijah, kjer so bodisi predstavljene (nove) metodologije, bodisi pripravljen pregled primerov izdelave LCA,
- Spletne strani posameznih inštitucij, kjer pripravljajo LCA.

Pregled je pokazal, da obstajajo zelo velike razlike:

- V samem **poimenovanju**. Najpogosteje uporabljeni izrazi za ta tip študij so: atlasi krajin, opredelitev značaja krajin in krajinska tipologija.
- V **namenu** študij. Nekatere so pripravljene zgolj kot inventarizacija/popis stanja krajin, druge vsebujejo tudi vrednotenje krajin ter mehanizme za spremljanje njenega stanja, tretje pa tudi vsebine za usmerjanje razvoja in varstva krajin. Večina avtorjev poudarja da je (oz. mora biti) opredeljevanje značaja krajin izrazito nevrednotno in namenjeno zgolj opisovanju njihovih značilnosti ter razlik med posameznimi enotami/območji. Šele nato je mogoče njihovo vrednotenje na osnovi meril, ki so določena glede na namen vrednotenja.
- V uporabljenih **metodah**. Prepoznamo lahko tri vzroke za različne metodološke pristope, ki so medsebojno tudi soodvisni:

1. **razumevanje in interpretacija pojma krajina**; pri tem lahko ločimo dve izhodišči, na katerih sta osnovana dva pristopa h karakterizaciji krajine:

(a) t. im. biofizični pristop, ki izhaja iz naravoslovnih disciplin in kjer so krajinske enote opredeljene kot fizična in v prostoru razmejena območja zemeljske površine; ter

(b) pristop, ki izhaja iz definicije krajine kakor je podana v EKK in v kateri so (meje) posamezne krajinske enote odvisne (tudi) od človekove zaznave in družbeno-kulturnih odnosov.

Številne metode LCA kombinirajo oba pristopa in značaj krajine opredelijo tako na osnovi njihovih naravnih in ustvarjenih značilnosti, kot tudi človekove percepcije krajine in njene predstavitve v umetnosti, kulturi, itd.

2. **uporabljeni pristopi** – ti so bodisi

(a) holistični – celostni, ali

(b) vsaj delno avtomatizirani (prekrivanje zemljevidov, statistične analize, uporaba različnih indeksov za določitev značaja krajine).

Od pristopa je tudi odvisna prostorska enota analize (npr. rastrska celica ali naravna enota); nekatere študije kombinirajo tudi oba pristopa.

Težava celostnih/holističnih pristopov je predvsem v tem, da so odvisni od strokovnjaka (oz. skupine strokovnjakov), ki pripravlja karakterizacijo in zaradi tega slabše primerljivi. To težavo je seveda mogoče vsaj delno odpraviti z vnaprej predpisanim metodološkim okvirjem, v katerem so podana navodila oz. usmeritve kako pristopiti k posamezni fazi, katere podatkovne sloje uporabiti in na kakšen način ter katera merila. Pri avtomatiziranih postopkih, ki imajo to prednost, da so ponovljivi in da je mogoče s spreminjanjem meril dokaj enostavno »popravljanje napake«, ki jih odkrijemo, je na koncu kljub vsemu potrebna interpretacija rezultatov oz. njihovo kritično ovrednotenje. Številne – predvsem sodobnejše – študije tako kombinirajo oba pristopa in ta način se je izkazal tudi za najprimernejšega in najučinkovitejšega.

3. **vključevanje javnosti** in njihovega pogleda na krajino in njen značaj:

(a) avtomatizirane študije z uporabo prostorskih podatkov in statističnih analiz običajno ne vključujejo javnosti, medtem ko

(b) študije, v katerih je poudarek (tudi) na podobi in zaznavanju krajine, javnost vključujejo v pripravo LCA.

- V **prostorskem obsegu**, ki ga posamezna študija obravnava, od česar je običajno odvisen tudi nivo obravnave.
- V **hierarhičnosti**. Karakterizacije krajine so lahko pripravljene na več hierarhičnih ravneh ali samo na eni; razlike so tudi med pristopi od spodaj navzgor ali od zgoraj navzdol, ter v tem, ali so rezultat LCA enote krajinskega značaja, tipi krajinskega značaja, ali oboje.

Primeri izdelave LCA po posameznih državah so predstavljeni v Prilogi 1 tega poročila.

4 Geostatistična preveritev podenot Regionalne razdelitve krajinskih tipov v Sloveniji

Od nastanka Regionalne razdelitve krajinskih tipov v Sloveniji so se metode klasifikacij krajine razvijale predvsem v smeri dopolnjevanja ekspertnih pristopov z (geo)statističnimi metodami, kar so omogočili predvsem širše dostopni, natančnejši in popolnejši prostorski podatki na katerih je možno izvajati uveljavljene statistične metode razvrščanja v skupine. Iz pregleda primerov klasifikacij in karakterizacij krajin je razvidno, da so statistične metode za razvrščanje prostorskih (krajinskih) enot uporabljene predvsem kot prvi korak, v katerem se na podlagi izbranih spremenljivk ugotovi groba struktura krajine, ki je nato osnova in pomoč pri celovitejšem razvrščanju z ekspertnim pristopom. Tak način v metodo vpelje nekaj več ponovljivosti, predvsem pa je tudi dobra osnova za periodično spremljanje stanja in ugotavljanja sprememb, saj sodobna programska oprema in razpoložljivost podatkov omogoča hitre in učinkovite izvedbe (geo)statističnih operacij.

Regionalna razdelitev krajinskih tipov je bila izdelana na osnovi ekspertne presoje. V njeno izdelavo je bilo vključeno veliko število sodelavcev, ki so na podlagi terenskih ogledov ter poenotnega načina opisovanja krajino razmejili v 247 krajinskih podenot, ki naj bi predstavljale območja enotnega krajinskega značaja. Opredelitev krajinskih enot je bila izvedena na podlagi za območje specifičnega pojavljanja krajinskih vzorcev, ti pa so bili opredeljeni na podlagi kombinacij krajinskih značilnosti (relief, rastje, vode, primarna raba tal).

Glede na metodo izdelave smo si v prenovi Regionalne razdelitve krajinskih tipov v Sloveniji v zvezi z razmejitvijo krajinskih enot zastavili dve vprašanji:

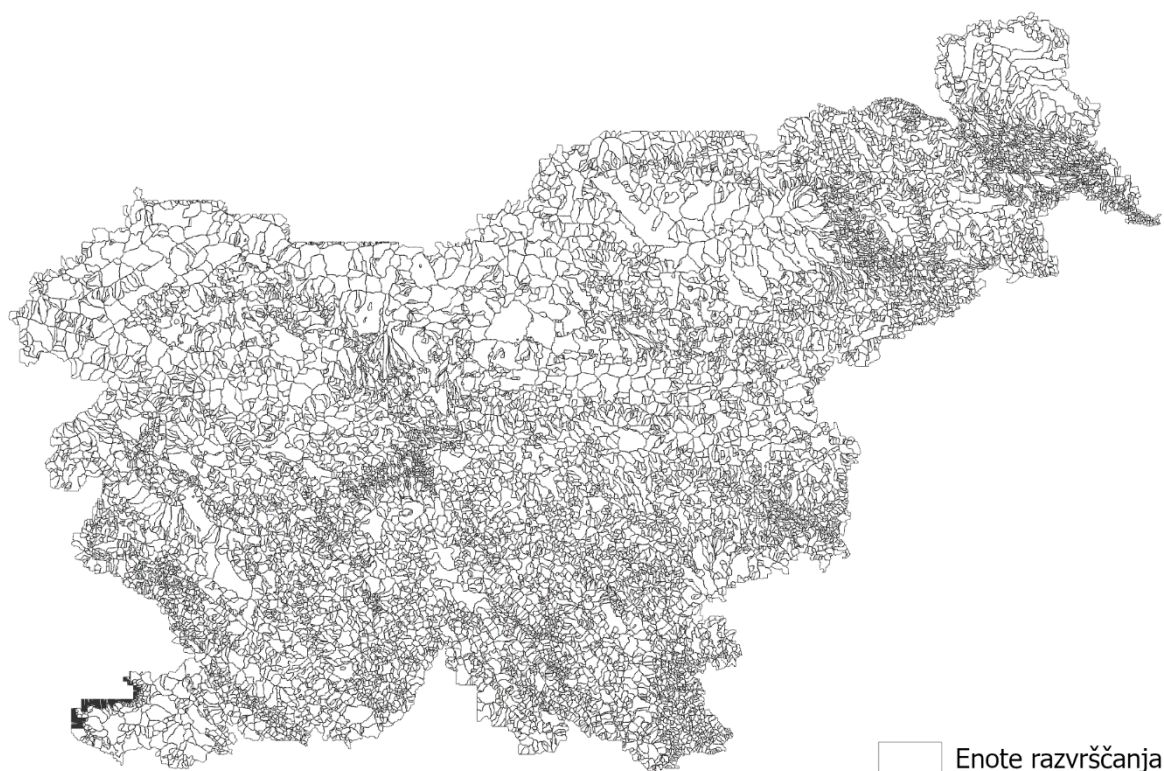
1. Ali so meje med krajinskimi enotami določene smiselno in konsistentno odražajo značilnosti krajine? Pri tem imamo v mislih tako potek posamezne meje kot smiselnost njenega obstoja (ločevanje dveh podenot).
2. Ali so spremembe v prostoru od nastanka naloge (1998), predvsem spremembe rabe tal, spremenile krajino do te mere, da bi bilo posamezne krajinske podenote smiselno drugače zamejiti ali združiti?

V skladu s tujimi zgledi smo se iskanja odgovorov lotili v dveh korakih – najprej z geostatistično analizo (predstavljena tu), nato pa še s terenskimi ogledi in presojami (v nadaljevanju projekta).

4.1 Metode geostatistične analize

Za izdelavo klasifikacije krajine s statističnim razvrščanjem v skupine so potrebni naslednji koraki: opredelitev območja obravnave, razdelitev območja v enote, izbor spremenljivk, izbor metode in števila skupin za razvrščanje ter ocena razvrstitve. Za oceno skladnosti statistične klasifikacije s krajinskimi podenotami iz Regionalne razdelitve krajinskih tipov smo primerjali strukture razredov razvrstitve znotraj posameznih podenot. Analizo smo izdelali v programskih orodjih ArcGIS Pro 2.9.0 in R.

Analizo smo izvedli na območju celotne Slovenije. Na podlagi digitalnega modela višin (DMV) z resolucijo 100 x 100 m, smo izdelali zlivna območja, ki so služila kot enota razvrščanja. Izbor enote za klasifikacijo krajine je arbitraren, največkrat je uporabljen kar kvadrat. Za zlivna območja smo se odločili, ker na ta način že v samo definicijo enot vključimo oblikovanost reliefa, kar je posebej pomembno z vidika zaznavanja krajine, saj ravno reliefni robovi najpogosteje določajo območje zaznave. Enote so prikazane na spodnji sliki.

Slika 7: Enote razvrščanja so bile opredeljene kot zlivna območja izdelana iz digitalnega modela višin.

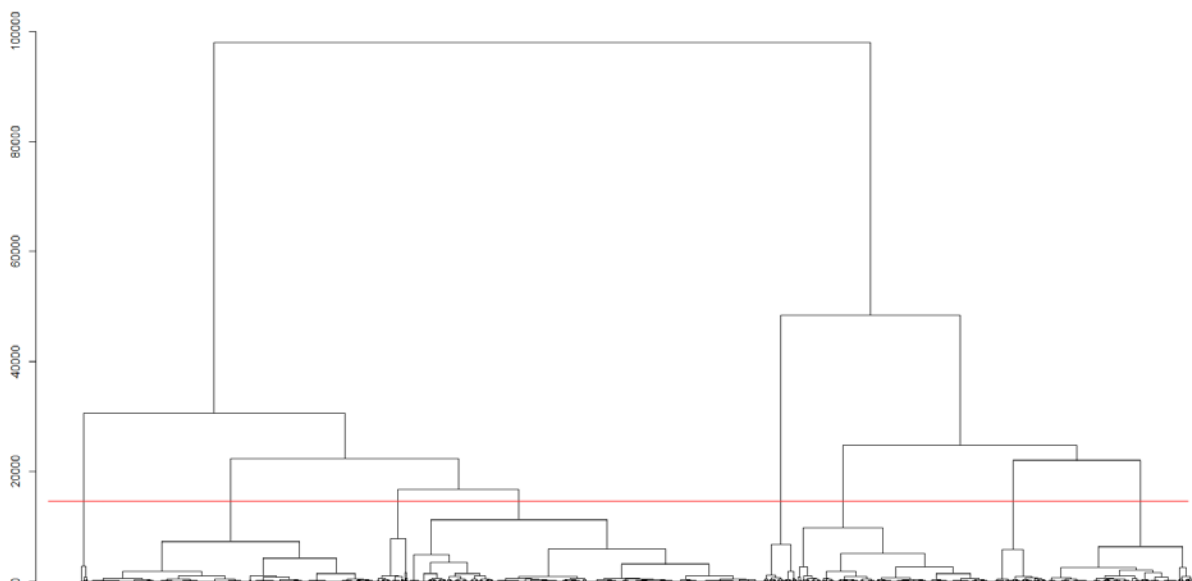
Pri izboru spremenljivk smo izhajali iz krajinskih značilnosti uporabljenih za opredelitev krajinskih podenot v Regionalni razdelitvi krajinskih tipov, s poudarkom na reliefu in rabi tal. Spremenljivke smo izbrali tako, da opisujejo sestavo (npr. delež gozda, povprečna nadmorska višina) in strukturo (npr. pestrost rabe, ukrivljenost reliefa) posamezne enote. Ker so enote različnih velikosti, smo jih izrazili relativno glede na površino enote ali s povprečjem. S korelacijsko matriko smo preverili Spearmanove koeficiente korelacije med posameznimi spremenljivkami in za nadaljnjo analizo izbrali tiste, ki so med seboj najmanj povezane. Izločili smo tiste spremenljivke, ki so bile močno korelirane (>0.7) z isto drugo spremenljivko (npr. spremenljivke standardni odklon nadmorske višine, povprečni faktor odprtosti in njegov standardni odklon ter povprečni naklon so vse

močno korelirane s skupno ukrivljenostjo, med seboj pa manj, zato je bila za nadaljnjo obravnavo izbrana le skupna ukrivljenost). Izbrane spremenljivke so izpisane v spodnji preglednici.

Preglednica 2: Izbor spremenljivk za namen geostatistične analize

Spremenljivka	Oznaka	Opis	Vir podatka za pripravo
Povprečna nadmorska višina	DMV_mean	Povprečna nadmorska višina v enoti	DMV (GURS)
Prevladujoča ekspozicija	ASP_maj	Najpogostejši razred ekspozicije v enoti. Ekspozicija je bila izdelana v petih razredih (glavne smeri neba in ravnina)	
Skupna ukrivljenost	CRV_sum	Seštevek ukrivljenosti reliefa v enoti, deljen z njeno površino. Ukrivljenost kaže na pestrost reliefnih oblik.	
Delež kmetijske raba	Kmet	Delež kmetijskih rab v enoti (rabe v razredih 1XXX glede na šifrant rabe, razen 1190, 1321, 1410, 1420, 1500, 1800)	Raba tal 2021 (MKGP)
Delež pozidanega	Pozid	Delež rabe pozidno (3000) in sorodno zemljišče ter rastlinjaki (1190) v enoti.	
Delež gozda	Gozd	Delež rabe gozd (2000) in drevesa, grmičevje, plantaže gozdnega drevja ipd. (1410, 1420, 1500)	
Delež vodnih, barjanskih in močvirskih zemljišč	Vodn	Delež rabe voda (7000), barje, trstičje in ostalo zamočvirjenje (4XXX) in barjanski travnik (1321)	
Delež površin brez vegetacijskega pokrova	Ni_veg	Deleži rab brez ali s posebnim rastlinskim pokrovom (5000, 6000)	
Delež majhnih lesnatih prvin (mejice, skupine dreves ipd.)	SWF	Površinski delež majhnih lesnatih prvin.	Small woody features (COPERNICUS)
Povprečen Shannonov indeks pestrosti	SHDI_mean	Povprečen Shannonov indeks pestrosti v enoti, izražen na celici 25m in izračunan s plavajočim 25x25 oknom z upoštevanjem delno združenih kategorij rabe.	Raba tal 2021 (MKGP)
Avtomorfna tla	Tla_avt	Delež avtomorfnih tal, pri čemer so v to skupino združena nerazvita tla, kambična tla, humusno akumulativna tla in eluvialno-iluvialna tla	Pedološka karta Slovenije (MKGP); združeno glede
Hidromorfna tla	Tla_hid	Delež hidromorfnih tal, pri čemer so v to skupino združena obrečna tla, psevdooglejena tla, šotna tla in oglejena tla	na Slovenska klasifikacija tal (Prus in sod., 2015)

Za določitev smiselnega števila razredov za razvrščanje, smo interpretirali dendrogram hierarhičnega razvrščanja enot z Wardovo metodo in kvadratno evklidsko mero razdalje. V dendrogramu smo iskali prvi večji »skok« vej, ki se zgodi pri razvrstitvah v med 10 in 4 skupin. Čeprav dendrogram kaže, da bi bila statistično boljša razvrstitev v manj skupin, smo na podlagi vsebinskih interpretacij razvrstitev izbrali razvrščanje v 8 skupin. Končno število skupin (8) smo izbrali na podlagi primerjave števila enot in vsebinskih značilnosti posameznih skupin v različnih razvrstitvah. Te smo izdelali z metodo voditeljev (k-means). Skupine te razvrstitve predstavljajo tipe, zato jih v nadaljevanju imenujemo tipi enot.

Slika 8: Dendrogram hierarhičnega razvrščanja.

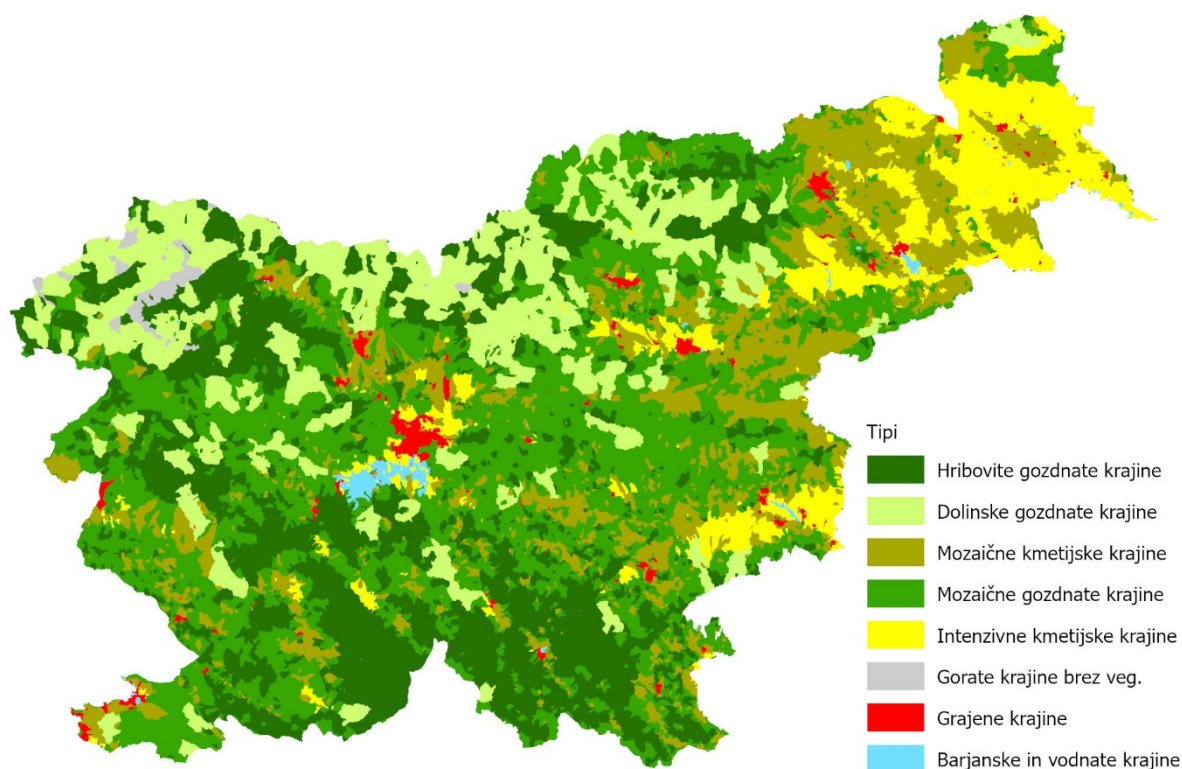
Izdelano razvrstitev smo prikazali na karti in prekrili z mejami podenot iz Regionalne razvrstitve krajinskih tipov v Sloveniji. Evalvacijo smo izdelali z vizualnim pregledom. Šest raziskovalcev projektne naloge je neodvisno en od drugega z interpretacijo karte tipov zarisala meje, ki bi lahko predstavljale krajinske enote. Te razmejitve smo najprej primerjali med seboj nato pa še z Regionalno razdelitvijo krajinskih tipov v Sloveniji. Na ta način smo lahko določili območja, kjer potek mej ni povsem jasen oz. ga ne podpirajo uporabljeni prostorski podatki in jih bo treba temeljiteje preveriti na terenskih ogledih. Pojavljanje tipov v krajinskih podenotah iz Regionalne razdelitve krajinskih tipov v Sloveniji smo nadalje tudi statistično analizirali. Pri tem smo za vsako krajinsko podenoto izračunali kateri tip je dominanten, kakšni so deleži posameznega tipa in koliko različnih tipov vsebuje ter jih na podlagi tega nadalje razvrstili. Če je bila vsebnost enega tipa več kot 75%, smo podenoto opisali kot podenoto močno dominantnega tipa. Če je bila vsebnost enega tipa več kot 50% in so se v njej pojavljali trije tipi ali manj je bila označena kot podenota glavnega tipa z nizko raznovrstnostjo, če je bilo v njej od štiri do šest različnih tipov kot podenota glavnega tipa s srednjo raznovrstnostjo, če pa je bilo več kot 6 različnih tipov kot podenota z veliko raznovrstnostjo. Če je bila vsebnost dominantnega tipa manj kot 50% smo podenote podobno razvrstili v razrede majhne, srednje oziroma velike raznovrstnosti glede na število vsebovanih tipov. Na ta način smo krajinske podenote razporedili v sedem skupin glede na strukturo pojavljanja tipov iz prvega razvrščanja. Strukture tipov v podenotah smo skrižali še z oznako najpogostejšega tipa, kar teoretično pomeni razvrstitev podenot v 35 skupin, dejansko pa v 29, ker se nekateri tipi nikoli ne pojavijo v dominantnem deležu. Če rezultat te razporeditve prikažemo na karti, lahko za vse podenote, ki so v

enaki skupini in si delijo mejo, ugotovimo da imajo podobno strukturo vsebnosti tipov in je zato mejo oz. razlikovanje med njima smiselno dodatno preveriti.

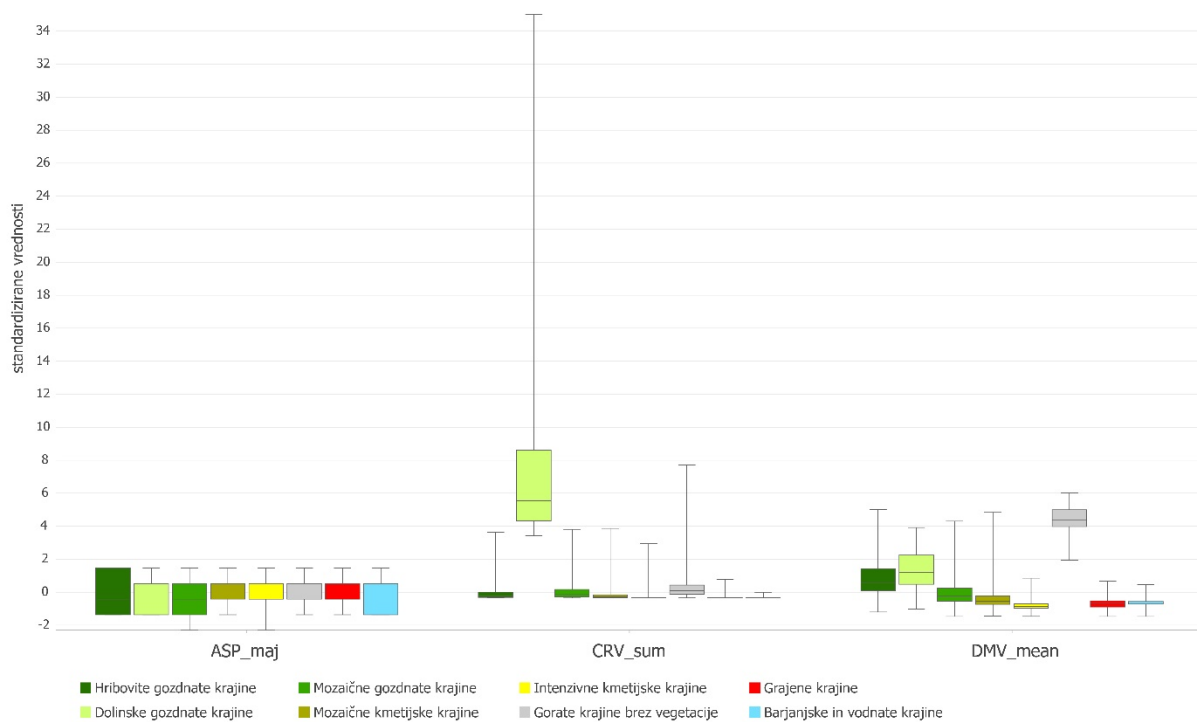
Pomembno je opozoriti, da neujemanje mej ali enovitosti območij ne pomeni nujno, da je mejo treba spremeniti ali drugače opredeliti enoto, temveč le, da uporabljeni podatki in razvrstitev te meje ne potrjujeta in zanjo morda obstajajo drugi razlogi (npr. kulturni dejavniki). Neujemanje je tako kazalnik, da je na teh območjih pri terenskih ogledih treba posebno pozornost nameniti pregledu smiselnosti meje.

4.2 Rezultati

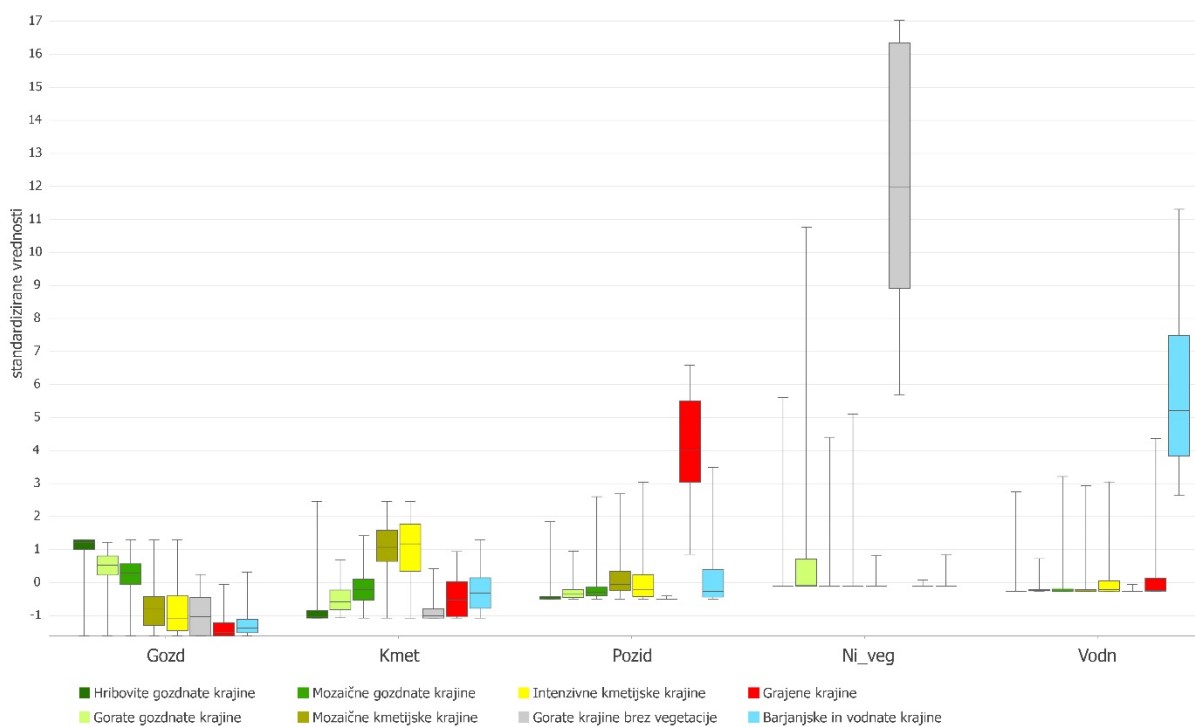
Razporeditev enot v osem tipov je prikazana na spodnji karti. Ključna razlika med posameznimi tipi izhaja iz nadmorske višine in prevladujoče rabe tal. Med skupinami s podobno nadmorsko višino in prevladujočo rabo tal, predvsem gozdom, nadalje najbolj razlikuje Shannonov indeks pestrosti ter prisotnost majhnih lesnatih prvin. Največjo površino zasedata tipa hribovite gozdnate in mozaične gozdnate krajine, skupaj pokrivata dobro polovico Slovenije (12000 km²). Sledijo intenzivnejše kmetijske krajine in dolinske krajine z gozdom (obe nekaj čez 3000 km²), mozaične kmetijske krajine (slabih 2000 km²), nato pozidane (280 km²). Po površini najmanj zastopana tipa sta gorske krajine brez vegetacijskega pokrova ter barjanske in vodnate krajine (obe okoli 120 km²). Imena tipov so posplošitve glede na razporeditev vrednosti spremenljivk, ki se pojavljajo znotraj tipa. V vsakem tipu so opazne izstopajoče vrednosti. Značilnosti posameznih spremenljivk v tipih so prikazane v grafih na slikah spodaj.

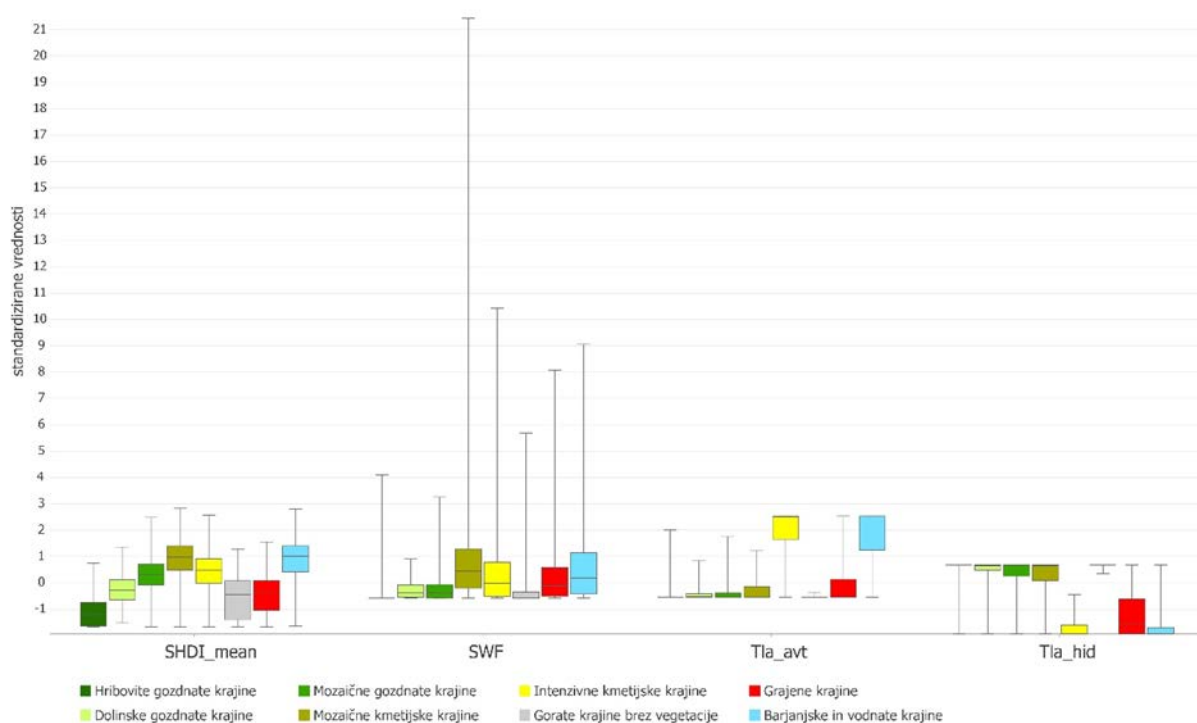
Slika 9: Karta razporeditve osnovnih enot (zlivnih območij) v osem tipov.

Slika 10: Značilnosti reliefa po tipih.

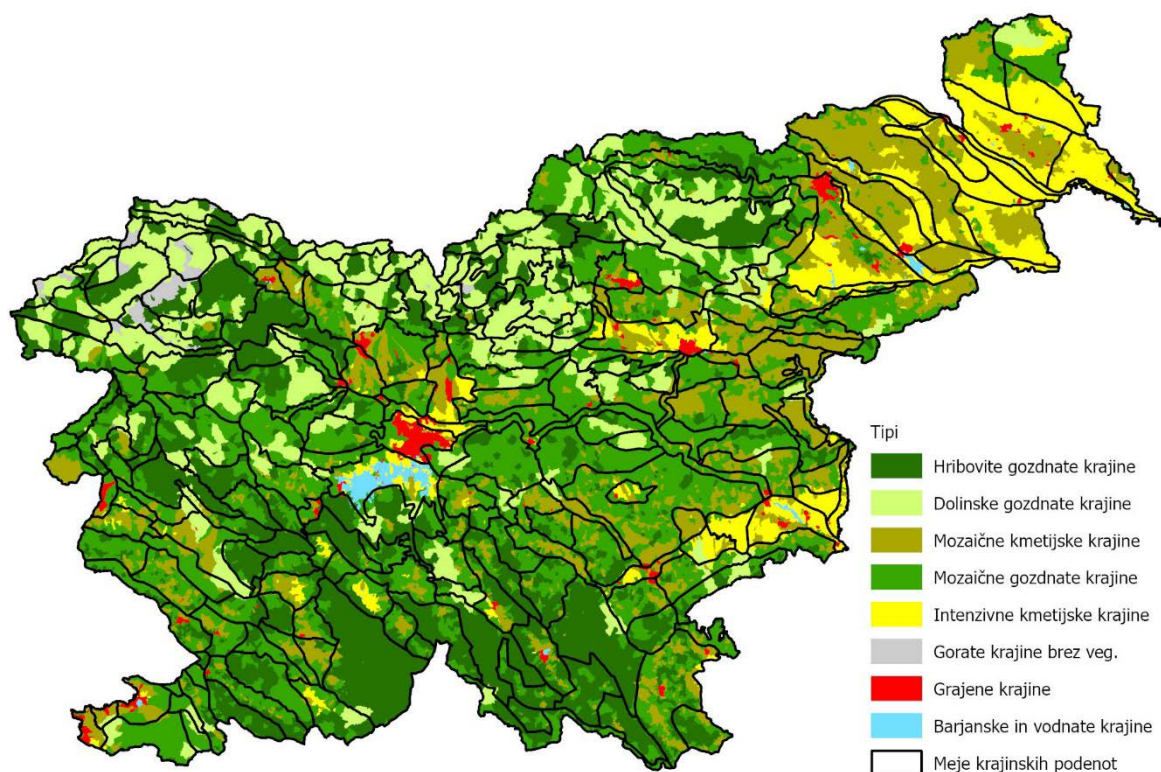

Slika 11: Značilnosti rabe tal po tipih.

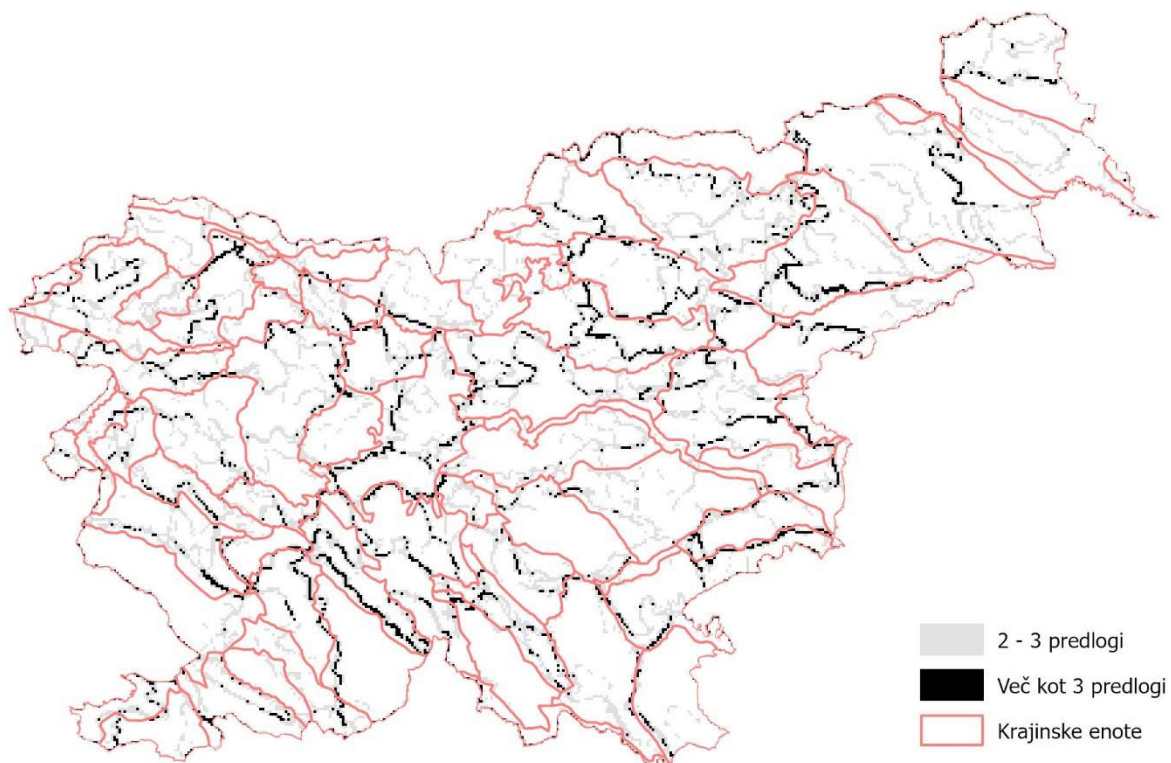

Slika 12: Značilnosti pestrosti in vrste tal po tipih.

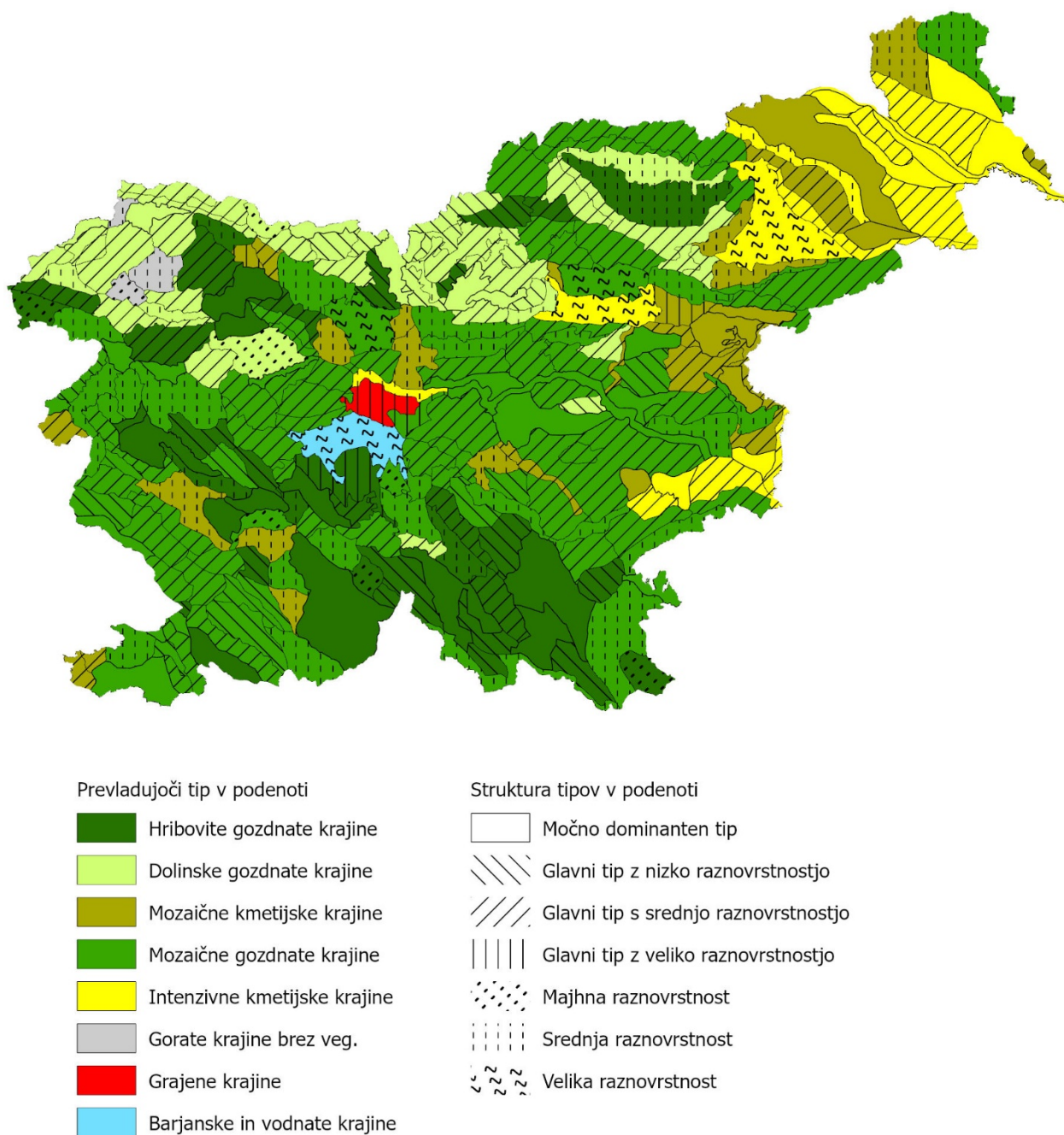
Vizualna primerjava prekrivanja tipov z mejami podenot iz Regionalne razdelitve krajinskih tipov pokaže tako skladnosti kot neskladnosti. Meje se dobro ujamejo predvsem pri prehodih med različnimi rabami tal (npr. kmetijski tipi proti gozdnatim tipom) kjer so obenem izrazitejši reliefni robovi, ki so verjetno vplivali tako na določitev mej podenot kot izdelavo osnovnih enot (zlivnih območij) razvrščanja. Dobro se ujamejo tudi strnjena območja pojavljanja tipa hribovite gozdne krajin (npr. Javorniki, Kočevsko, Nanos ipd.), a je opaznih tudi nekaj posameznih mej podenot, ki prečijo takšna sklenjena območja. Dobro ujemanje mej je opazno tudi ob območjih tipa grajene krajin, izstopa Ljubljanska kotlina ter obala z zaledjem. Nekoliko manj zanesljive so meje kjer se pojavlja tip mozaične gozdne krajin z vmesnimi zaplatami hribovitih gozdnatih krajin. Opazno je tudi pomanjkljivo razlikovanje med podenotami, ki jih zaznamujejo večji vodotoki (npr. Kolpa, Sava, Drava, Mura) od okoliških podenot. Prekrivanje mej interpretacij karte tipov sicer pokaže večje ujemanje s krajinskimi enotami kot krajinskimi podenotami, temi pa podobno sledi tudi razvrščanje podenot v skupine glede na pojavnost (strukturo) tipov v njih. Največ neskladij je opaznih v Gorsupeljski kotlini in Suhi krajini, zahodnem in vzhodnem predalpskem hribovju ter na vzhodnem Štajerskem. Boljše ujemanje z enotami kot podenotami kaže, da so za opredeljevanje podenot verjetno bistveno pomembnejše struktura krajine, značaj, kulturni pomeni ipd., kar je težje zajeti v obliki geopodatkov, a bistveno vpliva na zaznavanje krajine. Kljub temu geostatistična analiza kaže na območja, kjer bo treba na terenskih ogledih posebno pozornost nameniti tudi pregledu meja med podenotami in enotami.

Slika 13: Prekrivanje tipov s krajinskimi podenotami

Slika 14: Prekrivanje skupka interpretacij (predlogov meja) karte tipov s krajinskimi enotami.

Slika 15: Statistično razvrščanje podenot v skupine glede na pojavnost tipov.

5 Pregled vrednotenja krajine v domačih strokovnih podlagah za planske akte in v občinskih prostorskih načrtih

Sistematičnega pregleda OPN-jev, ki so bili kot celovit prostorski planski dokument in temeljni (strateški in izvedbeni) prostorski akt izdelani po cca 20 letih od začetka izdelave nove generacije planskih aktov ni. Zato ni mogoče podati povsem zanesljive in konsistentne ugotovitve o tem, če in katere strokovne podlage so bile izdelane v zvezi z vrednotenjem krajine, opredelitvijo območij prepoznavnosti naselij in krajine na regionalni ali lokalni ravni in z opredelitvijo izjemnih krajin.

Za potrebe pričujoče naloge smo opravili pregled primerov dobre prakse, navedenih v gradivu Priporočila za izdelavo urbanistične zasnove in krajinske zasnove na podlagi določil Zakona o urejanju prostora (ZUreP-2) – 1. faza (UIRS, Ljubljana, avgust 2019), in nekaterih veljavnih OPN. V njih smo preverili, na kakšen način je bila obravnavana krajina, kako je bila členjena, če in kako so bile opredeljene izjemne krajine, območja krajinske prepoznavnosti in razvrednotena krajinska območja in morebitne usmeritve za njihovo urejanje. V ta namen so bile pregledane strokovne podlage za obravnavo krajine v dveh regijah (gradiva za pripravo Regionalnih zasnovah prostorskega razvoja dveh regij), na območju posameznih občin (v strokovnih podlagah za OPN in v OPN-jih) ter na posamičnih krajinskih območjih v Sloveniji.

Pregledani so bili predvsem grafični prikazi v strokovnih gradivih in v strateških delih OPN.

5.1 Ugotovitve

V obravnavanih gradivih je bila krajina obravnavana na različne načine, v različnem obsegu, različni vsebini in različni stopnji podrobnosti. V strokovnih podlagah za OPN-je so praviloma navedene krajinske enote (povzeto po Regionalizaciji krajinskih tipov in/ali z dodatno členitvijo za nivo občine) ter opredelitve vrednejših krajinskih območij (npr. značilne kulturne krajine, ter izjemne, prepoznavne krajine na lokalni ravni). Praviloma so podane tudi fotografije značilnih prizorišč in krajinskih vzorcev in/ali krajinskih prvin. V nekaterih primerih so navedene usmeritve za urejanje nekaterih (tipov, skupin) krajinskih območij oz. (tipov, skupin) izjemnih krajin.

Krajinske enote:

Praviloma so za celotno območje občine določene enote, ki pokrivajo območje občine, npr.:

- geografsko zamejena območja, predvsem glede na reliefne oblike in sklenjeno gozdnatost
- območja s specifičnimi značilnostmi in doživljajskimi potenciali
- »funkcionalne enote«
- delitev na urbano, suburbano in podeželsko območje

Visoko ovrednotena krajinska območja:

Večinoma so prikazana območja izjemnih krajin nacionalnega pomena, ki so povzeta iz prikaza izjemnih krajin iz podatkovne baze MOP. V nekaterih primerih pa so prikazane tudi izjemne krajine lokalnega pomena, ki so kot take opredeljene v strokovnih podlagah za obravnavo krajine v OPN.

Prav tako so v večini občin prikazana območja nacionalne prepoznavnosti, ki so prevzeta iz SPRS (v občinah, kjer so ta območja sploh opredeljena).

Kakovostna, prepoznavna krajinska območja so opredeljena v večini strokovnih podlag in OPN in sicer kot manjša območja, večinoma zamejena glede na reliefne oblike in izrazitost krajinskih vzorcev (predvsem glede na prostorski red vegetacijskih in reliefnih prvin ter parcelne strukture). Ta območja so poimenovana z geografskimi (oz. ledinskimi) imeni. Opredeljena so na različne načine in praviloma pri istem izdelovalcu na enak ali podoben način; vendar se tudi pri istem izdelovalcu pojavljajo poimenovanja kakovostnih krajinskih območij, ki zahtevajo posebno pozornost pri urejanju prostora, s precej različnimi izrazi, npr.:

- območja krajinske prepoznavnosti, krajinsko prepoznavna območja,
- krajinsko prepoznavna naselja
- območja prepoznavnosti – prednostna in druga območja
- posebne krajinske enote
- izrazito pozitivne krajine
- območja za razvoj turizma in prostočasnih dejavnosti(rekreacije)
- izrazito kakovostna kulturna krajina,
- kakovostna krajinska območja
- krajinsko prizorišče
- izjemne krajine (na lokalni ravni)
- prepoznavne krajine (na lokalni ravni)
- območja najvišjih estetskih vrednosti
- izrazito kvalitetno območje
- območje varovanja kvalitet

Različna poimenovanja visoko ovrednotenih krajinskih območij kažejo na določeno stisko prostorskih načrtovalcev, ki so ob odsotnosti jasnih navodil, strokovnih usmeritev oz. priporočil na tem področju v posameznih primerih iskali ustrezne pojme/izraze. Praviloma isti prostorski načrtovalci oz. delovne skupine uporabljajo enake ali vsaj podobne izraze.

Razvrednotena območja:

Pojavljajo se različna poimenovanja razvrednotenih območij, za katera se načrtuje sanacija ali prenova:

- območja razvrednotenij (točke – večinoma kamnolomi, in tudi poligoni kot širša območja)
- izrazito negativne krajine
- degradirano območje
- območje sanacije poselitve
- območje razpršene poselitve, romska naselja

Krajinske prvine

V nekaterih pregledanih gradivih se pojavljajo nabori krajinskih prvin, npr.: mozaični preplet kmetijskih rab, kulturne terase, travniške terase, suhozidi, drevoredi, njivske površine, gozd in ostanki gozdov, stelnik, vinogradi z vrstami po padnici, trakasta parcelna struktura, gručasta naselja z ohišnicami – sadovnjaki, kozolci, hmeljišča, samotne kmetije, drobna parcela struktura z izmenjavo kultur, gozdni rob, drevesne in grmovne živice, posamična drevesa, gruče dreves, intenzivni trajni nasadi, plantažni nasadi, vlažni travniki, močvirje, suhe struge, bruhalniki, požiralniki, izviri, obala, klif, kamnite kaskade, morje, vodotoki, sotočje, stoječa vodna telesa, razbremenilni kanal, parkovne ureditve, znamenja – spomeniki, sprehajališča, poti,

Strukturne značilnosti krajine kot nosilci prepoznavnosti:

Strukturne analize krajin so prikazane na shematskih zemljevidih, ki prikazujejo prvine, kot so: dominantna (pozitivna, negativna), veduta, razgledna točka, pozitiven/negativne usmerjen pogled, panoramska cesta, vizualna degradacija – točka ali linija, reliefni rob, gozdni rob, grajen rob, vodotok, ...

Usmeritve za urejanje izjemnih krajin

V nekaterih strokovnih podlagah in tudi v nekaterih odlokih o OPN so podane usmeritve za različne tipe izjemnih krajin (npr. za travniške krajine ali njivske krajine na gričevju) ali prepoznavnih krajinskih območij, in sicer kot posebni prostorski izvedbeni pogoji (npr. OPN za Novo mesto, Črnomelj, Metliko, Kočevje).

V nekaterih so podane usmeritve za urejanje posameznih delov območja (npr. pregledna karta območij regulacij in principov, (Savska obrečna krajina), ponekod celo s podrobnimi idejnimi rešitvami za posamezna (pod)območja.

V prilogi so slikovno predstavljena območja, za katera so bile v preteklosti (v zadnjih 16 letih) kot nekateri primeri dobre prakse izdelane strokovne podlage oziroma sprejeti prostorski akti in za katere s so bile izdelane analize in vrednostne ocene krajin:

A) Regionalna in druga širša območja:

- 1) RZPR za JV Slovenijo
- 2) RZPR za J Primorsko
- 3) SP za krajino v Beli krajini (SP za OPN Črnomelj, Metlika, Semič)

B) Območja občin:

- 1) Nova Gorica (SP za OPN)
- 2) Koper (SP za OPN)
- 3) Piran (SP za OPN)
- 4) Izola (SP za OPN)
- 5) Ankaran (SP za OPN)
- 6) Ivančna Gorica (SP za OPN)
- 7) Novo mesto + Šmarješke Toplice in Straža (SP za SPR in PR)
- 8) Novo mesto (SP za OPN)
- 9) OPN Črnomelj
- 10) OPN Metlika
- 11) OPN Kočevje
- 12) OPN Dobropolje (strateški del)
- 13) OPN Bohinj

14) OPN Gorje

15) OPN Bled

C) Posamična območja

- 1) Bizeljsko in Gorjanci (strokovne podlage za poselitev in krajino na delu občina Brežice
- 2) SP za Radensko polje Občina Grosuplje, del + merila + usmeritve
- 3) Savska obrečna krajina
- 4) Podvolovljek
- 5) Jezersko
- 6) Golte
- 7) Savinja od Šempetra do Levca
- 8) Dolina Soče med Volčanskim mostom in Mostom na Soči
- 9) Velika planina

Za grafične ponazoritve glejte Prilogo 2.

6 Predlog izhodišč za prenovu Regionalne razdelitve krajinskih tipov v Sloveniji

6.1 Uvodne ugotovitve

Študija se od svojega nastanka ni posodabljala, zato je tako vsebinsko kot tudi metodološko potrebna prenove. V številnih pogledih je še vedno zgleden in celovit pregled slovenskih krajin, zato je ustrezno izhodišče za nadgradnjo. Pri prenovi bomo usmerili predvsem na vsebine, ki: (1) zaradi časovne oddaljenosti niso več povsem ustrezne, (2) so bile z vidika uresničevanja EKK najbolj šibke in (3) so zanje uporabniki predlagali dopolnitve.

Te so predvsem:

Prenos v (načrtovalsko, upravljavsko in varstveno) izvajanje. To je sicer le deloma treba pripisati pomanjkljivosti same študije, bolj (ne) obstoju instrumentov in zahtev, ki bi tak prenos vzpodbudili. Kljub temu pa bi s tem, da bi študijo približali uporabnikom (vsebinsko in tehnično), lahko povečali njeno uporabnost. Prav tako vidimo priložnosti v boljši navezavi (prostorski in vsebinski) na obstoječe upravljske instrumente, ki so za krajino ključni (npr. Načrti upravljanja zavarovanih območij, kulturna dediščina- krajina).

Dostopnost. V zadnjih letih tiskovine niso bile več dostopne, gradivo pa ni bilo digitalizirano (vse do projekta priprave izhodišč za krajinsko politiko, ki je bil pripravljen pregledovalnik za prostorski del (.shp) in manjši del vsebine². Prav tako *krajina* dolgo ni imela (zanjo) pristojnega nosilca urejanja prostora, torej institucije, ki bi skrbela za pripravo in upoštevanje strokovnih podlag in smernic s področja krajine. To je v zadnjem času sicer postalo Ministrstvo za okolje in prostor - Direktorat za prostor, graditev in stanovanja (v nadaljevanju MOP DPGS). Strokovnjaki, ki so se s področjem krajine ukvarjali (pri pripravi prostorskih aktov, okoljskih poročil, smernic s področja narave in kulturne dediščine), so večinoma sicer poznali in uporabljali gradivo.

Razmejitev krajinskih enot: Glede na rezultate pilotne analize so meje v glavnem ustrezno postavljene, izboljšati pa bilo mogoče natančnost zarisa. Nekatere razmejitve bi bilo smiselno preveriti na terenu, saj iz obstoječih podatkov ni razvidno, kaj bi lahko bila utemeljitev za potek meje (relief, raba, tip tal, krajsinki vzorci...). Ni povezana z drugimi krajinskimi kategorijami (prepoznavnost, izjemne krajine) ali drugimi (geografskimi) regionalizacijami in ni pripravljena na način, da bi omogočala (časovno in finančno sprejemljivo) spremljanje stanja krajin (na primer posnetek stanja na reprezentativnih točkah po vnaprej določenih kazalnikih).

² [Tipologija slovenskih krajin | Krajinska politika](#)

Vseбина: vsebine so potrebne prenove predvsem z vidika sprememb, ki so zaznamovale krajino; pomanjkljivosti (oziroma nejasnosti) ciljev za krajino ter prešibke navezanosti usmeritev na instrumente načrtovanja in upravljanja. Dosledneje bi bilo smiselno postaviti tudi tipologijo, s čimer bi povečali preglednost in poenostavili spremljanje stanja in pisanje usmeritev. Izhodišča za posodobitev vsebine so podrobneje predstavljena v spodnjem poglavju.

6.2 Predlog vsebine opisov krajinskih enot

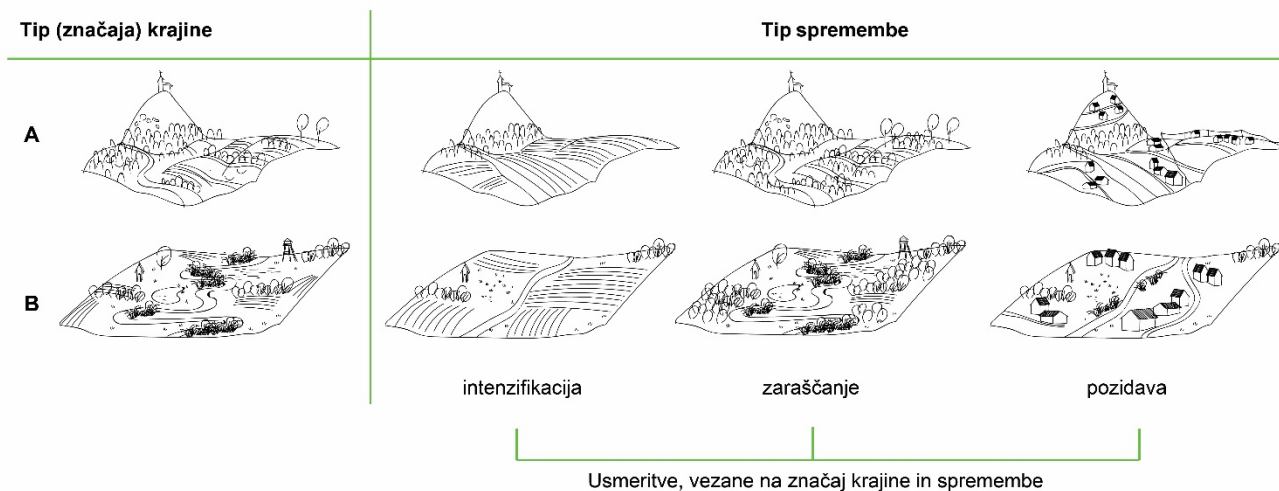
(1) Prvi del opisa povzema lastnosti krajinske enote, ki so zanjo **opredelilne oz. razlikovalne**, saj jo razlikujejo od sosednjih enot. Ta del opisa je v večjem delu lahko pripravljen v obliki tematskih kart in drugih podatkov in (z izjemo površinskega pokrova) opisuje naravne lastnosti krajine. Del razločevalnih lastnosti je tudi celostna, torej mentalna zaznava krajine kot enote, in tega bo lažje prikazati s skico ali na 3D digitalnem modelu.

(2) **Značaj krajine:** ta del opisa presega geografske značilnosti oz. jih sintetizira v krajinske pojme, kot so značilne prvine, vzorci in najbolj celostno njen "značaj". Poleg fizičnih lastnosti sem sodijo tudi kulturne značilnosti, zgodovinski dogodki, toponimi itd. Ta del opisa je vsebuje tudi skice, fotografije, strukturne analize, itd. z njim opisujemo tako naravne, kot tudi ustvarjene lastnosti krajine, tako fizične kot mentalne.

(3) Identifikacija **procesov** oz. pritiskov v enoti. Identificirali bomo (način) širjenja poselitve, značilnosti umeščanje nove infrastrukture (npr. fragmentacija), obseg zaraščanja ali intenzifikacije kmetijske rabe ter zaokroževanja kmetijskih površin.

(4) **Cilji** za krajino bodo določeni glede na njen značaj (značilnosti, vzorce, prvine), kakovost (lastnosti izjemnosti in prepoznavnosti) in prepoznane pritiske v krajinski enoti.

(5) **Usmeritve** so bile ocenjene kot najšibkejši del študije in obenem najbolj zanimiv za uporabnike. Pri tem je smiselno izhajati najprej iz nekih splošnih (tipov) značaja krajin in pritiskov. Za vsako prostorsko enoto bodo dodane podrobne usmeritve, ki bodo izhajale iz njenega posebnega značaja in prepoznanih procesov. Usmeritve bodo prilagojene instrumentom, s katerimi lahko na to kombinacijo najbolje odgovorimo (npr. za s turizmom obremenjena naravna območja se bodo predlagane usmeritve nanašale na instrumente ohranjanja narave kot je načrt upravljanja zavarovanega območja. V kulturni krajini v hitrem spreminjanju se bodo usmeritve nanašale predvsem na kmetijske ukrepe).

Slika 16: Usmeritve za prihodnje urejanje krajine so odvisne od tipa značaja krajine in tipa spremembe

Določitev “diagnostičnih” kazalnikov. Izbran bo ožji nabor spremenljivk, ki bo omogočal interpretacijo opisa in vrednotenja krajin. Uporabljeni bodo:

- za spremljanje stanja krajine: npr. indeksi za oceno krajinske pestrosti, indeksi za oceno človekovega vpliva na krajino, itd. in pripravo tipologije sprememb
- za vrednotenje doseganja ciljev kakovosti krajine
- za določitev izjemnih krajin in območij krajinske prepoznavnosti

Tipologija. Tipologijo lahko uvedemo na različnih vsebinah: v tipe lahko razvrščamo krajinske prvine, vzorce, značilnosti, spremembe/pritiske, usmeritve. Najbolj smiselno je v tipe opredeliti vzorce (kakor v sedanji študiji), najtežje pa krajinski “značaj”. Odločitve glede uvedbe tipologij še nismo dokončno sprejeli in bo predmet zasnove metode v nadaljevanju.

7 Seznam virov

7.1 Literatura

- Almenar, J.B., n.d. Spanish Landscape Character Methodologies after the European Landscape Convention | ialeUK - International Association for Landscape Ecology [WWW Document]. URL <https://iale.uk/javier-bab%25C3%25AD-almenar/news/8011> (accessed 1.5.22).
- Andlar, G., Aničić, B., 2018. Multi-method approaches to cultural landscape assessment in Croatia, in: Routledge Handbook of Landscape Character Assessment. Routledge.
- Antrop, M., 1997. The concept of traditional landscapes as a base for landscape evaluation and planning. The example of Flanders Region. Landscape and Urban Planning 38, 105–117. [https://doi.org/10.1016/S0169-2046\(97\)00027-3](https://doi.org/10.1016/S0169-2046(97)00027-3)
- Atlas of the Landscapes of Spain [WWW Document], n.d. URL <https://www.miteco.gob.es/es/biodiversidad/servicios/banco-datos-naturaleza/informacion-disponible/Paisajes.aspx> (accessed 1.5.22).
- Catalonia, T.L.O. of, n.d. The Landscape Observatory - Publications - Landscape catalogues of Catalonia. Methodology [WWW Document]. URL http://www.catpaisatge.net/eng/documentacio_doc_3.php (accessed 1.4.22a).
- Catalonia, T.L.O. of, n.d. The Landscape Observatory - Publications - Landscape catalogues of Catalonia. Methodology [WWW Document]. URL http://www.catpaisatge.net/eng/documentacio_doc_3.php (accessed 1.12.22b).
- DMV 1000. GURS, e-geodetski podatki. <https://eprostor.gov.si/imps/srv/slv/catalog.search#/metadata/4ac9a90e-7694-42eb-870a-c11ef93783c4>
- Droeven, E., Feltz, C., Kummert, M., 2004. Les territoires pasagers de Wallonie.
- Dû-Blayo, L.L., 2018. Atlas du paysage: Landscape Atlases in France and Wallonia, in: Routledge Handbook of Landscape Character Assessment. Routledge.
- England, N., n.d. Countryside Character Volume 1: North East [WWW Document]. Natural England - Access to Evidence. URL <http://publications.naturalengland.org.uk/publication/5958659452436480> (accessed 12.15.21).
- Košćak Miočić-Stosić, V., Obiljan, D., Mlakar, A., 2016. Krajobrazna podloga; izmjene i dopune prostornog plana Dubrovačko-Neratvanske županije.
- Landscape Character Assessment of County Donegal, 2016.

Landscape and Landscape Assessment [WWW Document], n.d. URL <https://www.gov.ie/en/publication/71181-landscape-and-landscape-assessment/> (accessed 12.15.21).

Loupa-Ramos, I., Pinto-Correia, T., n.d. Landscape Character Assessment Across Scales. Insights from the Portuguese experience of policy and planning, in: Routledge Handbook of Landscape Character Assessment., Routledge Handbooks. Routledge, Abingdon, New York, pp. 106–117.

Macinnes, L., 2003. Historic Landscape Characterization, in: Countryside Planning. New Approaches to Management and Conservation, Earthscan. Routledge, London, New York, pp. 155–169.

Marušič, I., n.d. Regionalna razdelitev krajinskih tipov v Sloveniji - Metodološke osnove. Ministrstvo za okolje in prostor, Ljubljana.

McCormack, A., O'Leary, T., 2003. Development and Application of Landscape Assessment Guidelines in Ireland: Case Studies using Forestry and Wind Farm Developments, in: Countryside Planning. New Approaches to Management and Conservation, Earthscan. Routledge, pp. 141–150.

Mlakar, A., Cigoj Sitar, N., 2018. Analiza tujih primerov krajinskih politik, Varstvo in razvoj slovenske krajine: Izhodišča za oblikovanje krajinske politike. Ljubljana.

Mücher, C.A., Klijn, J.A., Wascher, D.M., Schaminée, J.H.J., 2010. A new European Landscape Classification (LANMAP): A transparent, flexible and user-oriented methodology to distinguish landscapes. Ecological Indicators, Landscape Assessment for Sustainable Planning 10, 87–103.
<https://doi.org/10.1016/j.ecolind.2009.03.018>

National Landscape Strategy for Ireland 2015 - 2025, 2015. . The stationary office, Dublin.

Nogué, J., Sala, P., Grau, J., 2016. The landscape catalogues of Catalonia: methodology.

Pedološka karta Slovenije. MKGP. <https://rkg.gov.si/vstop/>, <https://podatki.gov.si/dataset/pedoloska-karta/resource/54b2e51d-3e5f-461d-b3d5-8939f79ceb20>

Porter, K., 2003. The Natural Area Experience, in: Countryside Planning. New Approaches to Management and Conservation, Earthscan. Routledge, London, New York, pp. 91–108.

Prus T., Kralj T., Vrščaj B., Zupan M., Grčman H. 2015. Slovenska klasifikacija tal. Delovno gradivo. Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta in Kmetijski inštitut Slovenije: Ljubljana. 50 str.
http://pedoloskodrustvoslovenije.splet.arnes.si/files/2018/04/Slovenska_klasifikacija_tal.pdf

Raba tal 2021. MKGP. <https://rkg.gov.si/vstop/>

Raymond, R., Lungibühl, Y., Seguin, J.-F., Cedelle, Q., Grare, H., 2015. Landscape atlases. Landscape identification, characterization and assessment method. Ministère de l'Écologie, du Développement durable et de l'Énergie, Paris.

Small woody features. Copernicus. <https://land.copernicus.eu/pan-european/high-resolution-layers/small-woody-features>

- Starret, M., 2003. Policies and Priorities for Ireland's Landscape, in: Countryside Planning. New Approaches to Management and Conservation, Earthscan. Routledge, London, New York, pp. 125–140.
- Swanwick, C., 2003. The Assessment of Countryside and Landscape Character in England: An Overview, in: Countryside Planning. New Approaches to Management and Conservation, Earthscan. Routledge, London, New York, pp. 109–124.
- Tudor, C., 2014. An Approach to landscape Character Assessment. Natural England.
- Tudor, C., 2012. An Approach to Seascape Character Assessment. Natural England.
- Van Eetvelde, V., Antrop, M., 2009a. A stepwise multi-scaled landscape typology and characterisation for trans-regional integration, applied on the federal state of Belgium. Landscape and Urban Planning 91, 160–170. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2008.12.008>
- Van Eetvelde, V., Antrop, M., 2009b. Indicators for assessing changing landscape character of cultural landscapes in Flanders (Belgium). Land Use Policy 26, 901–910. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2008.11.001>
- Wascher, D.M., n.d. European Landscape Character Areas [WWW Document]. URL <https://edepot.wur.nl/1778> (accessed 12.14.21).

7.2 Strokovne podlage

Strokovne podlage za krajinsko zasnovo Golte, RCP Celje d.o.o., junij 2007.

Krajinska zasnova Podvolovljek, RCP Celje d.o.o., november 2006.

Načrt razvoja krajine ob Savinji od Šempetra do Levca, RCP Celje d.o.o., marec 2006.

Savska obrečna krajina, strokovne podlage za nov dolgoročni prostorski plan MOL, LUZ d.d., marec 2001.

Strokovne podlage za strategije prostorskega razvoja občin Črnomelj, Metlika in Semič, krajina, ACER Novo mesto d.o.o., junij 2005.

Strokovne podlage za krajino v okviru strategije prostorskega razvoja občine Ivančna Gorica, ACER Novo mesto d.o.o., april 2007.

Analiza stanja in teženj v prostoru Mestne občine Novo mesto. Končno poročilo. ACER Novo mesto d.o.o., december 2006.

Regionalna zasnova prostorskega razvoja JV Slovenije. Acer Novo mesto, d.o.o., poročilo 1 faze, november 2002 in zaključno poročilo 3b faze, maj 2006.

Regionalna zasnova prostorskega razvoja Južne Primorske, zaključno poročilo 2. faze. Acer Novo mesto d.o.o., februar 2006.

Krajinska zasnova Ankaran - Obalni pas Ankaran in Ankaran zaledje, LOCUS d.o.o., september 2017.

Strokovne podlage za poselitev v povezavi z varstvom kulturne dediščine in varstvom kulturne krajine za območje občine Jezersko, LOCUS d.o.o., 2018.

Strokovne podlage prostorske zasnove turističnih in rekreacijskih ureditev ob reki Soči - območje med Volčanskim mostom in Mostom na Soči, LOCUS d.o.o., junij 2014.

Strokovne podlage za oblikovanje scenarijev ohranjanja in razvoja Velike planine, LOCUS d.o.o., april 2018.

Analiza stanja in usmeritve za poselitev, arhitekturno oblikovanje in krajinsko načrtovanje na območju Bizeljskega in Gorjancev, LOCUS d.o.o., marec 2013.

Krajinska zasnova zaledja občine Izola, maj 2019.

Metodologija za opredelitev prepoznavnosti slovenskih krajin na državni in lokalni ravni: Testni primer za območje Radenskega polja. Acer Novo mesto, februar 2005

7.3 Občinski prostorski načrti

OPN Novo mesto, Acer

OPN Kočevje, Acer

OPN Črnomelj, Acer

OPN Metlika, Acer

OPN Dobropolje, Acer

OPN Bohinj, LUZ

OPN Gorje, LUZ

OPN Bled, LUZ

Priloga 1

Pregled LCA (Landscape Character Assessment) v Evropi

Evropa

V okviru projekta ELCAI (European Landscape Character Assessment Initiative) je bila izdelana študija European Landscape Character Areas (Wascher 2005), katere glavni namen je bil:

- pripraviti pregled stanja metod in tehnik priprave opredeljevanja značaja krajine (Landscape Character Assessment, v nadaljevanju LCA), kakor se uporabljajo v različnih, v projektu sodelujočih državah, ter
- analizirati vlogo politik in deležnikov na različnih ravneh.

Sodelujoči v raziskavi so prišli do skupne ugotovitve, da je metoda opredeljevanja značaja krajine znanstveno utemeljena, regionalno specifična, da vključuje številne deležnike, njen glavni namen pa je opis značaja krajine. Metoda je uporabna na različnih ravneh – od mednarodne do lokalne, mogoče jo je pripravljati skupaj ali vezati na druge metode, ki prav tako raziskujejo značilnosti krajine – od biotske raznovrstnosti, zgodovinskega značaja krajine, kakovosti njenih posameznih sestavin in družbeno-gospodarskih funkcij. Pri tem poudarjajo, da se metoda osredotoča na določitev značaja krajine in ne na vrednotenje njenih kakovosti, kar je poudarjeno tudi v večini njenih definicij.

V študiji so pregledali 51 primerov LCA in pri tem poseben poudarek namenili:

- **pristopom k izdelavi LCA**, predvsem (1) razlikovanju med krajinskimi tipi (Landscape Character Types) in krajinskimi enotami (Landscape Character Areas), (2) načinu zamejevanja območij (pri čemer so se za najboljše izkazale metode, ki so osnovane na računalniških, GIS tehnologijah in podprte s strokovno presojo), ter (3) aplikativnosti oz. uporabnosti rezultatov – medtem ko so bili prvi poskusi priprav LCA osredotočeni predvsem na razvoj znanstvenih pristopov, se v novejših primerih izrazito poudarja aplikativni značaj teh vsebin oz. njihov prispevek za družbo;
- **kartiranju krajinskih tipov in enot**, pri čemer (1) opozarjajo na veliko razliko med posameznimi državami ter (2) poudarjajo pomen skupne evropske klasifikacije/tipologije, ki bo pripomogla k enotni obravnavi evropskih krajin, kar je še posebej pomembno na mejnih in čezmejnih območjih

(posameznih držav), (3) rešitev predlagajo v obliki enotne računalniško podprte metode klasifikacije, razvite v projektu LANMAP³;

- **izboru kazalnikov značaja krajine**, ki bi bili na širši evropski ravni uporabni za opisovanje značaja krajine⁴; ter
- **pregledu politik in deležnikov, vključenih v pripravo LCA**, pri čemer se LCA uporablja predvsem (1) kot orodje za kartiranje in načrtovanje v zavarovanih območjih (npr. na Danskem, v Belgiji, na Češkem), (2) kot orodje pri upravljanju in prostorskem planiranju (npr. v Angliji, na Škotskem, v Walesu, Nemčiji in na Nizozemskem), ter (3) kot osnova za monitoring in vrednotenje krajine (njene strukture, morfologije, raznolikosti) znotraj vseh sektorjev, še posebej v turizmu, kmetijstvu in gozdarstvu (npr. v Avstriji).

Ker je raziskava osredotočena na pregled pristopov in metod določanja LCA, pri tem avtorji iščejo odgovore tudi na nekatera osnovna vprašanja, predvsem:

(1) če predpostavljamo da je značaj nekaj, kar lahko pripišemo vsaki osebi, objektu ali kraju, je to v nasprotju s posebnostmi, ki naj bi jih značaj krajine pravzaprav opredeljeval, in,

(2) če je določevanje značaja povečini stvar človekove zaznave in posledično sposobnosti zaznavanja, ali rezultat (torej LCA) lahko služi kot znanstveno utemeljena osnova in analitično orodje za uporabo v prostorskem načrtovanju? Predvsem zadnje vprašanje je ključno pri razvijanju metod in tehnik za LCA na evropski ravni.

Po drugi strani pa LCA prinaša prav kombinacijo različnih pristopov k analizi krajine: »znanstvenemu« raziskovanju naravnih zakonitosti krajine (kot so npr. klimatske, reliefne in geološke razmere), dodaja gospodarski, družbeni, in kulturni vidik oz. način, kako posamezniki in družbene skupnosti zaznavajo, razumejo in uporabljajo fizično okolje.

Večina metod LCA tako kombinira različne pristope analize krajine, ki so predstavljeni v naslednjih poglavjih.

Velika Britanija⁵

V Angliji je LCA najbolj uveljavljena. Poleg LCA v Angliji in na Škotskem poznajo tudi Seascape Character Assessment (SCA), ki ga pripravljajo za morska in obalna območja. Metodologija SCA sledi metodologiji LCA s poudarkom na tistih vidikih, ki so pomembni pri morskih in obalnih območjih. Glavni namen tako LCA kot tudi SCA je na eni strani poglobiti vedenje o krajinah in njihovo razumevanje, medtem ko je na drugi strani to znanje

³ V letu 2005 je bil zaključen tudi evropski projekt LANMAP, katerega rezultat je tipološka klasifikacije krajine Evrope. To predstavlja 375 krajinskih tipov, razvrščenih v osem okoljskih con. Tipologija je bila izdelana na osnovi štirih glavnih kriterijev: (1) podnebja, (2) topografije, (3) tal in (4) rabe prostora (Mücher in sod., 2010).

⁴ Izdelali so primerjavo med dvema skupinama kazalnikov. V prvi so bili odprtost, skladnost in raznolikost, v drugi pa stanje in raznolikost, pri čemer so kot ustrežnejšo ocenili prvo skupino.

⁵ Nekatere od študij so uveljavljene v celotni Veliki Britaniji, druge le v njenih posameznih delih (npr. v Angliji, Walesu in na Škotskem) ali pa obstajajo razlike v metodologiji.

neposredno uporabljeno pri sprejemanju odločitev, ki zadevajo upravljanje s spremembami v krajini (Tudor, 2012, 2014). Dokumenta nista obvezna, vendar je njihova priprava dokaj razširjena. Uporabljajo se kot strokovna podlaga na različnih ravneh načrtovanja, upravljanja in varstva krajine.

Pred uveljavitvijo LCA je bil v 70. letih v Angliji uveljavljen postopek vrednotenja krajin (Landscape evaluation - LE), vendar se je v praksi izkazal za neustrezno in v planiranju neuporabno strokovno podlago, saj je vrednotenje krajin v vsej njihovi kompleksnosti poenostavil na numerične vrednosti in statistične formule. Iz tega se je nadalje razvil postopek priprave LCA, ki se je od LE razlikoval predvsem po tem, da je krajine sistematično opisal s pomočjo izbranih kriterijev, ni pa določeval njihove relativne vrednosti (Swanwick, 2003).

Opredeljevanje značaja krajine in njihovo vrednotenje sta danes dve različni vprašanji. Opredeljevanje značaja je nevrednostno, pri tem procesu gre za opis značilnosti krajine na osnovi izbranih kriterijev, določitev tipov krajin in njihovo kartiranje. Šele v naslednjem koraku lahko nastopi vrednotenje, ki pa je odvisno od konteksta, v katerem delujemo in je v prvi vrsti pomembno kot pomoč pri sprejemanju odločitev (Swanwick, 2003).

Anglija je s pripravo LCA začela v zgodnjih 80. letih prejšnjega stoletja. Ustanova Countryside Agency⁶, odgovorna za krajine nacionalnega pomena: narodne parke (National Parks) in območja izjemne naravne lepote (Areas of Outstanding Natural Beauty), pa tudi za podeželska območja nasploh, je prepoznala potrebo po konsistentnem in celovitem razumevanju kaj oblikuje značaj angleške krajine. Metoda opredeljevanja značaja krajine se je postopno razvijala in je danes opredeljena kot »proces prepoznavanja in opisovanja (razlik) v značaju krajine. Metoda je namenjena prepoznavanju in razlagi edinstvenih kombinacij elementov in prvin (značilnosti), po katerih se krajine razlikujejo med seboj.« Sam značaj krajine (Landscape Character) je opredeljen kot »značilen in zaznaven preplet elementov/prvin ali značilnosti v krajini, po katerih se krajine med sabo razlikujejo, pri čemer je ključno razlikovanje med njimi, ne pa opredeljevanje njihove kakovosti,« (Tudor, 2014: 8). Eden od glavnih namenov tega dokumenta je prav identifikacija tistih značilnosti, ki so za določeno krajino značilne/prepoznavne in ki jih je treba upoštevati pri nadaljnjem upravljanju s spremembami v krajini. Krajine se namreč nenehno spreminjajo in razvijajo in namen tega dokumenta ni njihovo »konzerviranje« pač pa pomoč pri usmerjanju razvoja.

V smernicah za pripravo LCA (<https://www.gov.uk/guidance/landscape-and-seascape-character-assessments>) je ta metoda predstavljena kot učinkovito orodje, ki je uporabno na številnih področjih, od planskih politik, analizah občutljivosti in nosilne sposobnosti, načrtih upravljanja, presojah vplivov na podobo krajine, načrtovanju zelene infrastrukture, kmetijsko-okoljskih ukrepov, izkoriščanju rabe OVE, mineralnih surovin, gozdov, itd. Naštete so tudi ključne vsebine, ki jih mora LCA vsebovati:

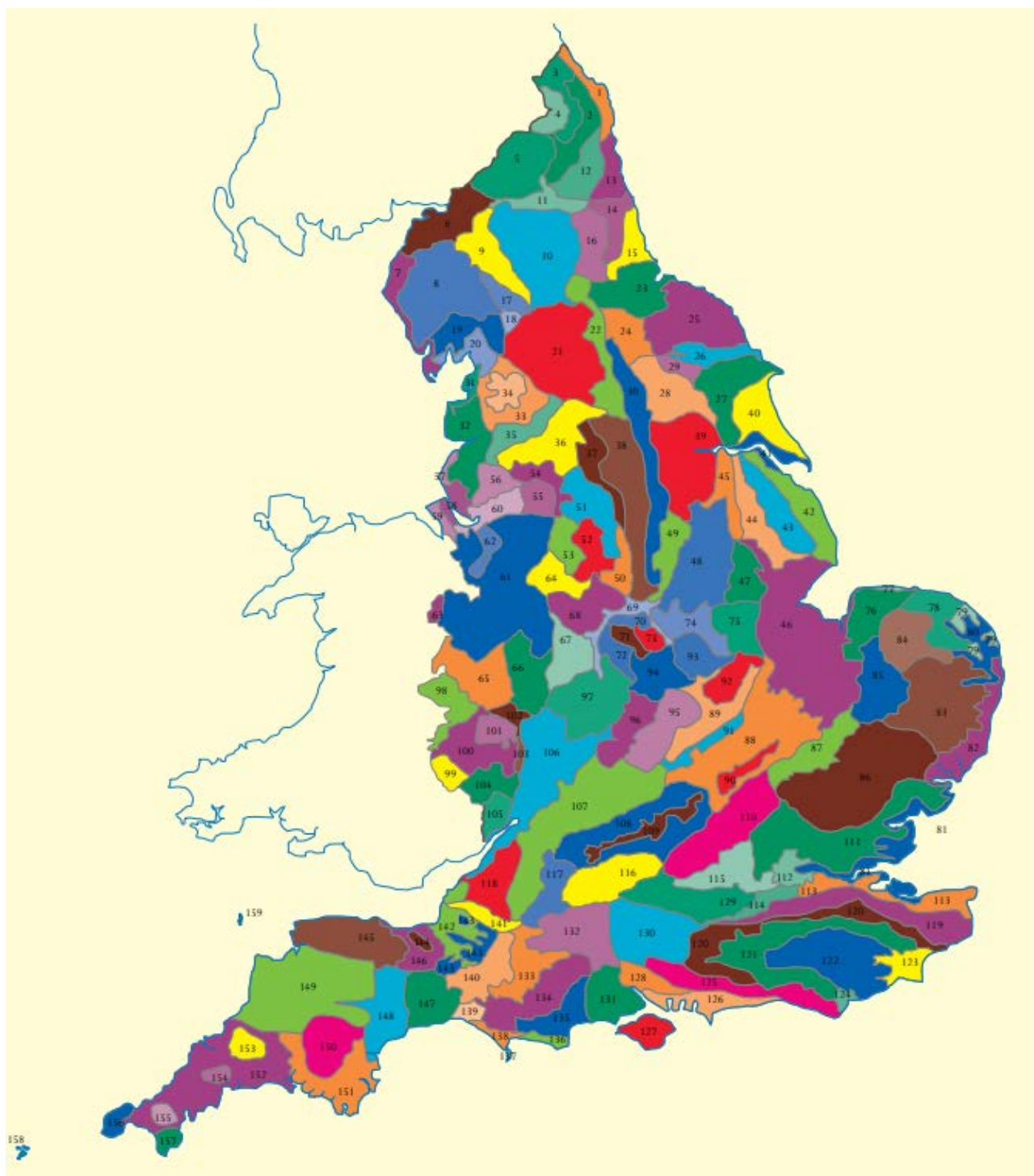
- (1) topografski pojavi,
- (2) rastlinstvo in živalstvo,
- (3) raba prostora,
- (4) zaznava krajine z različnimi čutili (vid, sluh, otip in vonj),
- (5) kulturni vidik, zgodovina in spomini.

⁶ Countryside Agency je ena od organizacij ki so danes združene pod okriljem Natural England, še pred tem se je imenovala Countryside Commission.

V zgodnjih 90. letih 20. stoletja, ko je bil proces priprave LCA za zavarovane krajine že dodobra uveljavljen, so v Angliji prepoznali potrebo po opredeljevanju značaja širših podeželskih območij – takrat se je začel uveljavljati termin značaj podeželja (Countryside Character - CC), ki naj bi bil širši od značaja krajine (Landscape Character - LC) in naj bi poleg vizualnih, estetskih vidikov poudarjal predvsem funkcionalne. Poleg opredeljevanja značaja podeželskih območij je v 90. letih 20. stol. vzporedno potekal program opredeljevanja naravnih območij Anglije – Natural Areas s poudarkom na ciljih ohranjanja narave (Porter, 2003). Z združitvijo rezultatov obeh postopkov je nastal zemljevid 159 prepoznavnih območij (Countryside Character Areas) za celotno Anglijo, ki predstavlja najvišjo raven opredeljevanja območij krajinskega značaja. Na tej ravni krajinski tipi niso opredeljeni, je pa ta karta krajinskih enot služila kot strokovna podlaga za pripravo nacionalne krajinske tipologije, kot tudi okvir za pripravo LCA na nižjih ravneh (Swanwick, 2003).

Medtem ko je metoda določevanja značaja krajine (LCA) lahko uporabljena v različnih merilih in za različno velika območja, je bil pri projektu določitve značaja podeželja (CC) uporabljen isti pristop na območju celotne Anglije. Pri tem so:

- (1) izbrali spremenljivke, ki določajo značaj krajine,
- (2) pripravili zemljevide za vse izbrane spremenljivke (resolucija 1 km²),
- (3) izdelali statistično analizo (TWINSPAN) z uporabo izbranih spremenljivk ter
- (4) pripravili zemljevid značaja podeželja, na katerem je zarisanih 159 podeželskih območij, prikazanih na sliki spodaj (<http://publications.naturalengland.org.uk/publication/4923868686843904>).

Slika (P1) 1: Zemljevid značaja podeželja Anglije (Countryside Character)

V Priporočilih za izdelavo LCA v Angliji (Tudor, 2014) je za opis krajine in njenega značaja predlagana kombinacija kabinetne metode in terenskega dela, pri obojem pa je treba krajino opisati s pomočjo:

- (a) naravnih dejavnikov: geologija, reliefne oblike, podnebne razmere, hidrologija, tla, površinski pokrov/rastlinstvo in živalstvo,

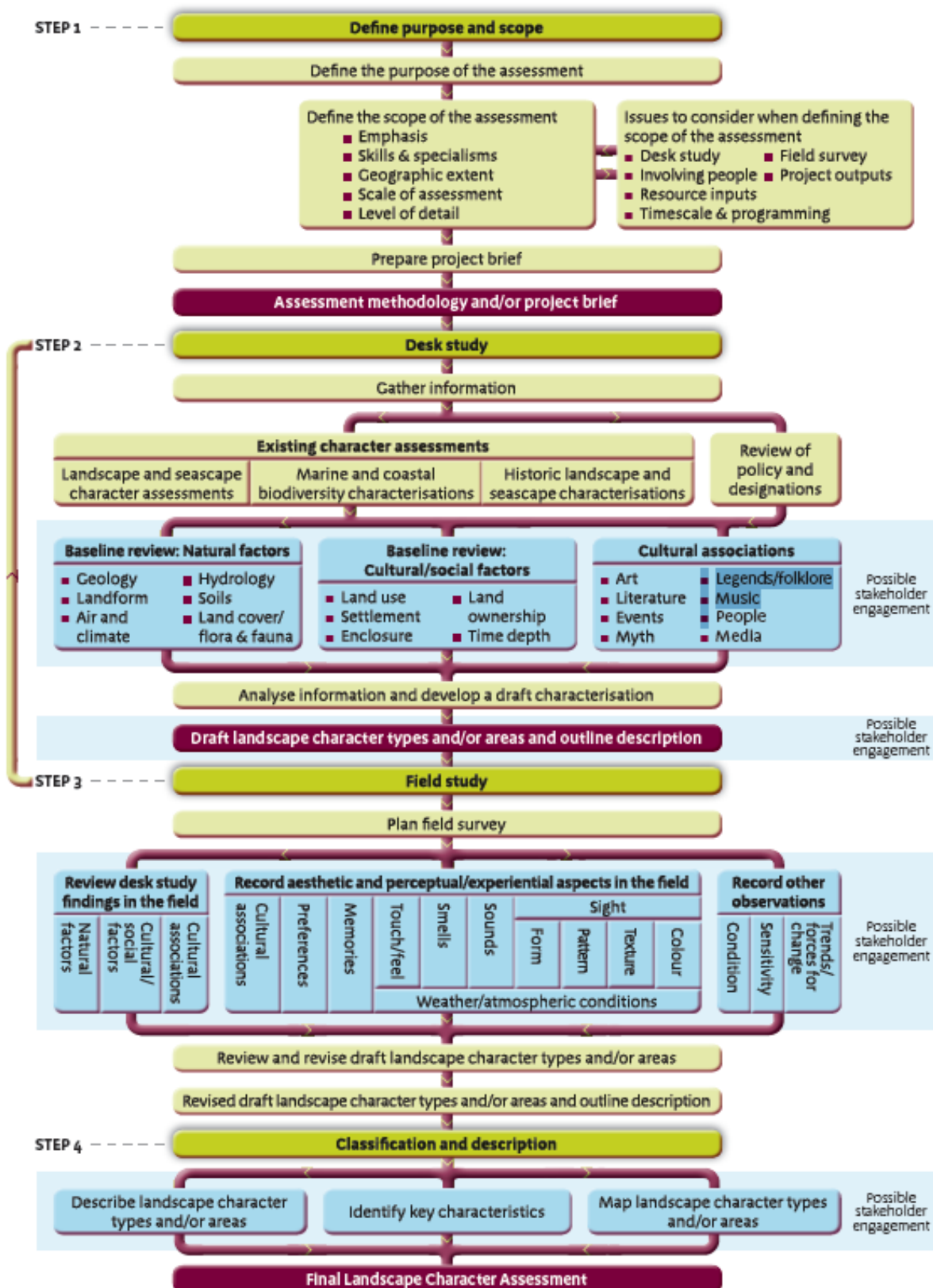
- (b) družbenih in kulturnih dejavnikov: raba prostora, naselja, lastništvo, časovna dimenzija/razvoj krajine, ter
- (c) kulturnih vplivov: umetnost, literatura, miti, dogodki in legende, ljudje, mediji.

Na osnovi analize vseh teh vidikov se v kabinetu izdelata osnutek zemljevida in opisa območij in/ali tipov krajinskega značaja, ki se ga nato preveri s terenskim delom. Pri tem se:

- (1) preveri ugotovitve kabinetne metode za vse tri (a, b in c) sklope;
- (2) zabeleži estetske in doživljajske vidike, tako (a) vidne (barva, tekstura, vzorec, oblika), kot tudi (b) tiste, ki jih zaznamo z ostalimi čutili (vonj, zvok, občutek), ter (c) spomine, preference in kulturne asociacije;
- (3) zabeleži druga opažanja, kot so npr. stanje in občutljivost krajine ter trendi njenega spreminjanja.

Terenskemu delu sledi posodobitev osnutka, pripravljenega s kabinetnim delom in priprava končne opredelitve značaja krajine, ki vsebuje:

- (1) opis območij in/ali tipov krajinskega značaja,
- (2) identifikacijo ključnih značilnosti, ter
- (3) zemljevid območij in/ali tipov krajinskega značaja (slika 2).

Slika (P1) 2: Postopek opredeljevanja značaja krajine (Vir: Tudor, 2014: 15)

Postopek priprave LCA na Škotskem je nekoliko drugačen. Za razliko od Anglije poteka »od spodaj navzgor«. Najprej so bile pripravljene detaljne študije LCA v merilu 1:50.000 ali celo 1:25.000, ki so z upoštevanjem

izbranih kriterijev omogočile združevanje posameznih območij, opredeljenih na tej ravni, v širša območja. Škotska tako razpolaga s hierarhijo, znotraj katere so krajinski tipi opredeljeni na treh ravneh – od lokalne, prek regionalne do nacionalne (Swanwick, 2003).

Poleg *LCA* v VB poznajo tudi postopek *opredeljevanja zgodovinskega značaja krajine* (*Historical Landscape Characterization – HLC* v Angliji in Walesu ter *Historic Landuse Assessment – HLA* na Škotskem). *HLC* so začeli razvijati in uporabljati v Angliji v zgodnjih 90. letih 20. stol. z namenom preučiti metode opredeljevanja zgodovinskega značaja krajin, da bi omogočili njihovo ohranjanje. Od takrat se je metoda *HLC* razvijala in je danes - podobno kot *LCA* - široko uporabljena v celotni Veliki Britaniji na različnih hierarhičnih ravneh. Njen glavni namen je poglobiti razumevanje o zgodovinskem razvoju krajine in dejavnikih, ki so krajino v preteklosti oblikovali in vplivali na to, da se je razvijala v določeni smeri. Za razliko od *HLC* se škotska *HLA* osredotoča na pregled nacionalnih značilnosti krajine in se ne spušča v podrobne (lokalne) analize zgodovinskega značaja krajine (Macinnes, 2003).

Zgodovinski značaj krajine je opredeljen na osnovi preteklega površinskega pokrova, vzorca zemljiške razdelitve in poselitvenega vzorca, ter značilnosti arhitekture. Ena glavnih prednosti metode je, da z njeno pomočjo prikažejo, kako so na današnjo krajino vplivali zgodovinski procesi. Poleg širšega vpogleda v pretekli razvoj in spreminjanje krajine, ki dajeta osnovo za upravljanje s spremembami v sodobnih krajinah, pa *HLC* predstavlja tudi okvir za podrobnejše arheološke raziskave.

Irska

Irska ima za razliko od ostalih evropskih držav nekoliko drugačno opredelitev dediščine – ne ločuje namreč med naravno in kulturno dediščino, temveč ju – skupaj s krajino, obravnava skupaj. To omogoča tudi oblikovanje skupnih politik pri njenem varstvu in upravljanju (Starrett, 2003). Irska je l. 2015 sprejela tudi Nacionalno strategijo za krajino (National Landscape Strategy for Ireland 2015-2025), s katero postavlja nacionalno ogrodje za implementacijo Evropske konvencije o krajini. Eden od osnovnih ciljev konvencije je tudi priprava nacionalnih opredelitev značaja krajine, na Irskem je v ta sklop vključena tudi priprava *HLC* (National Landscape Strategy for Ireland, 2015).

Potreba po nacionalni krajinski politiki, ki bo vključevala vse vidike krajine, se je pokazala konec prejšnjega tisočletja pri pripravi Nacionalnega razvojnega plana (National Development Plan) za obdobje 2000-2006. V ta namen so najprej oblikovali Vizijo, s katero so začrtali želeno smer razvoja irske krajine. Z namenom da bi naslovili nekatera odprta vprašanja pri oblikovanju krajinske politike, so na Irskem izvedli pilotno študijo karakterizacije krajine (Landscape Characterization) v okrožju Clare. Pilotna študija je bila izvedena po zgledih iz VB, pri čemer so se pri razvoju metodologije skušali izogniti pomanjkljivostim metod iz VB. V študijo so bile vključene številne institucije s področja naravovarstva, kmetijstva, geologije, razvoja podeželja, itd. Opredeljevanje značaja krajine so izvedli s pomočjo (ročnega) prekrivanja tematskih kart, GIS-ovskih in statističnih analiz ter na koncu z ekspertnim razvrščanjem (Starrett, 2003).

S tega obdobja so tudi Smernice za pripravo opredelitve značaja krajine (Landscape and Landscape Assessment Guidelines, 2000), s katerimi so želeli:

- razviti enoten in celovit pristop *LCA*, ki bo poleg njenih fizičnih značilnosti krajine upošteval tudi zaznavo krajine ter njeno vizualno podobo,

- skozi identifikacijo vrednot povezati LCA z občutljivostjo krajine, ki bo pripomogla k upoštevanju značaja krajine pri sprejemanju odločitev,
- vzpostaviti okvir za vključevanje deležnikov, kot tudi za upoštevanje njihovih (sektorskih?) vrednotenj pri določanju občutljivosti krajine,
- podpreti kriterije za oblikovanje in planiranje krajine,
- pripraviti strokovno podlago za regionalne in lokalne razvojne politike, razvojne možnosti, prostorske in kmetijsko-okoljske strategije.

Postopek opredeljevanja krajine (Landscape Assessment – LA) je sestavljen iz treh korakov: (1) opisa njenega značaja (Landscape Character – LCA), (2) vrednosti/vrednot (Landscape Values – LV) in (3) občutljivosti krajine (Landscape Sensitivity – LS). Za razliko od angleške in škotske LCA, irska metoda krajine oz. njihovo občutljivost tudi vrednostno opredeljuje.

(1) Opis značaja krajine

V metodo LCA so vključeni trije načini razumevanja krajine: (a) objektivne, fizične zgradbe krajine, (b) njene vizualne strukture, kakor jo ljudje dojemajo ter (c) krajine, kakor si jo ljudje predstavljajo. Skozi vsakega od teh pristopov se lahko oblikujejo enote:

- (a) fizične (physical units) – določene s kabinetno metodo na osnovi geologije, površinskega pokrova, razporeditve naselij, itd.; meje med temi enotami so določene na osnovi meja med različnimi kategorijami uporabljenih podatkov (npr. med dvema geološkima podlagama, med dvema kategorijama površinskega pokrova, itd);
- (b) vizualne (visual units) – določene na terenu na osnovi prostorskega okvirja, ki ga prvenstveno določa topografija ter dodatno še površinski pokrov; ta faza za razliko od prve vključuje tridimenzionalno doživljanje krajine; meje so določene na osnovi vidnosti (npr. po grebenih), ali s pomočjo »naravnih« meja – npr. meje med povodji ali na prehodu dveh tipov reliefa, itd.;
- (c) enote podob/predstav o krajini (image units) – izhajajo iz doživetja enotnosti, ki je pogojena s kulturnimi, mitološkimi, zgodovinskimi ali verskimi asociacijami, ali iz dominantnega objekta/pojava, ki deluje kot središčna točka nekega območja in ustvarja prostorsko kohezijo tega območja.

Na osnovi vseh treh so določene krajinske enote (Landscape Character Areas).

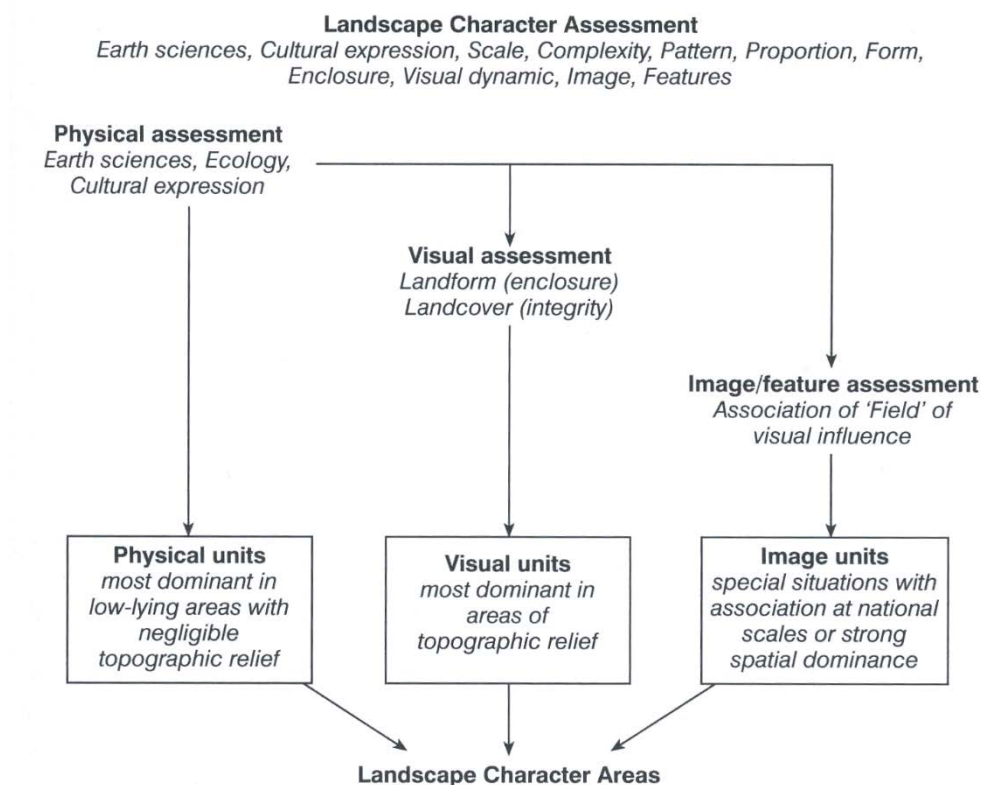
(2) Določitev vrednosti/vrednot krajine

Vrednosti/vrednote so opredeljene kot tiste lastnosti krajine, ki zadovoljujejo človekove potrebe in želje. Posamezniki in družbene skupine različnim krajinam (in njihovim delom) pripisujejo različne vrednosti. Nekatero so splošno prepoznane kot pomembnejše in se v družbi uveljavijo v obliki norm, a so istočasno tudi subjektivne in pogosto med sabo konfliktno. Vrednosti lahko razdelimo na (a) estetske, (b) ekološke, (c) zgodovinske, (d) družbeno-kulturne, (e) verske in (f) mitološke.

(3) Določitev občutljivosti krajine

Občutljivost krajine je opredeljena kot stopnja, do katere lahko v krajino vnašamo spremembe, ne da bi njen značaj spremenili do te mere, da je njegovo razvrednotenje nesprejemljivo in da se posledično spremenijo tudi vrednote, ki izhajajo iz tega značaja. Pri tem so v isti krajini različne rabe, ki jih vnašamo vanjo, različno

sprejemljive oz. ustrezne, kar pomeni da je treba občutljivost krajine opredeliti za vsak tip rabe oz. razvoja posebej⁷. Pri določanju občutljivosti krajine so v pomoč naslednji indikatorji/kazalniki: (a) kakovost, (b) celovitost, (c) posebnost, (d) prepoznavnost, (e) redkost, (f) kulturni pomen, (g) občutek pripadnosti in (h) družbeni pomen (Landscape and Landscape Assessment ..., 2000; McCormack in O'Leary, 2003).

Slika (P1) 3: Model opredeljevanja značaja krajine (Vir: McCormack in O'Leary, 2003: 143)

Za razliko od angleških, irske smernice ne predpisujejo samega postopka izdelave LCA, niti metod ali podatkov, ki naj bodo uporabljeni pri določanju območij krajinskega značaja. Primer izdelane LCA za okrožje Donegal (Landscape Character Assessment of County Donegal, 2016) se pri izdelavi zgleduje po angleških priporočilih (Tudor, 2014) oz. naslednjih korakih:

- (1) Določitev namena in obsega LCA
- (2) Kabinetna študija - Določitev:
 - (a) osnutka krajinskih tipov (karta) s pomočjo dostopnih prostorskih podatkov o naravnih značilnostih in njihov opis (primer slika 4),
 - (b) vključevanje kulturnih, zgodovinskih in družbenih dejavnikov in izdelava osnutka krajinskih enot,
 - (c) vključitev javnosti in deležnikov;

⁷ Koncept je podoben ranljivosti, znotraj katere ravno tako proučujemo vpliv posamezne načrtovane dejavnosti na okolje, saj imajo različne dejavnosti različen vpliv na njegove posamezne sestavine.

LCT code (Colour shown as per LCT map in figure 1.4)	Example	Brief description	County coverage (Ha)
A1 (Agricultural arable and pasture)		Agricultural arable and pasture Areas of high quality arable land generally located to the east of the county around the Finn Valley and Foyle valley within an area colloquially known as the Laggan. Inland agricultural areas prevalent in the Lough Fern LCA (18) and in mid-Inishowen.	32,150 ha
A2 (Agricultural Riverine)		Agricultural Riverine Farmland occurring within the arable plains within the many river valleys and glens.	62,240 ha

Slika (P1) 4: Primer opisov tipov krajinskega značaja (LCA of County Donegal, s. 16)

(1) Terenske raziskave:

- Preveritev rezultatov kabinetne metode (vključno z mejami),
- Evidentiranje estetskih in izkustvenih vidikov na terenu,
- Evidentiranje ostalih opažanj,

Rezultat tretjega koraka je posodobljen seznam in zemljevid tipov krajinskega značaja.

(2) Klasifikacija in opis:

- vključitev zgodovinskega značaja krajine⁸, značaja obalnih krajin in značaja naselij,
- opis krajinskih enot in krajinskih tipov,
- identifikacija ključnih značilnosti in
- kartografski prikaz krajinskih enot in krajinskih tipov.

⁸ Podobno kot v Veliki Britaniji, je tudi na Irskem uveljavljen postopek HLC, s katero prepoznavajo in analizirajo zgodovinske vidike krajine, ocenijo njihov pomen in občutljivost na spremembe. Študija dopolnjuje LCA in služi kot strokovna podlaga za oblikovanje politik, načrtovanje in upravljanje krajine. Njen razvoj in holistično naravnost – predmet obravnave je namreč krajina v celoti in ne le njeni izjemni deli, je vzpodbudila tudi Evropska konvencija o krajini (Lambrick, Hind in Wain, 2013). Glavna načela/poudarki HLC so:

- sedanjost in ne preteklost: študija raziskuje časovno dimenzijo sedanje krajine,
- krajina in ne prizorišča: predmet zanimanja so krajine in ne posamezne posebne lokacije,
- kulturni fenomen: naravni in polnaravni habitati prispevajo k zgodovinskemu značaju krajine enako kot človek,
- interpretacija in ne zabeleženje: značaj krajine je takšen, kot ga doživljajo ljudje,
- interpretacija s strani različnih deležnikov: enako pomemben je pogled na krajino s strani lokalnih prebivalcev, kot tudi strokovnjakov,
- upravljanje s spremembami: namen HLC je poučiti o spremembah, ne preprečevati jih,
- transparentnost in dostopnost: proces mora biti sistematičen in razumljiv ter preprost za uporabo v širšem krogu deležnikov,
- širša uporabnost: metoda in rezultat morata biti uporabna skupaj z ostalimi študijami.

Proces izdelave HLC na Irskem se deli v štiri glavne faze: (A) opredelitev cilja, (B) kartiranje in opis, (C) opredelitev in analiza značaja in (D) priporočila za upravljanje.

Portugalska

Karakterizacija krajine je bila v portugalski zakon o prostorskem planiranju vpeljana leta 1999. S tem je bil osnovan okvir za prostorsko planiranje na različnih ravneh, za številne sektorje, kot tudi za posebna območja (npr. turistična območja ali območja, spremenjena zaradi gradnje jezov in umetnih vodnih teles). Uporaba karakterizacije krajine je sicer obvezna le v regionalnih planih, a smernice iz leta 2011 priporočajo njeno uporabo tudi v občinskih prostorskih planih.

Na nacionalni ravni je bila pripravljena opredelitev značaja krajin v merilu 1:250.000 (in 1:50.000 za Azore). Njen osnovni namen ni bil direktna podpora za pripravo strategij in planov, temveč predvsem karakterizacija (opis značaja) portugalskih krajin in njihove raznolikosti.

V prvi fazi je bil s kombinacijo prostorskih podatkov (topografija, oblikovanost površja, tla, površinski pokrov in infrastruktura) s satelitskimi posnetki izdelan osnutek 128 krajinskih enot. Prve karte so bile nato izhodišče za bolj detajlno klasifikacijo na terenu. Za določitev meja med enotami so bile opravljene konzultacije z lokalnimi strokovnjaki in poenotene z mejami krajinskih enot, kakor so prepoznane na lokalni ravni. V naslednjem koraku je bilo 128 krajinskih enot združenih v 20 (regionalnih) skupin⁹, ki se v grobem ujemajo s predhodnimi regionalizacijami Portugalske. Rezultat je bil vključen Nacionalni strateški načrt za pripravo Politike prostorskega planiranja, a zgolj kot informacija o stanju in raznolikosti portugalskih krajin, ne pa kot direktna podpora prostorskemu planiranju ali oblikovanju politik.

Na regionalni ravni so bile (na nacionalni ravni določene) krajinske enote uporabljene kot osnova za pripravo regionalnih planov¹⁰. Ker na nacionalni ravni ni bila predvidena oz. predlagana enotna metodologija za prenos LCA v regionalne plane, so regije uporabile različne pristope. Regionalni plan za Alantejo za vsako širšo krajinsko enoto (territorial unit) določa strateške cilje in predpise, ki so osnovani na prevladujočem značaju krajine v enoti, npr. za mozaičnost površinskega pokrova, rabo prostora, razvoj urbanih območij, itd. Na ta način značaj krajine služi kot izhodišče za prostorsko planiranje.

Značaj krajine je uporabljen tudi v **sektorskem načrtovanju**, v gozdarskih načrtih na manjšem območju v regiji Alantejo. V gozdarskih načrtih je bil značaj krajine uporabljen kot pomoč pri določanju glavne funkcije vsake enote, temu je sledila podrobna analiza krajinskih vzorcev in razporeditve gozdov z uporabo krajinsko-ekoloških pristopov. Na osnovi krajinskih enot so bile določene homogene enote, znotraj katerih so bile ovrednotene oz. razvrščene funkcije (gozdov): proizvodnja, paša, varstvo, ohranjanje in rekreacija. Na posameznem območju je mogočih več funkcij, kar prispeva k multifunkcionalnosti sistema. V tem primeru je značaj krajine postavljen kot izhodišče za upravljanje z gozdovi.

Smernice za vključevanje LCA v **občinske prostorske plane** so bile objavljene l. 2011. Kartiranje krajinskih enot na lokalni ravni je bilo izvedeno na različne načine:

- (1) Na nekaterih območjih so kartirali generične krajinske tipe in ne (unikatnih) krajinskih enot, kar ni bilo v skladu z zgoraj omenjenimi smernicami. Razloga za to sta dva – bodisi so na lokalni ravni presodili, da so krajinske enote za planiranje in sprejemanje odločitev neuporabne, bodisi še niso ponotranjili definicije krajine iz EKK. Ta se razlikuje tako od bolj tradicionalnega/estetskega vidika, kot tudi od dosedanjega načina vključevanja krajine v politike.

⁹ Te skupine niso krajinski tipi, temveč širše krajinske enote.

¹⁰ Regionalni plani so obvezni prostorski planski dokumenti, v katerih se določijo cilji, možnosti in pragovi, ki so nato osnova za posamezne javne posege, medtem ko so zasebne investicije obravnavane v občinskih planih.

- (2) Na drugih območjih (občinah) je bil prevzet in značaju območja ter institucionalni ureditvi prilagojen pristop v naslednjih korakih:
- (a) zbiranje geografskih informacij o občini,
 - (b) prekrivanje krajinskih enot, opredeljenih na nacionalni ravni z območjem občine,
 - (c) kartiranje prvega osnutka krajinskih enot na osnovi prekrivanja tematskih kart in fotografij, posnetih iz zraka,
 - (d) identifikacija zaznavno dominantnih elementov na osnovi terenskega dela in ekspertih ocen,
 - (e) kartiranje drugega osnutka krajinskih enot na osnovi prvega osnutka s poudarkom na določitvi meja,
 - (f) karakterizacija in poimenovanje območij v strokovni skupini,
 - (g) anketa med lokalnimi prebivalci o zaznavi krajine z uporabo drugega osnutka,
 - (h) končno kartiranje krajinskih enot na osnovi vseh informacij (Loupa-Ramos in Pinto-Correia 2018).

Francija (Landscape Atlases) ¹¹

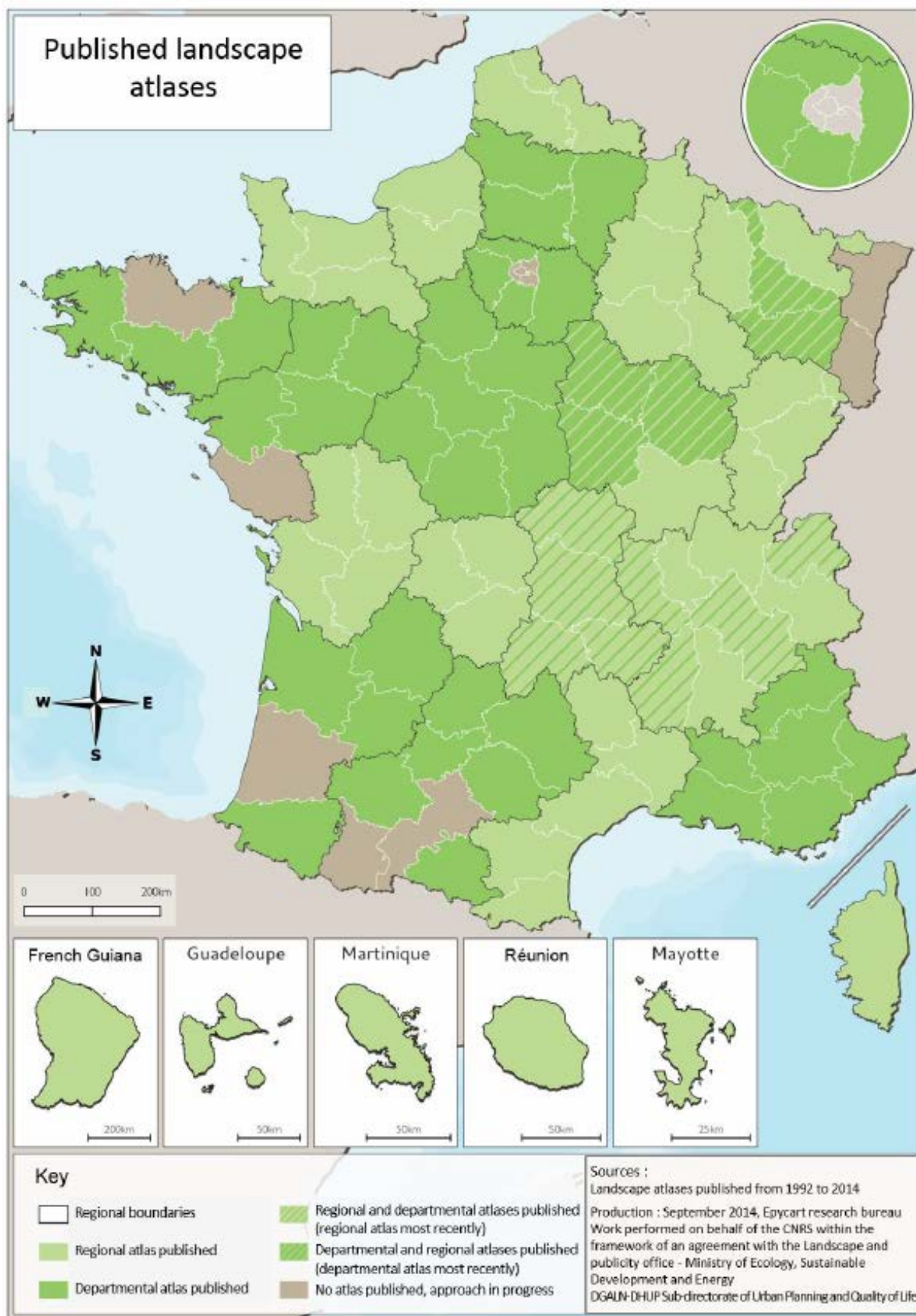
V 90. letih je Francija začela z identifikacijo in opisom krajin v obliki Atlasov krajin. Po 20 letih so metodo posodobili in jo prilagodili na način, da je primerna tudi za spremljanje stanja krajin. V ta namen naj bi se Atlasi krajin posodabljali vsakih 10 let¹². Glavni namen atlasa je izpolniti člen 6c EKK, ki državam podpisnicam narekuje identifikacijo, opis in ovrednotenje vseh krajin. Kot takšen predstavlja osnovo za oblikovanje krajinskih politik oz. za določitev ciljev kakovosti krajine. Ne vsebuje pa priporočil oz. usmeritev za uporabnike.

Predlagan metodološki okvir je sestavljen iz dveh faz, vsaka pa še iz nadaljnjih korakov:

- (1) prepoznavanja in opisa krajin, znotraj katerega je treba (a) prepoznati krajinske enote (z opazovanjem na terenu in interpretacijo obstoječih kartografskih prikazov), (b) pripraviti inventarizacijo krajinskih območij, ki so varovana z različnimi režimi, (c) prepoznati ikonografske upodobitve krajine (na slikah, fotografijah, razglednicah, itd.), ter, (d) popisati krajine z lokalnim pomenom. Rezultat prve faze je kartografska in pisna predstavitev stanja krajine na več ravneh, dodatno pospremljena še s skicami pomembnih značilnosti krajin.
- (2) vrednotenja procesov v krajinah, ki se začne z (a) identifikacijo vidnih sprememb v krajini (opazovanje na terenu, osnovna tipologija sprememb), sledi (b) posodobitev trendov razvoja (na osnovi podatkov o rabi prostora) ter identifikacija projektov v posameznih območjih, in (c) preverjanje dejanskega stanja sprememb v krajini (intervjuji z lokalnimi upravljavci prostora in skrbniki podatkov). Rezultat druge faze je kartografski prikaz sprememb, kartografski povzetek pritiskov skupaj s poročilom.

¹¹ Celotno poglavje je povzeto po Raymond in sod., 2015 in Le Dû-Blayo, 2018).

¹² V času izdaje publikacije (Raymond in sod. 2015) je bilo v Franciji izdelanih 66 Atlasov krajin, ki so pokrivali 93% površine države (Slika 5) in znotraj katerih je bilo določenih 2800 krajinskih enot.

Slika (P1) 5: Atlasi krajin v Franciji

Francoski zakon o varstvu krajine uvaja tri koncepte, preko katerih se krajine vključuje v regionalno planiranje in razvoj: (1) krajinske enote, (2) krajinske značilnosti in prvine in (3) krajinske vzorce:

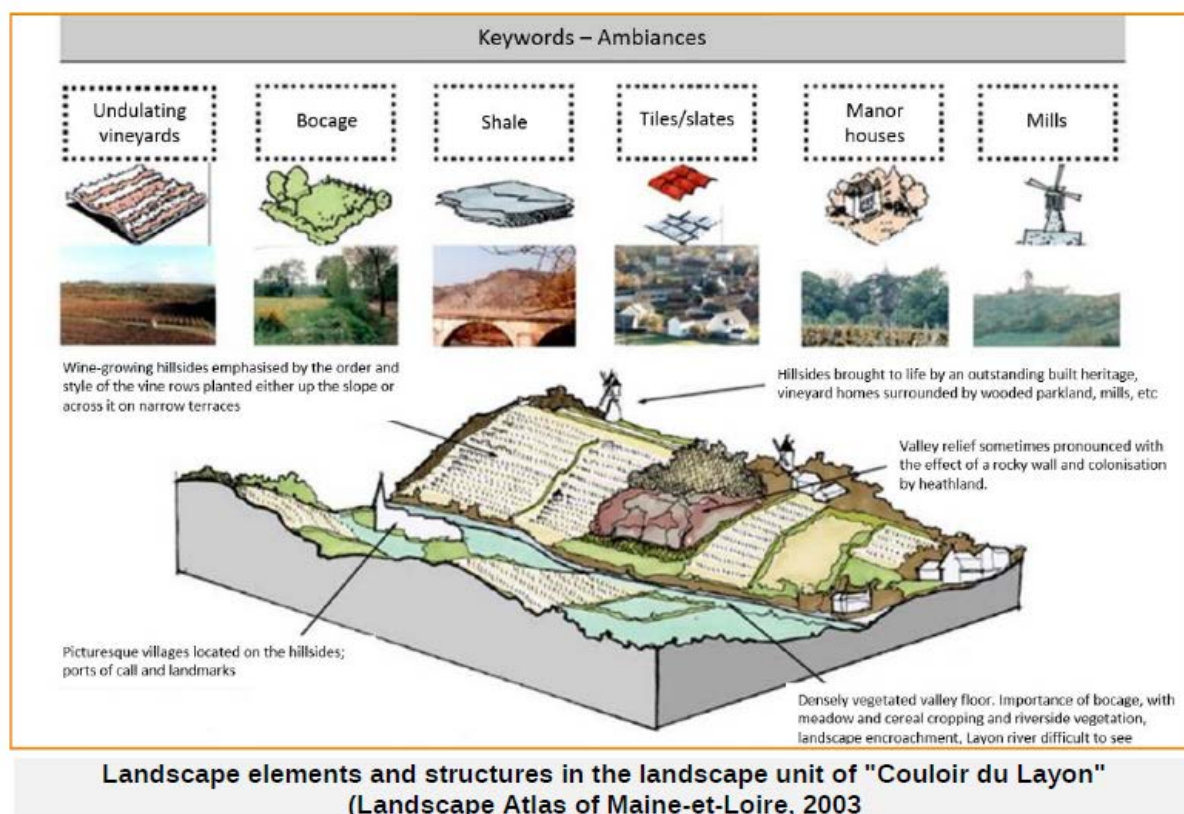
- (1) Krajinske enote so skladna krajinska območja z lastnim značajem. Njihove meje so lahko jasne/ostre ali postopne, kjer eno območje zvezno prehaja v drugo, le redko pa sovpadajo z administrativnimi mejami. Vsako krajinsko območje je poimenovano in unikatno.

Krajinske enote so – glede na podobnosti – razvrščene tudi v skupine. Rezultat tega združevanja so lahko širše krajinske enote (v primerih ko so v skupino združene sosednje enote) ali krajinski tipi (v primerih, ko se enote s podobnimi značilnostmi v prostoru ne pojavljajo zvezno).

- (2) Krajinske značilnosti in prvine so fizični elementi, ki prispevajo k značaju in kakovosti krajine. Na njihovo zaznavo poleg fizičnih lastnosti vpliva tudi družbeni in kulturni kontekst oz. vrednostni sistem. Ločimo značilnosti in prvine, ki so:
- (a) sestavni deli strukture krajine, lahko so naravni - npr. relief, vodotoki - ali ustvarjeni – stavbe, infrastrukturni objekti ali načini zemljiške razdelitve;
 - (b) izolirani – ti so v večini primerov edinstveni, v krajini pogosto izpostavljeni in vključeni na sezname dediščine (npr. zgodovinski spomeniki, drevesa izjemnih dimenzij, itd.).

Vsi krajinski elementi morajo biti označeni oz. mora biti označeno območje, kjer se pojavljajo.

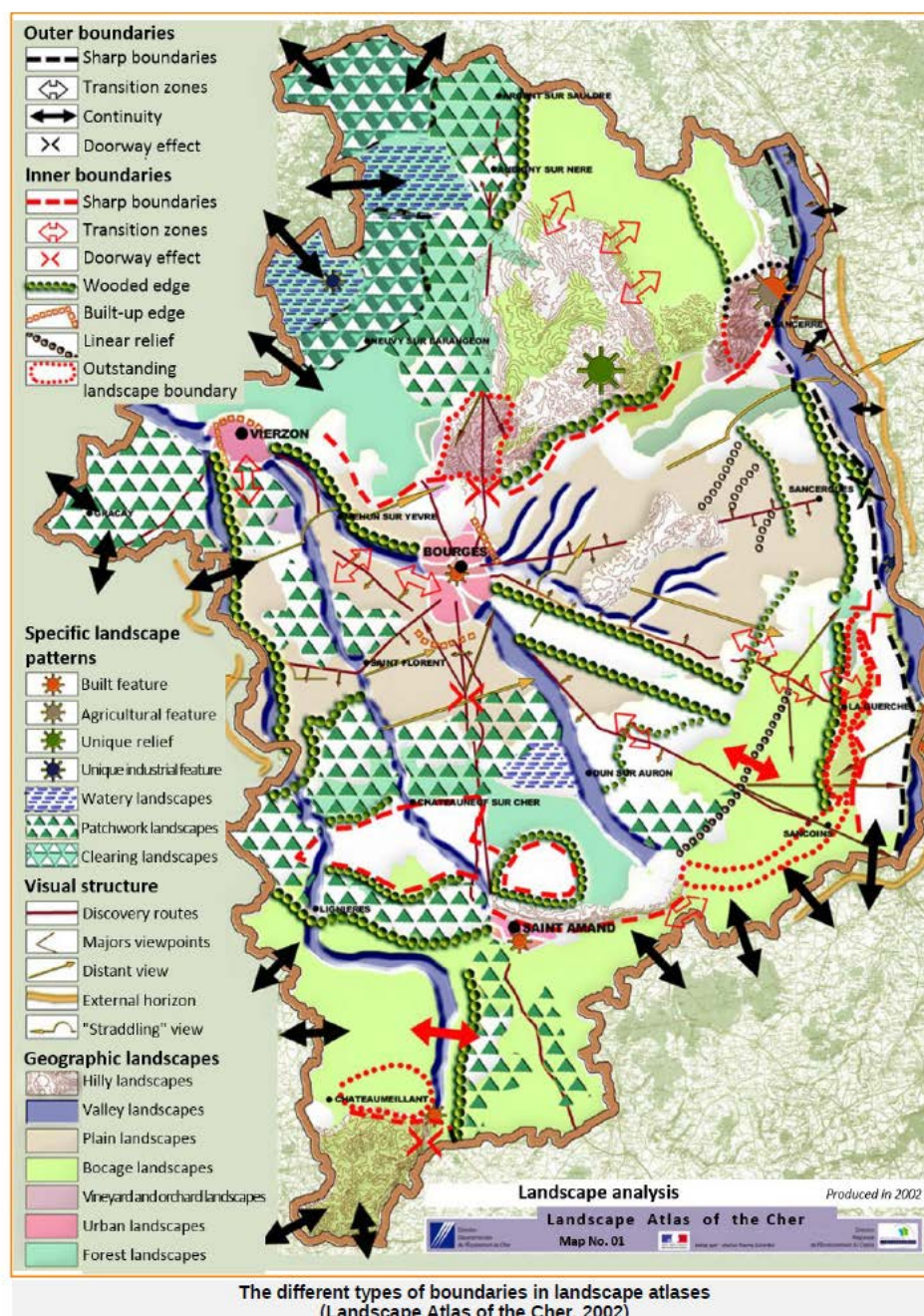
- (3) Krajinski vzorci so sistemi, ki jih sestavljajo kombinacije krajinskih značilnosti in prvin. Krajinski vzorci ustvarjajo značaj krajine in opisujejo razliko med posameznimi krajinskimi enotami.

Slika (P1) 6: Krajinske značilnosti in prvine se združujejo v krajinske vzorce

Atlasi krajin se lahko pripravljajo na ravni departmajev ali skupaj za več departmajev oz. za celotno regijo. Metoda mora biti prilagojena merilu obravnave 1 : 100.000 (za prikaz celotnega departmaja), medtem ko so posamezne krajinske enote prikazane v merilu 1 : 25.000 (v posameznih – predvsem urbanih – predelih celo v 1 : 10.000 ali 1 : 5.000). Za njihovo pripravo in/ali posodobitev so ključni trije koraki:

- (1) Opredelitev in poimenovanje krajinskih enot,
- (2) Opis krajinskih vzorcev (po krajinskih enotah) in
- (3) Ugotavljanje družbene predstave o krajini oz. posamezni enoti.

Slika (P1) 7: Strukturno-tipološka analiza v atlasu krajine

Poleg stanja krajine je poseben poudarek namenjen prikazu procesov, ki se odvijajo v njej. Ti so običajno prikazani s serijo fotografij in/ali skic, na katerih so zabeležene spremembe.

Da bi bili vsi atlasi krajin pripravljeni v skladu z enotno, konsistentno metodologijo, je bil pripravljen poseben priročnik, v katerem je predstavljena ta metoda. Sama metoda je osnovana na kombinaciji kabinetnega in terenskega dela strokovne skupine, pri čemer je poudarek na slednjem, to je, na opazovanju krajine in beleženju značilnosti, prvin in vzorcev. Za opis značaja krajine so uporabljeni tudi posamezni prostorski podatki (npr. geološke karte in karte rabe zemljišč), ter slike in razglednice za prikaz družbene interpretacije krajine. Pri pripravi atlasov krajin pa so le redko uporabljeni podatki, pridobljeni z daljinskim zaznavanjem, ali GIS-ovske in statistične analize teh podatkov. Večina atlasov je tako opisnih, poleg opisa značaja krajine, vsebujejo še opis procesov, ki se odvijajo v njej, ter usmeritve za njeno urejanje. Prav tako ni bila niti v prvem atlasu (1994), niti z uporabo prenovljene metode (2015) izdelana tipološka klasifikacija krajin (Le Dû-Blayo, 2018), čeprav je v opisu atlasov krajin (Raymond in sod. 2015) omenjena možnost združevanja krajinskih enot v krajinske tipe. Razlog za to lahko najdemo tudi v dejstvu, da je bila odločitev o pripravi atlasov krajin sprejeta na nacionalnem nivoju, medtem ko je njihova priprava prepuščena nižjim ravnam – departmajem ali regijam – in rezultati, kljub dejstvu, da sledi enotni metodologiji, niso popolnoma primerljivi. To, skupaj z različno dinamiko priprave atlasov, otežuje njihovo združevanje v enotno, nacionalno bazo podatkov o krajinah. Kljub – bolj kot ne – enotni priporočeni metodi za pripravo atlasov, enotni okvir za določitev in razmejitve krajinskih enot in krajinskih tipov ter njihovo grafično predstavitev ni bil nikoli pripravljen. Ideja o združitvi posameznih atlasov v enotno bazo podatkov s spremljajočim opisom, pa zaenkrat neuresničljiva. Nasprotno so v Valoniji (Belgija) za določitev značaja krajine uporabili podobno metodo kot v Veliki Britaniji, torej z uporabo hierarhičnega pristopa (top-down). Ta pristop omogoča, da so posamezne krajinske enote določene na osnovi enakih meril, kar omogoča primerjavo na različnih ravneh.

Španija in Katalonija (Atlasi krajin)

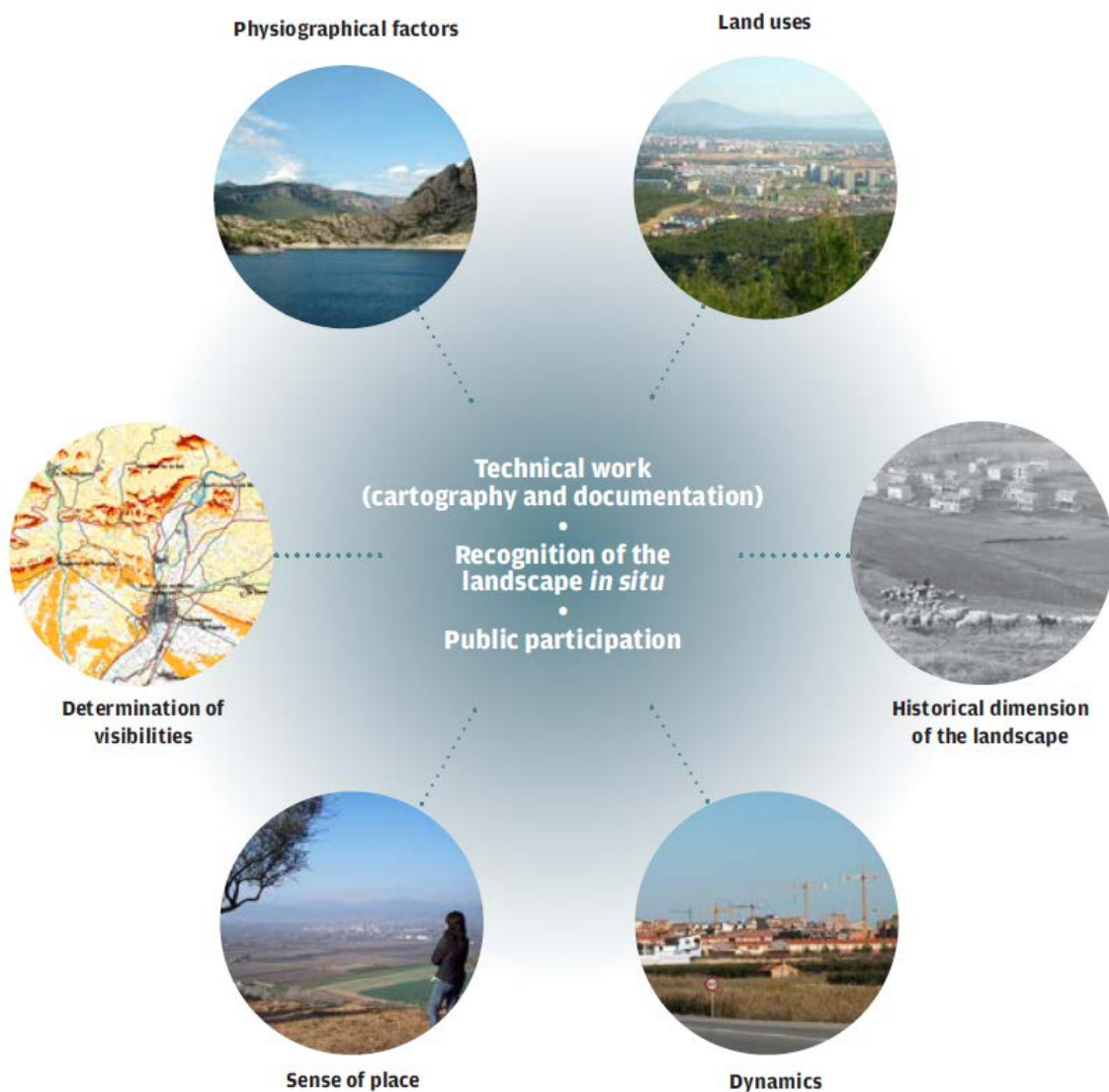
Za celotno območje Španije je bil pripravljen atlas krajin v merilu 1:1.000.000, ki predstavlja izhodišče za pripravo podrobnejših atlasov krajin na regionalni in lokalni ravni (<https://www.miteco.gob.es/es/biodiversidad/servicios/banco-datos-naturaleza/informacion-disponible/Paisajes.aspx>). Nacionalni atlas krajin pozna tri hierarhične ravni razdelitve: (1) skupine krajinskih tipov, (2) krajinske tipe in (3) krajine¹³. Razdelitev je bila narejena na osnovi geologije, geomorfologije, podnebja, reliefnih oblik, hidrologije, tal, površinskega pokrova, vzorcev rabe in časovne perspektive, pri čemer niso bila vsa merila enako upoštevana na različnih ravneh. Uporaba nacionalnega atlasa krajin v planski politiki ni formalno zavezujoča, temveč prostovoljna.

Rezultat prenosa na nižje ravni je skoraj enako število pristopov in metodologij, kot je regij, saj imajo regije precejšnjo avtonomijo pri prenosu mednarodnih konvencij (v tem primeru EKK) v regionalno zakonodajo. Regije so tako k pripravi atlasov krajin pristopile na različne načine, bodisi na osnovi vizualnih značilnosti krajine, ali z večjim poudarkom na fizični stvarnosti in ekoloških vidikih (Almenar, 2015). Posamezne regije so sicer prevzele nacionalni atlas oz. ga opredelile kot obvezujočo osnovo, druge (npr. Valencija, Katalonija) pa so pripravile svoje atlase krajin (Mlakar in Cigoj Sitar, 2018).

¹³ Zadnja raven – krajine, predstavlja ekvivalent krajinskim enotam, medtem ko se na prvi ravni združuje več krajinskih tipov, ki imajo še vedno nekatere skupne značilnosti.

V Kataloniji je bil t. im. katalog krajin izdelan pod okriljem Krajinskega observatorija – svetovalnega telesa katalonske vlade in družbe o zadevah, povezanih s krajino. Glavni namen Krajinskega observatorija je razširjati ozaveščenost in znanje o krajinah v družbi, ter podpirati implementacijo EKK v Kataloniji (<http://www.catpaisatge.net/eng/observatori.php>). V ta namen so izdelali tudi katalog krajin.

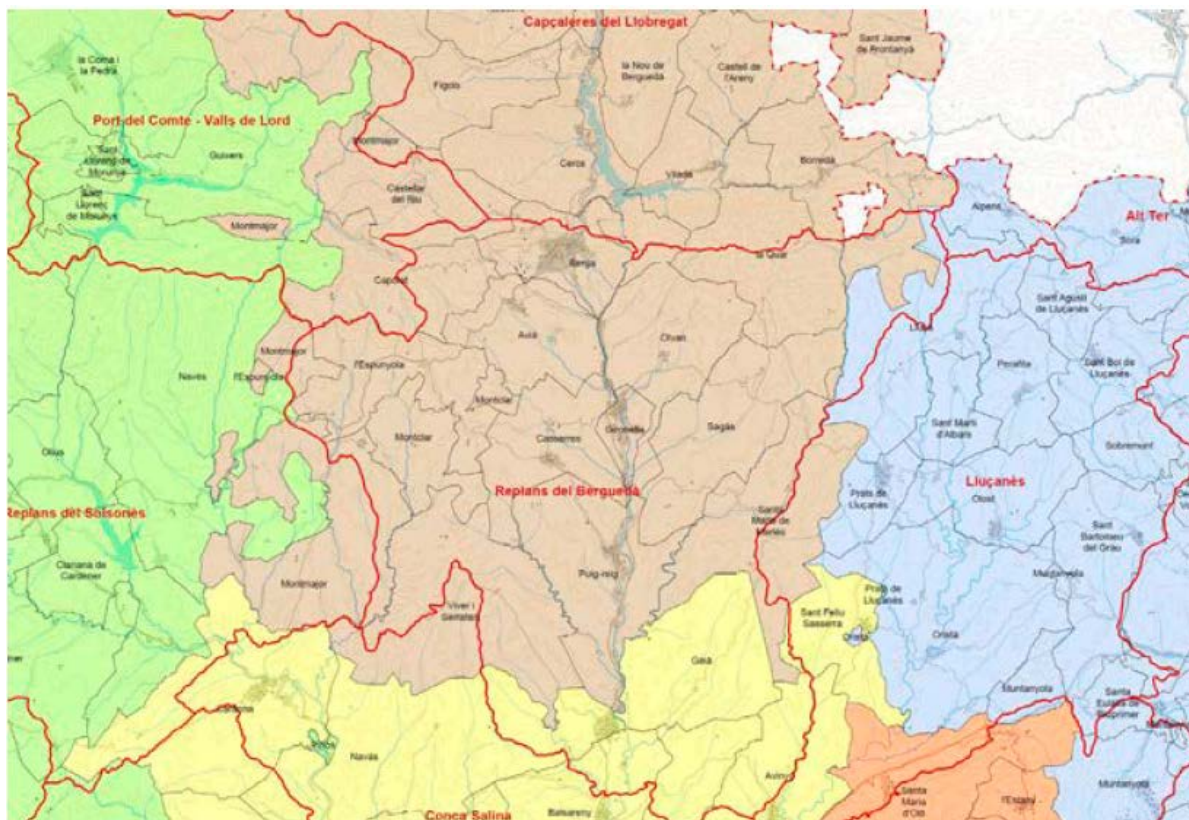
Katalogi krajin so v merilu 1:50.000 izdelani za sedem planskih območij Katalonije, za katere se pripravljajo tudi okvirni prostorski načrti. Atlas ima le eno hierarhično raven, kar se odraža v velikem številu (134) krajinskih enot (Almenar 2015). Uporabljena merila (spodaj levo) za določitev krajinskih enot so: (1) Fiziografski dejavniki (kamninska zgradba, višinska razlika, ekspozicija); (2) Raba prostora, (3) Zgodovinska dimenzija krajine oz. človekove prisotnosti v njej, (4) Vidnost (z določitvijo najpomembnejših točk opazovanja), (5) Dinamika in (6) Občutek kraja.

Slika (P1) 8: Merila za določitev krajinskih enot

Delo je potekalo tako v kabinetu kot tudi na terenu, v razmejitve in poimenovanje krajinskih enot pa je bila vključena tudi javnost. Pri tem velja omeniti dejstvo, da se meje med krajinskimi enotami ne ujemajo z mejami

administrativnih enot, vendar so (obojne) prikazane tudi na skupni karti (spodaj desno), ki se je izkazala za uporabno predvsem pri planiranju na nižjih ravneh.

Map 7. Detail of the landscape unit map and administrative division of the Comarques Centrals.

Slika (P1) 9: Meje administrativnih (rdeče) in krajinskih enot (barve)

Eden od pomembnih korakov v pripravi atlasa krajin je bilo tudi **vrednotenje krajinskih enot**. Pri tem so bila uporabljena naslednja merila: (1) Naravnost, (2) Estetska vrednost, (3) Zgodovinski značaj, (4) Družbena raba, (5) Simbolika in (6) Produktivnost. Za njihovo oceno pa so bili uporabljeni pisni in ustni viri, neformalni pogovori z lokalnimi prebivalci ter umetniška in literarna dediščina območja. Posamezna visoko ovrednotena območja/prizorišča so tudi prikazana na kartah in fotografijah, bodisi kot posamezni elementi, ki dajejo vrednost krajini, bodisi kot (značilni ali edinstveni) vzorci.

V atlasih krajin je analizirana tudi njihova **dinamika**. Za opis sprememb v krajini so ključna naslednja merila: (1) Izvor spremembe (naravni ali antropogen), (2) Merilo spremembe (ali je sprememba značilna za globalno, regionalno ali lokalno raven), (3) Pogostost in trajanje spremembe (sezonske ali trajne), (4) Hitrost spreminjanja (počasne ali hitre), (5) Intenziteta spremembe (očitna ali komaj zaznavna) in (6) Učinek spremembe (posreden ali neposreden). Opis sprememb v krajini je v atlasu predstavljen v dveh poglavjih: (1) Zgodovinski razvoj krajine (razumevanje odnosa med človekom in okoljem, razvoj krajine), in (2) Današnje stanje krajine in njena dinamika (trendi in prihodnji razvoj krajine, odvisen od predpisov in sistema planiranja). Dinamika krajine je prikazana tudi na kartah.

V katalogu so bile zabeležene tudi pomembnejše **točke** (544) in **poti** (478) **opazovanja** – predvsem z namenom izobraževanja o razvoju in vrednotah krajine ter uživanja v njenih lepotah. Točke opazovanja so bile določene na osnovi naslednjih meril: (1) Vidnost, (2) Bližina (točke, od koder je mogoče opazovati značilnosti

posamezne krajinske enote), (3) Reprezentativnost, (4) Raznolikost (točke, od koder je mogoče opazovati glavne visoko ovrednotene predele krajine), (5) Razporeditev, ki omogoča pregled nad celotnim območjem, (6) Dostopnost, (7) Raznolikost lokacij, (8) Popularnost oz. poznavanje točk v javnosti, (9) Sinergija oz. lokacije obstoječih dostopnih razgledišč, (10) Komplementarnost oz. lega na načrtovanih poteh.

Izdelana je bila tudi **SWOT analiza** celotnega območja in posamezne krajinske enote. Izkazala se je za uporabno predvsem pri določitvi ciljev kakovosti krajine in pripravi predlogov ukrepov za njihovo doseganje.

Posebej so obravnavane tudi **krajine, ki jim je treba posvečati posebno pozornost pri prihodnjem urejanju**. To so bodisi (1) krajine z edinstvenimi prvinami in tiste, (2) ki doživljajo velike spremembe (npr. predmestne krajine). Vsaka od teh krajin je prikazana na karti skupaj z utemeljitvijo zakaj je bila uvrščena na seznam, opisom vrednosti in dinamike ter strategijo razvoja.

4.6.1. Cartography

The cartography consists of a DIN-A0 map of the entire area with the delimitation of the special attention landscapes. In some catalogues, specific DIN-A3 maps are enclosed of each special attention landscape which identify the most significant elements and spaces. The Landscape Catalogue of the Regió Metropolitana de Barcelona is an example of this.

Visual Reference Landscapes

..... Treatment of scenic backdrops (SNU)

Recovery of degraded areas:

■ Restoration of stone quarry and its environment

■ Regularisation and landscape integration of buildings on land without planning permission

■ Treatment of irregular vegetable gardens

Treatment of plant cover:

■ Favouring riverside plant life

■ Recovering scrub and garigue

■ Reforesting

El Congost landscape

■ Conditioning the potential fluvial area

Conditioning the urban environments:

■ Preparation of leisure time areas on urban limits

■ Recovery of interstices areas as leisure time areas

Conservation of unique agricultural pieces:

■ Vegetable garden of La Ponderosa

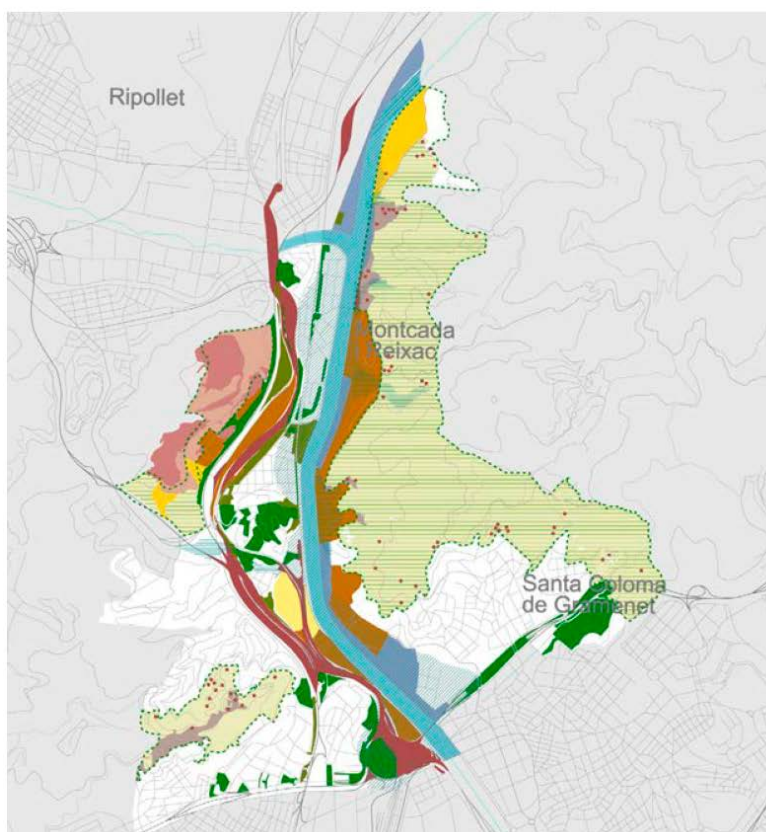
Landscape integration of communication roads

Treatment of residual and interstices areas:

■ Revegetation of banks and bare areas

■ Integration of facilities

Map 24. Fragment of the map corresponding to the Special Attention Landscape of the Montcada Gorge.

Slika (P1) 10: Podrobnejša predstavitev ene izmed krajin, ki jim je treba posvečati posebno pozornost pri urejanju

Zadnji del so cilji kakovosti krajine, ki so določeni za Katalonijo, posamezno regijo in enoto, ter ukrepi za uresničitev teh ciljev (Nogué in sod., 2016).

Belgija

Belgija je imela že pred podpisom (2000) in ratifikacijo (2005) EKK nekaj poskusov izdelave krajinske tipologije – npr. klasifikacijo tradicionalnih krajin Flandrije (Antrop 1997) ter klasifikacijo valonskih krajin (Droeven in sod. 2004), vendar so bile posamezne študije izdelane na različnih izhodiščih in z uporabo različnih metod in kot take med sabo neprimerljive. Da bi pripravili celovito karakterizacijo krajine za območje celotne države, je bila predlagana metoda z uporabo parametričnega in celostnega pristopa h klasifikaciji in opredeljevanju značaja krajine (Van Eetvelde in Antrop, 2009a).

Metoda določa krajinske tipe in vanje razvršča prostorske enote na dveh ravneh, ki pa nista hierarhični, temveč predstavljata dve različni krajinski tipologiji. Celoten proces je sestavljen iz petih korakov:

- (1) Zbiranje podatkov, določitev spremenljivk in vzpostavitev baze podatkov. Zbiranje podatkov o naravnih in kulturnih danostih/lastnostih krajine, priprava podatkov za uporabo v GIS. Določitev treh tipov spremenljivk: (a) razlikovalne/differentiating – uporabljene so za razlikovanje med krajinskimi tipi in razmejitve krajinskih enot (površinski pokrov, tip tal, nadmorska višina, itd.), (b) opisne/descriptive – podajajo dodatne informacije o krajinskih tipih in enotah, brez da bi spreminjale njihovo razmejitve (krajevna imena, kulturne značilnosti, število prebivalcev, itd.) in (c) diagnostične/diagnostic – uporabljene so pri določanju kazalnikov, npr. uporaba površinskega pokrova za oceno človekovega vpliva na krajino.

Na prvi ravni so kot prostorske enote uporabljene rastrske celice, ki jih nato prekrijejo s posameznimi podatkovnimi sloji: vrednosti so pripisane/prikazane po posamezni rastrski celici (npr. delež posameznih kategorij površinskega pokrova v celici), tako da pri prekrivanju (vektorskih) slojev ne nastajajo presečni poligoni.

V Belgiji so uporabili 18 spremenljivk za določitev krajinskih tipov na prvi ravni. Določene so na osnovi štirih podatkovnih slojev: površinskega pokrova, talnega tipa, reliefa in krajinske pestrosti. Prikazane so na spodnji sliki.

Table 1

Differentiating variables derived from the four themes (basic data sources) in the case of Belgium. Variables 1–6 (Land cover) and 7–14 (Soil association) were used to define the number of landscape types.

Land cover (derived from CORINE Land Cover 1990, NGI)	
1.	%per km ² of urban fabric, artificial non-agricultural vegetated areas
2.	%per km ² of industrial, commercial and transportation infrastructure, mining areas and waste dumps and construction sites
3.	%per km ² of arable land, permanent crops, mixed crops agricultural areas
4.	%per km ² of pastures, natural grassland
5.	%per km ² of forest and semi-natural areas; inland wetlands
6.	%per km ² of wetlands, water bodies, open spaces with little or no vegetation
Soil association (derived from Soil Association map of Belgium, Maréchal and Tavernier, 1974)	
7.	%per km ² of polders soils
8.	%per km ² of alluvial soils
9.	%per km ² of sandy soils
10.	%per km ² of loamy soils
11.	%per km ² of inceptisols
12.	%per km ² of soils on steep slopes
13.	%per km ² of sandy and clayish soils
14.	%per km ² of peat soils
15.	%per km ² of not mapped or disturbed soils
Landform and topography (derived from DTM Belgium, National Geographic Institute)	
16.	Average elevation in meter per km ²
17.	Standard deviation of elevation per km ²
Landscape heterogeneity (based on Landsat TM imagery 1989–1990)	
18.	Entropy of image reflectance per km ²

Slika (P1) 11: Štirje podatkovni sloji in 18 spremenljivk, uporabljenih v belgijskem primeru karakterizacije krajine

- (1) Določitev krajinskih tipov po rastrskih celicah na prvi ravni. Vsaka rastrska celica je opisana s serijo spremenljivk, na osnovi katerih se z analizo razvrščanja v skupine oblikujejo skupine celic, ki imajo podobne lastnosti in kot take predstavljajo možen krajinski tip. Število skupin/krajinskih tipov je določeno vnaprej. Ko so krajinski tipi določeni, so pripisani posameznim celicam in dodani kot atribut v bazo podatkov.

V belgijskem primeru so bile uporabljene celice v velikosti 1 km². Rezultat drugega koraka je 48 krajinskih tipov, ki jih opredeljujejo: (a) površinski pokrov, (b) lastnosti tal, (c) povprečna nadmorska višina, (d) reliefna razgibanost in (e) krajinska pestrost.

- (2) Razmejitev krajinskih enot na drugi ravni. Na drugi ravni so krajinske enote določene na osnovi kombinacije sosednjih celic, ki se na prvi ravni uvrščajo v različne krajinske tipe. Krajinski tipi, določeni na osnovi celic oblikujejo posebne prostorske vzorce. Krajinske enote so določene celostno z interpretacijo teh vzorcev in s pomočjo satelitskih posnetkov.

V Belgiji je bilo določenih 222 krajinskih enot.

- (3) Določitev krajinskih tipov na drugi ravni. Znotraj vsake krajinske enote je z uporabo krajinsko-ekoloških indeksov kvantificiran prostorski vzorec, določen na osnovi celic. Indeksi opisujejo oblikovne in sestavne lastnosti vzorcev, ki so na osnovi celic oblikovani na prvi ravni znotraj posamezne krajinske enote, določene na drugi ravni. Sosednje celice podobnih krajinskih tipov se združujejo v homogene enote. Izbor krajinsko-ekoloških indeksov je osnovan na njihovem pomenu za tipologijo krajine. To so: (a) oblika krajinskih enot, (b) prostorski vzorec zaplat v enoti, (c) značilnosti robov zaplat, (d) združevanje zaplat v enoti, (e) krajinski tipi v krajinski enoti in (f) raznovrstnost krajinske enote.

Izbrani indeksi skupaj s krajinskimi tipi, določenimi v koraku (2) so izhodišče za določitev skupin v krajinskih enotah. Opredeljeni so kot spremenljivke v hierarhičnem razvrščanju prostorskih enot v skupine za določitev krajinskih tipov na drugi ravni.

V Belgiji so uporabili 25 indeksov, s katerimi so opisali oblikovne in sestavne značilnosti vzorcev krajinskih tipov v vsaki krajinski enoti. Na koncu so izbrali štiri indekse: (a) število zaplat, (b) gostoto zaplat (patch richness density), (c) Shannonov indeks raznolikosti in (d) indeks »razčlenjenosti«. S pomočjo teh štirih indeksov in na prvi ravni določenih 48 krajinskih tipov, je bilo z metodo razvrščanja v skupine na drugi ravni določenih 54 krajinskih tipov. Njihova poimenovanja so osnovana na značilnostih površinskega pokrova, lastnosti tal, reliefa in krajinske pestrosti.

- (4) Vizualizacija (prikaz) krajinskih območij¹⁴. Sosednje krajinske enote podobnih tipov krajine se združujejo v krajinska območja. Njihova kartografska predstavitev odraža njihove vizualne lastnosti, ki so značilne za krajinske tipe teh območij.

Za prikaz rezultatov tipologije so bile sosednje enote, ki se uvrščajo v podoben tip združene v 197 območij. 54 krajinskih tipov se združuje v 9 skupin.

Območja so bila določena pretežno na osnovi naravnih dejavnikov, medtem ko kulturne in estetske značilnosti niso vključene med spremenljivke, so pa dodane kot opisi med podatke. Na podoben način so sicer izdelane tipologije tudi drugod po Evropi, vendar vsi ti primeri ne predstavljajo celostne podobe značaja krajin prav zaradi odsotnosti kulturnih, zgodovinskih, arheoloških in arhitekturnih vidikov.

¹⁴ Krajinska območja so širše krajinske enote z enotnim značajem.

Predstavljena študija uporablja dva pristopa za določitev krajinskih enot in krajinskih tipov: parametričnega, pri katerem problematiko »ostankov« poligonov pri prekrivanju prostorskih podatkov razreši s pripisovanjem vrednosti rastrskim celicam, in celostnega, s pomočjo katerega v razmejitve krajinskih enot vključi tudi kulturne vidike, ki se odlikavajo v prostorski oblikovanosti krajinskih tipov.

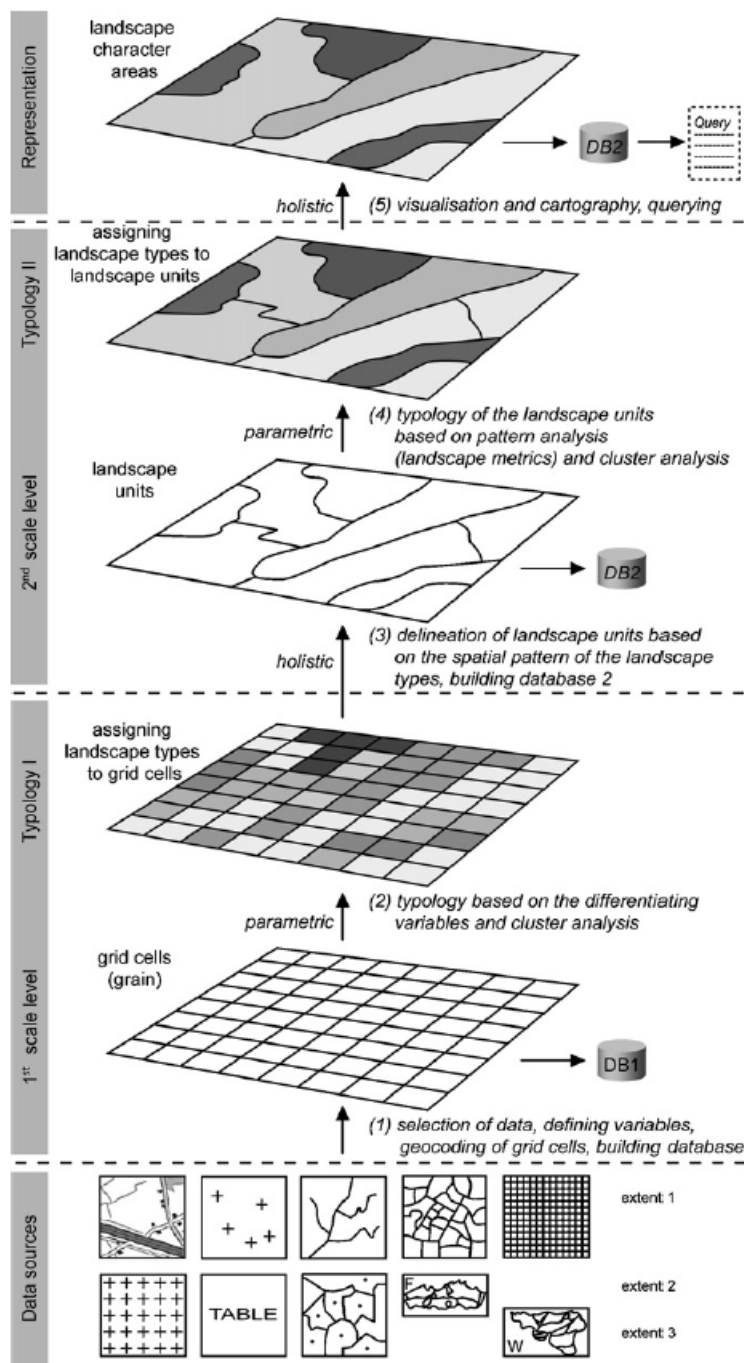

Fig. 4. The 5 steps in the method model and method used for the typology and characterisation of the contemporary landscapes of Belgium.

Slika (P1) 12: Pet korakov metode za določitev tipologije in karakterizacije krajine v Belgiji

Poleg inventarizacije stanja krajine in njenega značaja (Van Eetvelde in Antrop, 2009a), so v Belgiji posebno pozornost posvetili beleženju sprememb v krajini (Van Eetvelde in Antrop, 2009b) kot izhodišču za njihovo

varstvo, upravljanje in načrtovanje. V ta namen so izdelali karte tipov krajin v različnih časovnih obdobjih (od 1775 do 2000) ter analizirali občutljivost kvantitativnih kazalnikov za opis krajine, s katerimi je mogoče opisati značaj in spremembe v krajini. Študija je bila sicer narejena na območju v velikosti 52 km² med mestoma Ghent in Bruges v Flandriji, a je zanimiva predvsem zaradi pristopa k inventarizaciji/beleženju sprememb v krajini. Območje se spreminja predvsem zaradi urbanizacije, razvoja prometne infrastrukture in turizma.

- (1) Za pet časovnih obdobj so bile pripravljene karte z enotno klasifikacijo krajinskih tipov (našteti v tabeli spodaj), ki so določeni na osnovi površinskega pokrova in interpretirani v zgodovinskem kontekstu, prikazanem na posamezni karti.

Table 2
Generic landscape character types for the time series analysis.

ID	Landscape character type	Description
1	Commons and outfields	Former common land (heath-land) used for grazing, with sand pits and ponds, and some outfields. Traditionally open landscape.
2	Planted woodland	Enclosure of former common land and outfields, planted with mainly conifers and some deciduous forest.
3	Infields and intensive cropland	Former infields and new reclaimed cropland of the former outfields and common land, with up-scaling of the field size and geometrical patterns.
4	Meadows and hay-fields	Small areas of permanent grassland in valleys and depressions.
5	Settlements and urban sprawl	Historic villages and hamlets with later expansion of urbanisation along the access roads
6	Designed landscapes	Estate parks and new straight exploitation roads and alleys.
7	Services, businesses and infrastructure	Services and businesses outside village centres, mainly along main roads.
8	Rural land affected by recreation	Fragmented agricultural land and forest by second residences and week-end houses.

Slika (P1) 13: Generični tipi krajinskega značaja in njihov opis

- (2) Opisane so bile sestavne (raznolikost tipov) in oblikovne (razporeditev, lega in orientacija posameznih zaplat) lastnosti krajine. Na osnovi teh zaplat so bili izračunani različni krajinsko-ekološki indeksi: število zaplat, delež posameznega tipa, povprečna velikost zaplat, gostota zaplat in povprečen CPA indeks (corrected perimeter area). Pestrost krajine je izražena kot kombinacija raznolikosti in pogostosti pojavljanja (različnih) krajinskih tipov. Izračunan je bil tudi indeks odprtosti krajine.
- (3) S prekrivanjem kart iz različnih časovnih obdobj so bila določena območja (zaplate), kjer se raba in s tem značaj krajine ohranjata, in tista, v katerih se (raba in značaj) spreminjata. Rezultati naloge so

pokazali, da se spreminja tako delež posameznih krajinskih tipov, kot tudi razporeditev in velikost posameznih zaplat.

Rezultati študije so pokazali tri poglobitve procese/mejnice spreminjanja krajine: (1) pogozdovanje skupnih pašnikov, (2) povečanje površine ornih zemljišč in (3) urbanizacija in gradnja infrastrukture. Analiza sprememb v krajini s pomočjo indeksov se je izkazala za uporabno metodo, a ne brez omejitev. Te so posledica tako značilnosti uporabljenega gradiva (npr. vprašanje interpretacije zgodovinskih kart), kot tudi omejitev same metode, s pomočjo katere ni mogoče zajeti vseh sprememb v krajini.

Hrvaška

Hrvaška je EKK podpisala že l. 2004, a na področju izpolnjevanja ciljev konvencije še ni bilo veliko narejenega. Ideji o pripravi analize značaja krajin in na osnovi tega seznama izjemnih krajin sicer segata še v obdobje pred sprejetjem EKK in sta bili zapisani tudi v smernicah treh nacionalnih strategij (kulturne, prostorsko planerske in okoljske).

Predvsem podeželska in kmetijska krajina sta na Hrvaškem zapostavljeni kategoriji - nista zastopani v politikah, praksi in raziskovanju, niti nista predmet (za)varovanja. Krajina je sicer lahko zavarovana kot naravna ali kulturna dediščina – prva ustreza IUCN kategoriji V – zavarovana krajina, pri drugi pa gre običajno za krajino z zgodovinskimi strukturami (Andlar in Aničić, 2018).

V letu 2016 je bila izdelana tipološka klasifikacija krajine Dubrovniško-neretvanske županije za potrebe sprememb in dopolnitev prostorskega plana te županije (Koščak Miočić-Stošić in sod., 2016). Poleg tipološke klasifikacije krajine na dveh hierarhičnih ravneh, je bilo pripravljeno tudi vrednotenje krajine ter ocena njene ogroženosti glede na evidentirane razvojne pritiske. Določena so tudi območja, ki so bila visoko ovrednotena, obenem pa lahko na njih pričakujemo neželene spremembe in je zanje predvidena podrobnejša obravnava. Glavni namen študije pa je bil pripraviti strokovna izhodišča s področja urejanja krajine, ki jih je mogoče prenesti v prostorski plan.

V prostorsko-planski strategiji Hrvaške je bila sicer predvidena izdelava strokovnih podlag za krajino, ki bodo uporabljene v prostorskem planiranju na različnih ravneh. V obliki Atlasov naravnih in kulturnozgodovinskih krajin Hrvaške, ki naj bi jih pripravili po županijah, pa naj bi prevzele tudi vlogo ozaveščanja vseh deležnikov o značaju, ogroženosti in smernicah za njihovo varovanje.

Izhodišče za študijo je bila krajinska regionalizacija Hrvaške, v kateri je celotno ozemlje razdeljeno na 16 krajinskih regij, od tega se v Dubrovniško-neretvanski županiji nahajata dve. Študija sloni na metodah, ki so bile uporabljene oz. priporočene v projektu LANMAP (EU), priporočilih za Landscape Character Assessment in Historic Landscape Characterization (VB) ter Regionalni razdelitvi krajinskih tipov v Sloveniji (SLO). Hierarhično so na dveh ravneh določeni krajinski tipi/enote. Tipi so splošni/generični, medtem ko so enote edinstvene in geografsko določene.

Kr. regije (KR)	KOD_T	OPĆI KRAJOBRAZNI TIP (OKT)	Opće kraj. područje (OKP)	KOD_T	KRAJOBRAZNI TIP (KT)
1. KRAJOBRAZNA REGIJA DONJE NERETVE	NERETVA	1.1.	krajobraz brda i zaravni	Donje Neretve	1.1.1. prirodni krajobraz brda i pobrda zaleđa 1.1.2. prirodni krajobraz zaravni 1.1.3. prirodni krajobraz krških jezera
		1.2.	krajobraz polja i udolina	Donje Neretve	1.2.1. kulturni krajobraz krških polja 1.2.2. kulturni krajobraz udolina 1.2.3. mješoviti krajobraz polja s humovima
		1.3.	krajobraz padina priobalja	Donje Neretve	1.3.1. prirodni krajobraz padina 1.3.2. mješoviti krajobraz padina 1.3.3. urbani krajobraz
		1.4.	krajobraz nizine i delte	Donje Neretve	1.4.1. prirodni krajobraz nizine 1.4.2. kulturni krajobraz nizine 1.4.3. kulturni krajobraz jendeka 1.4.4. poljoprivredni i kulturni krajobraz delte 1.4.5. urbani krajobraz

Slika (P1) 14: Krajinski tipi na dveh ravneh v krajinski regiji Spodnja Neretva; posamezni tipi na obeh ravneh se lahko ponavljajo

Za vsak krajinski tip na 2. ravni (desni stolpec na zgornji sliki) so določene krajinske enote, poimenovane z geografskimi imeni, prikazane na karti in opisane.

Na ravni županijskega prostorskega plana so bili uporabljeni kriteriji makro- in mezorelief ter površinski pokrov oz. raba prostora; za opredelitev značaja krajine pa so bili upoštevani še: sedanja in pretekla raba prostora, morfologija prostora, tip pozidave, krajinski vzorci ter linearni krajinski elementi (npr. ceste, vodotoki, itd.).

V prvem delu naloge je bil z uporabo različnih tematskih kart v merilu 1:25.000 pripravljen osnutek gradiva, ki je bil kasneje preverjen in posodobljen na terenu. Končni rezultat naloge poleg razmejitve krajinskih tipov vsebuje tudi njihovo poimenovanje (unikatno, z geografskimi imeni), opis ter značilne krajinske vzorce.

Za vrednotenje krajinskih tipov/enot so uporabljena ista merila kot v Regionalni ... (Marušič in sod., 1998), vrednotenje pa je bilo izdelano na 5-stopenjski lestvici. Ovrednotena je bila tudi ogroženost krajine, definirana kot kombinacija ocene vrednosti krajine in ocene intenzitete razvojnih pritiskov. Kombinacije so prikazane spodaj.

VRIJEDNOST KRAJOBRAZA		RAZVOJNI PRITISCI			
		BEZ PRITISAKA / očekivanih promjena (pad postojećih trendova, zakonska zaštita koja sprečava pritiske) 1	UMJERENI PRITISCI / o- čekivane promjene (nastavak postojećih trendova) 2	VELIKI PRITISCI / očekivane promjene (razvojni projekti) 3	
VRLO MALA	1	vrlo mala	1	mala	2 srednja 3
MALA	2	vrlo mala	1	mala	2 srednja 3
SREDNJA	3	mala	2	srednja	3 velika 4
VELIKA	4	srednja	3	velika	4 vrlo velika 5
VRLO VELIKA	5	velika	4	vrlo velika	5 vrlo velika 5
UGROŽENOST					

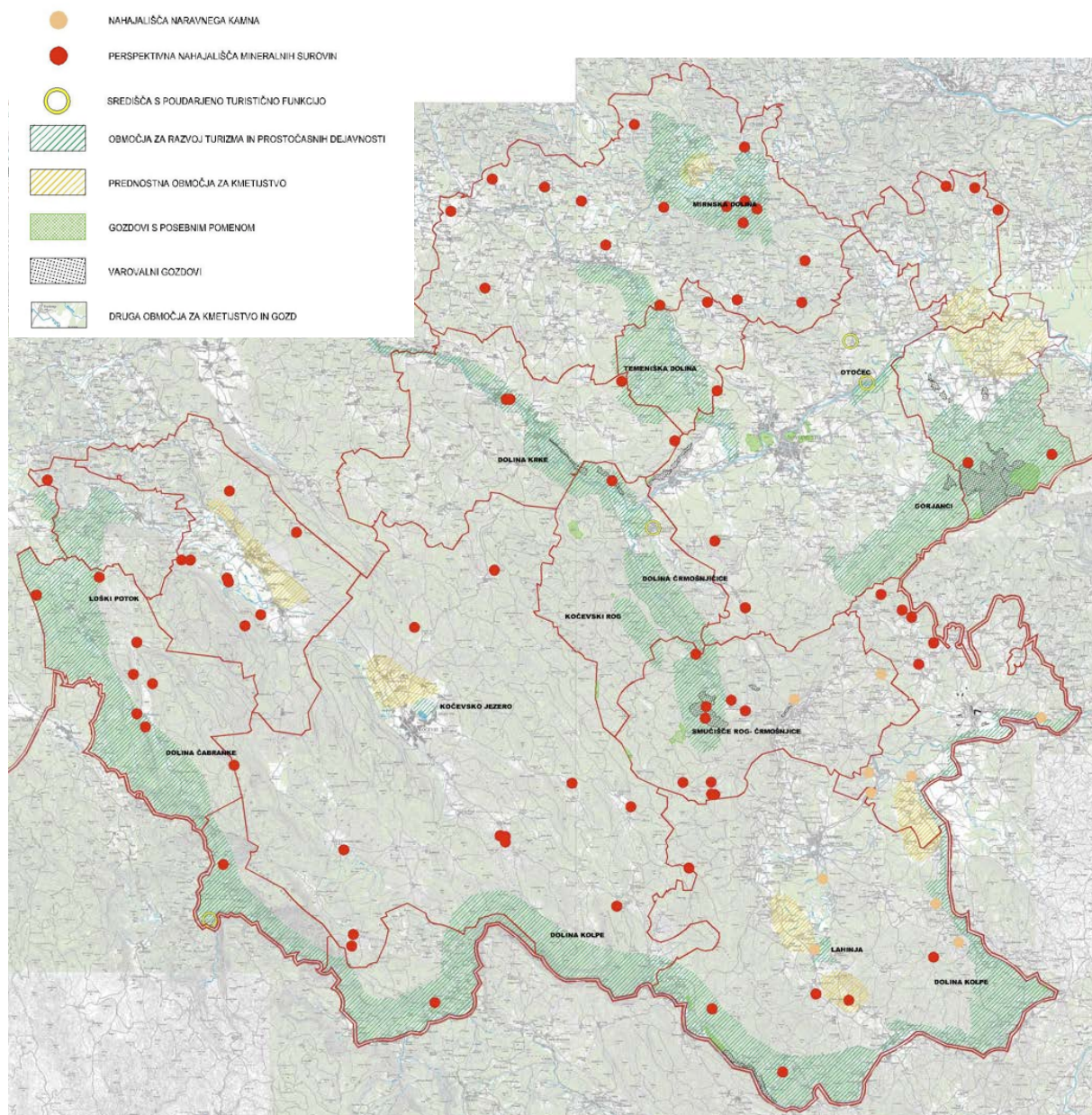
Slika (P1) 15: Ogroženost krajine v odvisnosti od njenih kakovosti in razvojnih pritiskov

Priloga 2

Pregled vrednotenja krajine v domačih strokovnih podlagah za planske akte in v občinskih prostorskih načrtih

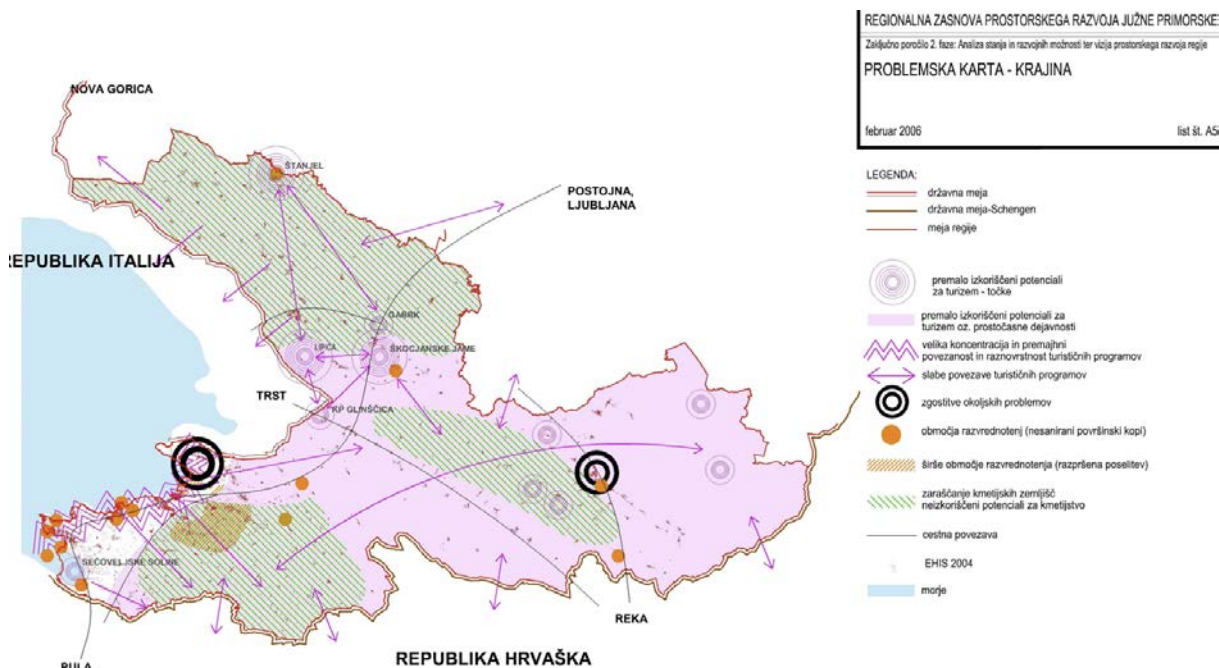
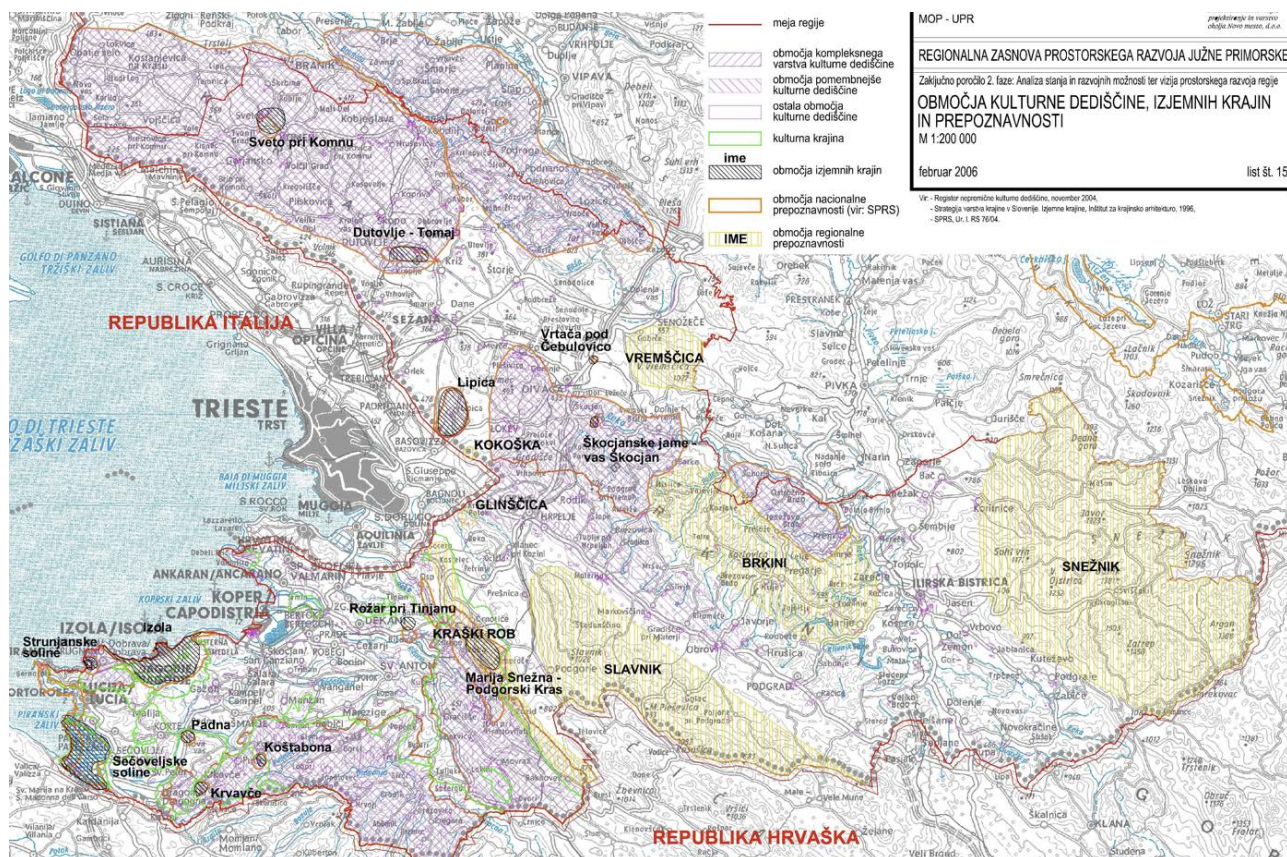
a) REGIONALNA IN DRUGA ŠIRŠA OBMOČJA

1) Jugovzhodna Slovenija

Slika (P2) 1: Regionalna zasnova prostorskega razvoja JVS, Acer, 2006

2) Južna Primorska

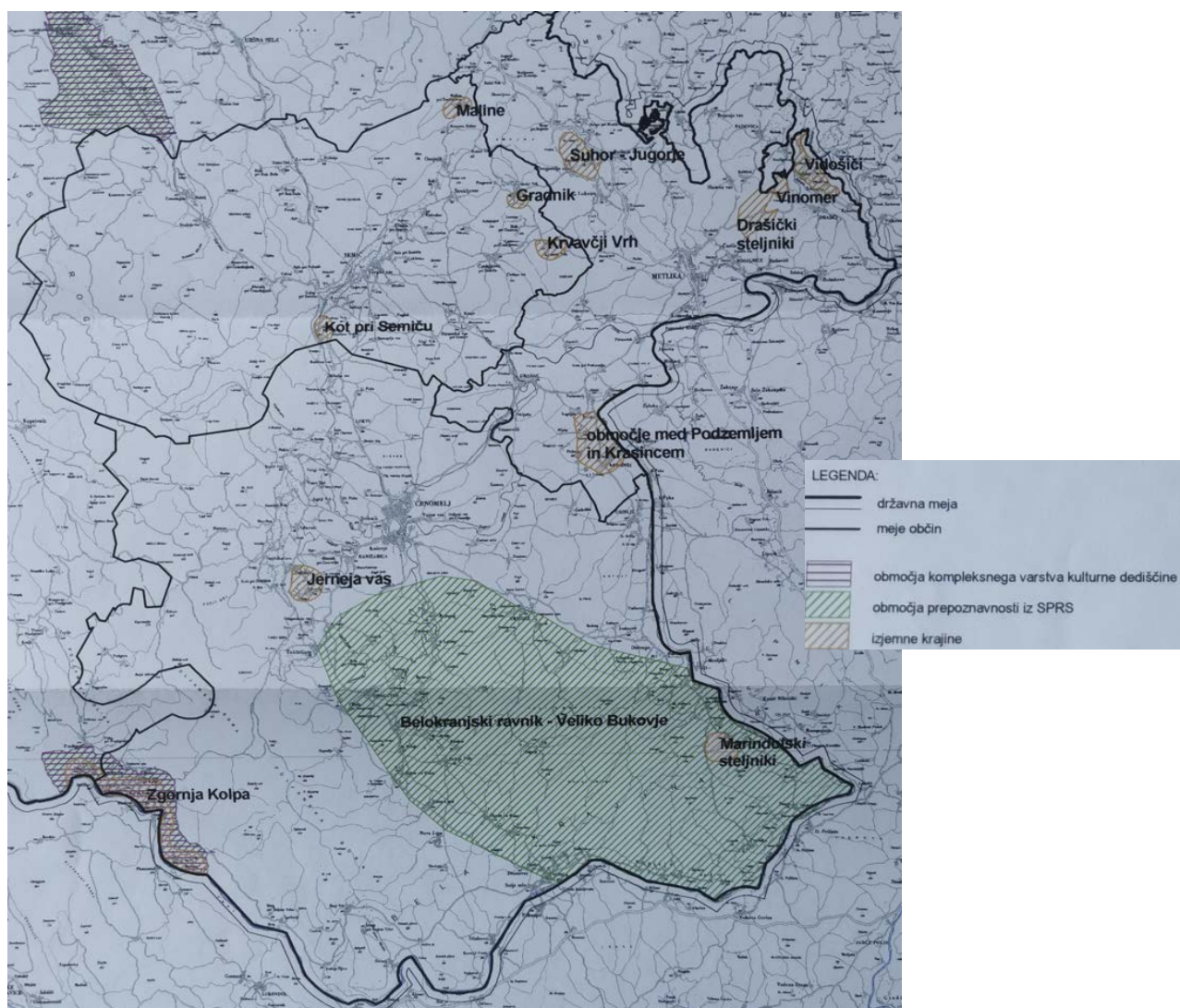

Slika (P2) 2: Regionalna zasnova prostorskega razvoja Južne Primorske, zaključno poročilo 2. faze. Acer Novo mesto d.o.o., februar 2006. Območja kulturne dediščine (zgoraj) in problemska karta (spodaj).

3) Bela krajina

Za območja prepoznavnosti Bele krajine se v okviru priprave Prostorskih redov občin izdelavo podrobnejše strokovne podlage **za urejanje krajinskih območij, ki so pomembna za prepoznavnost** Bele krajine ali regije in celo Slovenije:

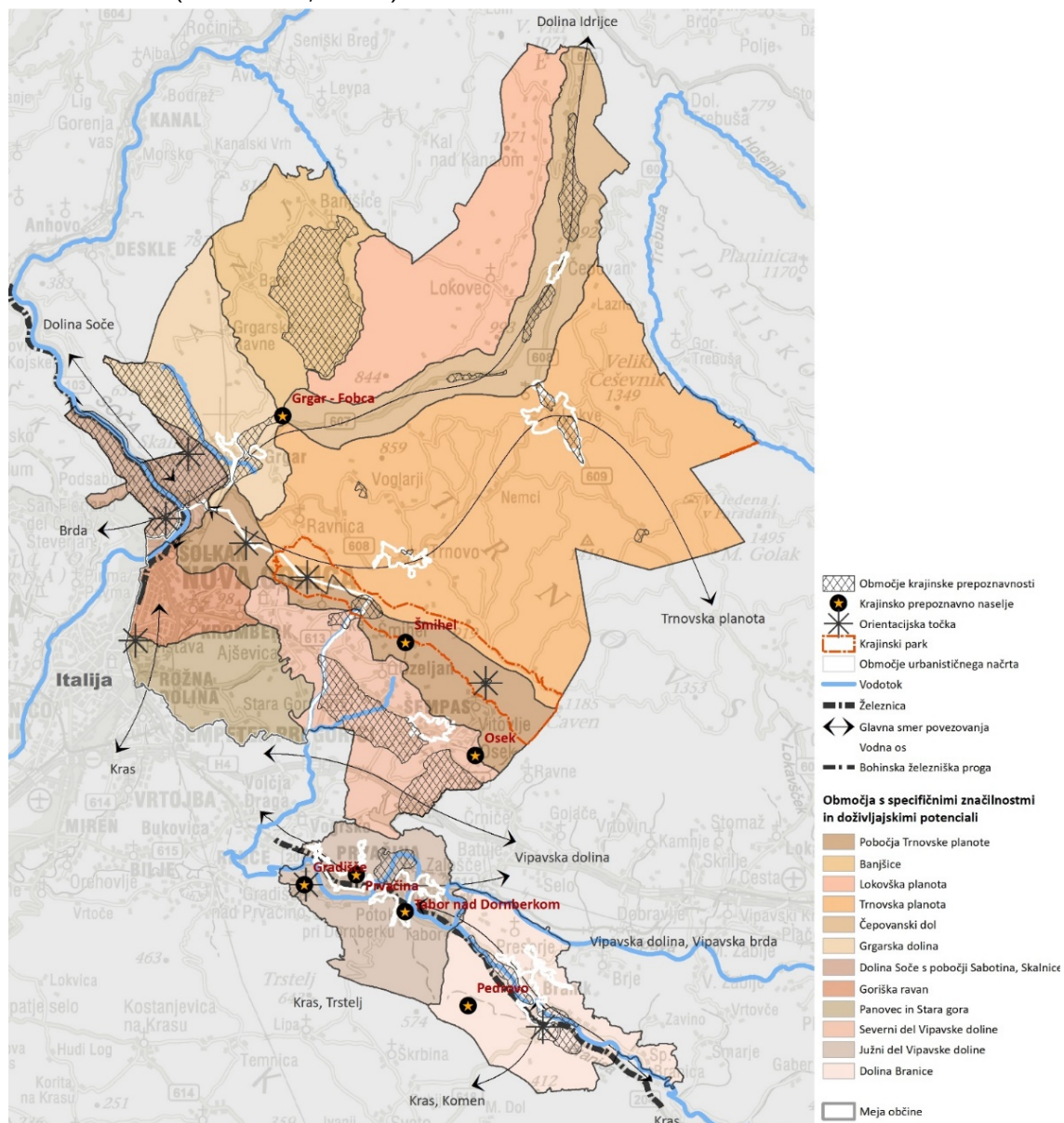
- Dolina zgornje Kolpe,
- Suhor - Jugorje,
- Drašički steljniki,
- Marindolski steljniki,
- Maline, (občina Semič)
- Kot pri Semiču, (občina Semič)
- Gradnik ter Krvavčji vrh, (občina Semič)
- Vidošiči in Vinomer,
- Jerneja vas ter
- krajina na območju med Podzemljem in Krasincem.

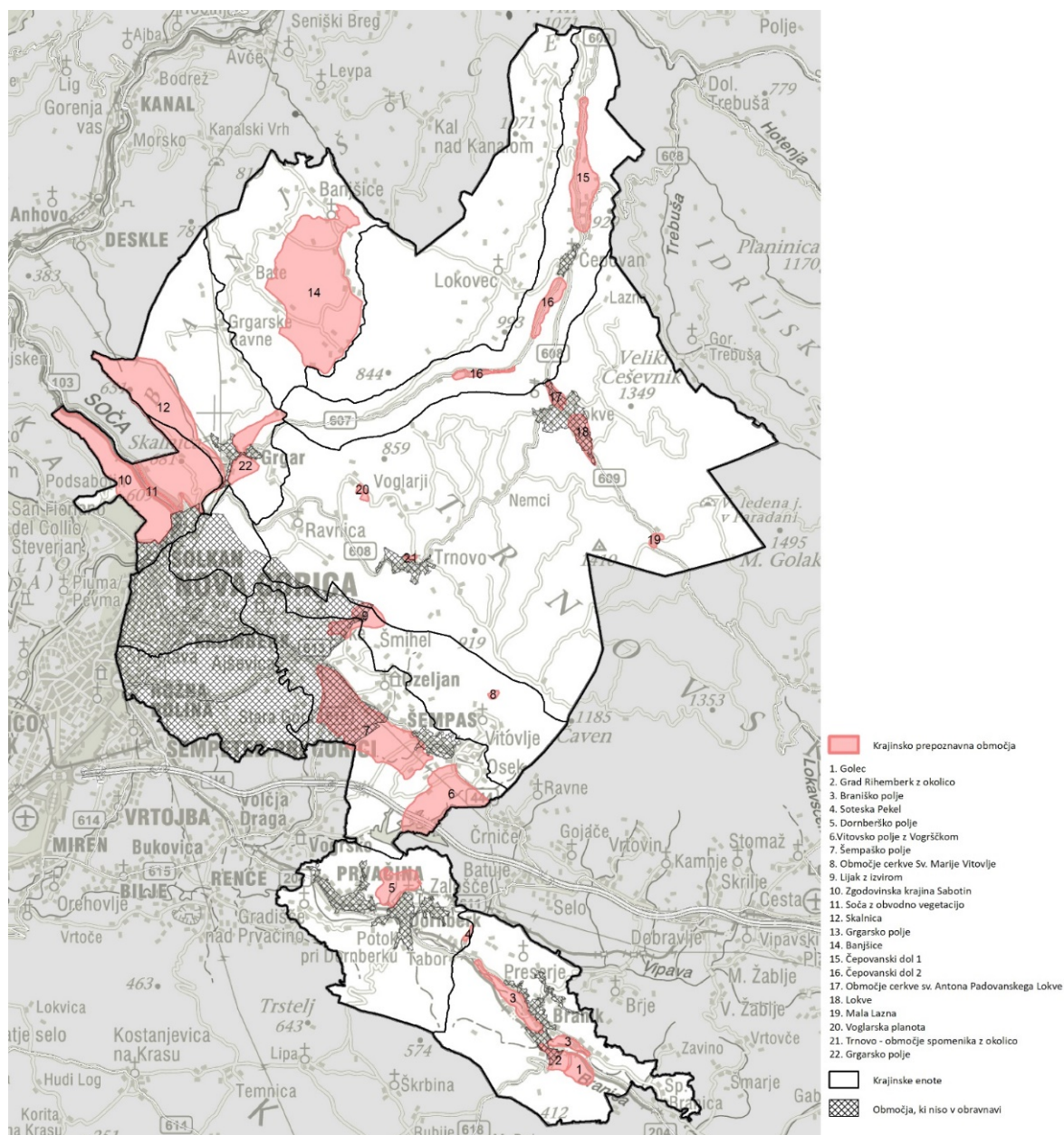
Slika (P2) 3: Strokovne podlage za krajino – podlaga za OPN Črnomelj, Metlika, Semič – Acer, september 2005)

b) OBMOČJA OBČIN

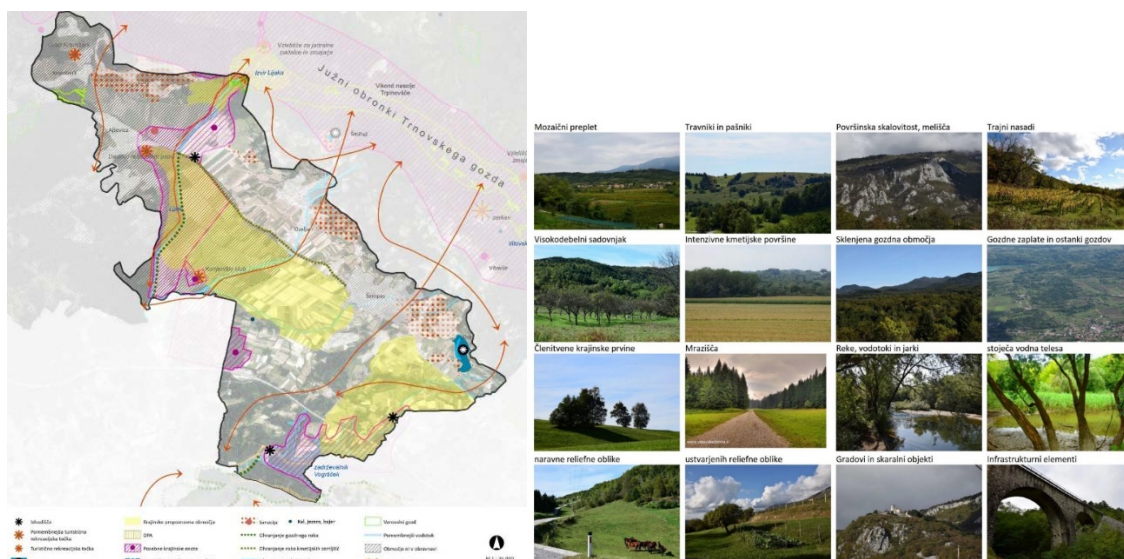
1) Nova Gorica (SP za OPN, Locus)

Slika (P2) 4: SP za OPN MO Nova Gorica – območja z doživljajskimi potenciali

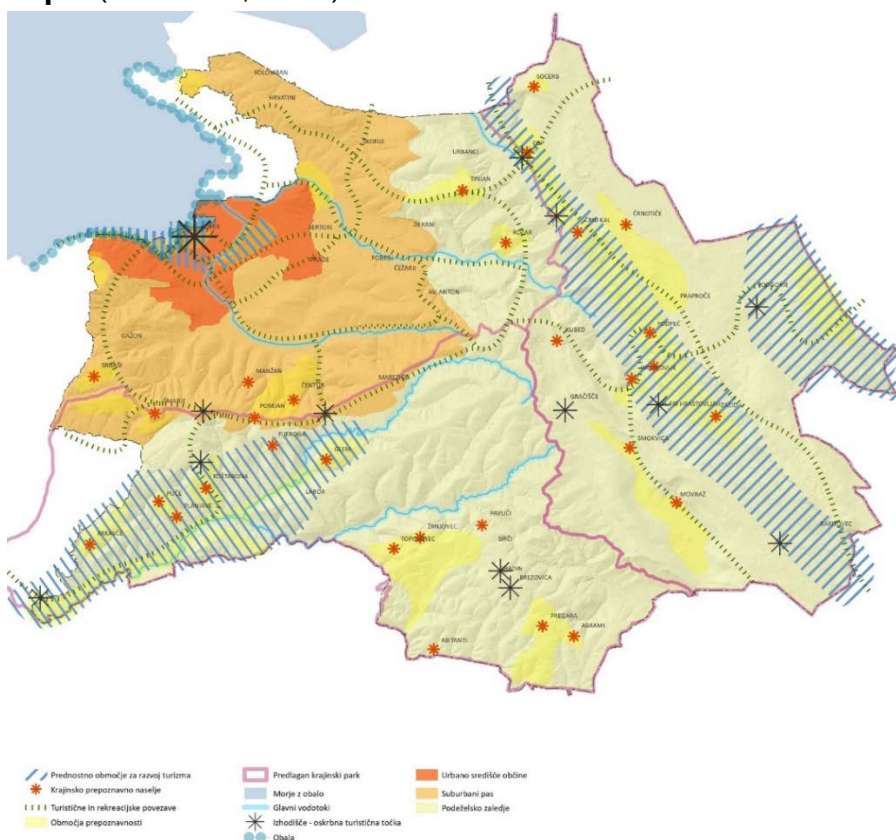

Slika (P2) 5: SP za OPN MO Nova Gorica – območja prepoznavnosti

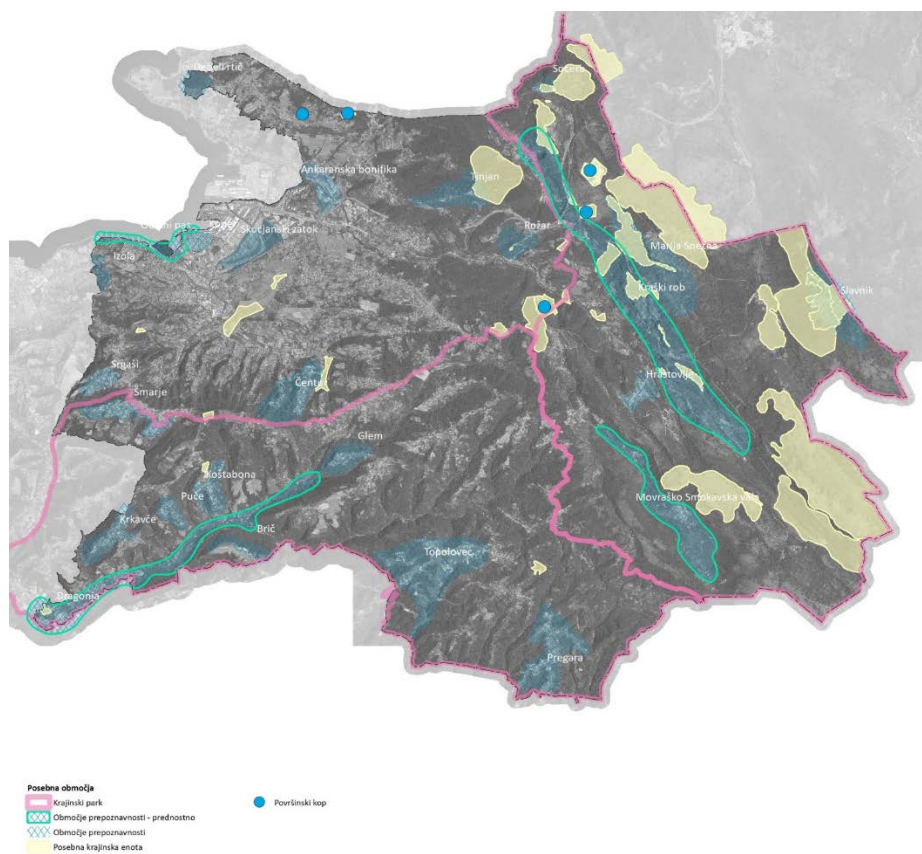

Slika (P2) 6: SP za OPN MO Nova Gorica – krajinski vzorci

2) Koper (SP za OPN, Locus)

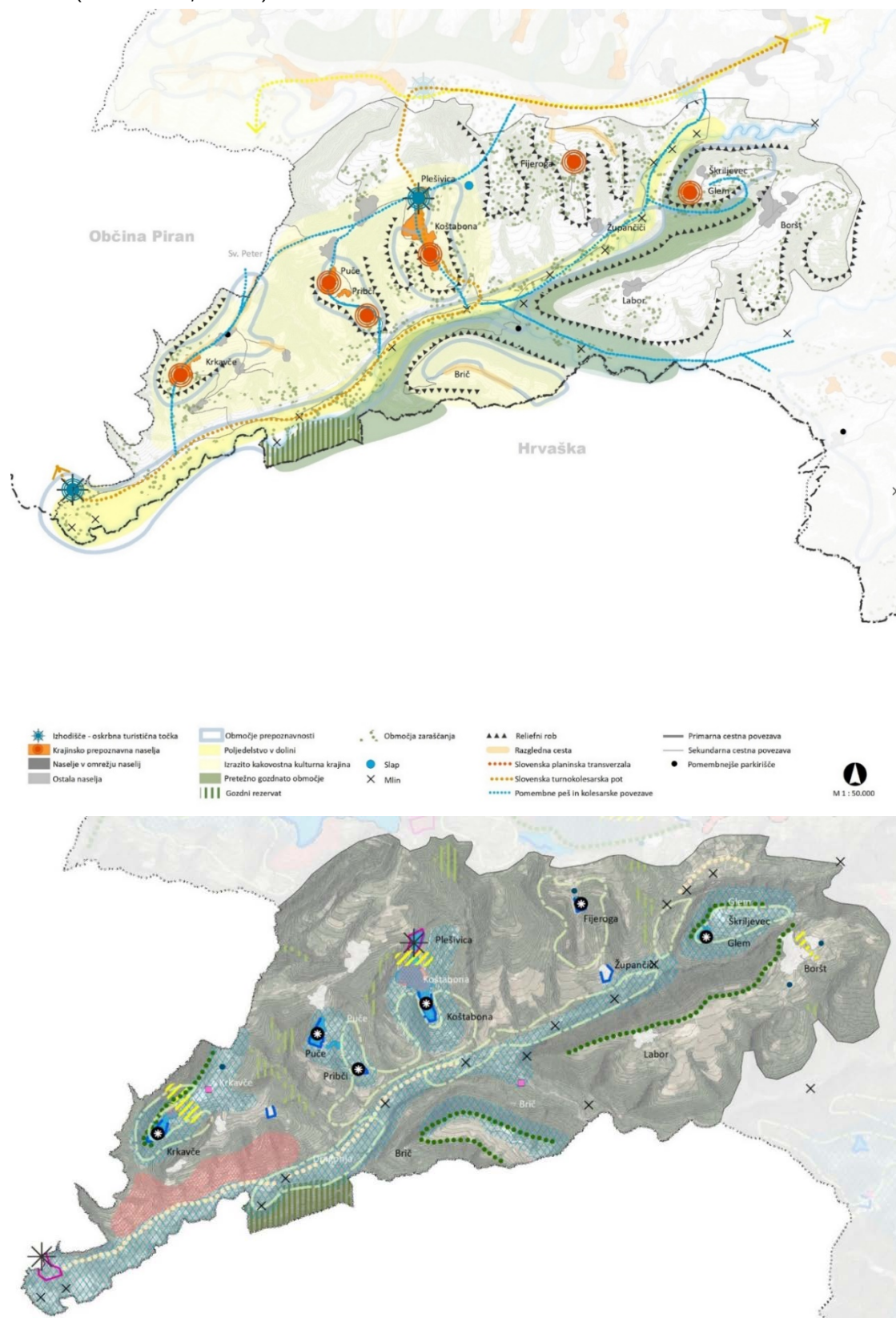

Slika (P2) 7: SP za OPN MO Koper

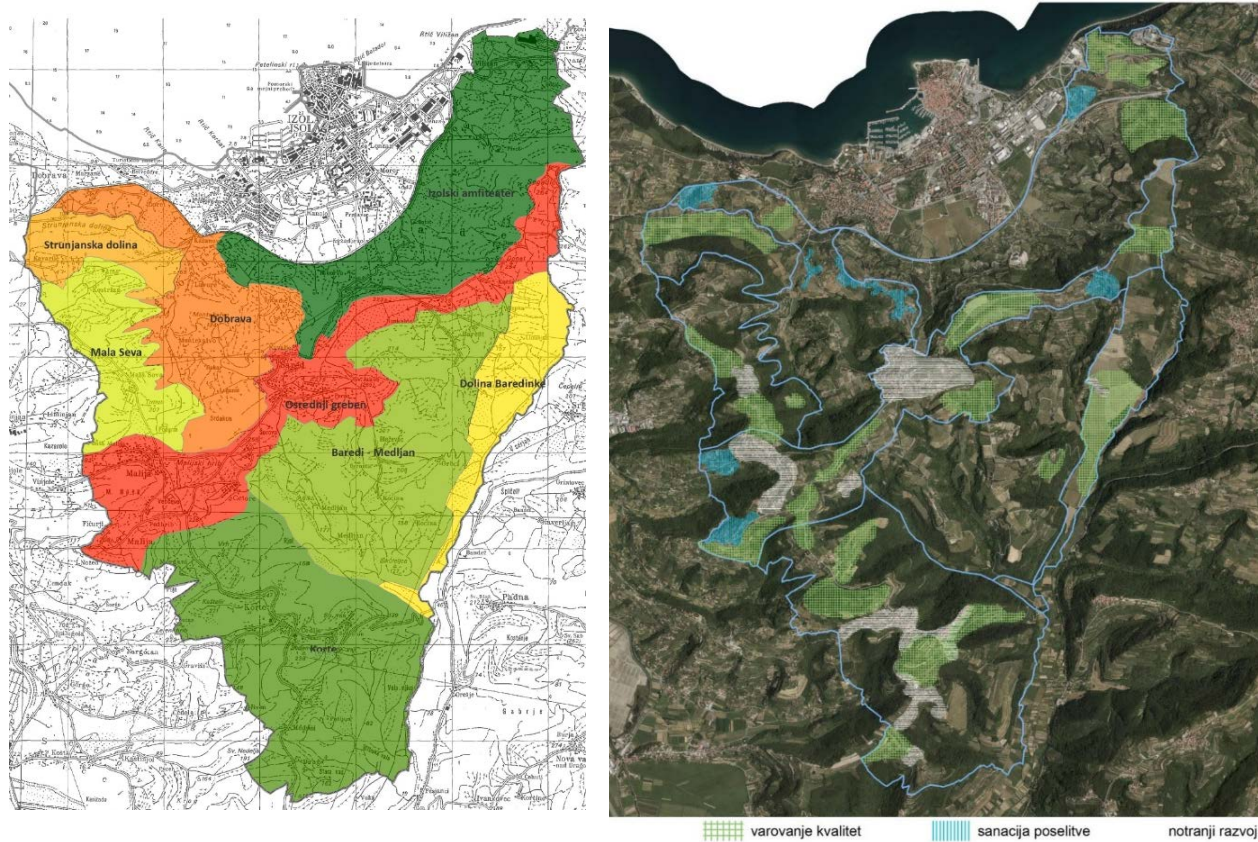
Slika (P2) 8: SP za OPN MO Koper – prepoznavnost krajine in režimi

3) Piran (SP za OPN, Locus)

Slika (P2) 9: SP za OPN Piran

4) Izola (SP za OPN, Locus)

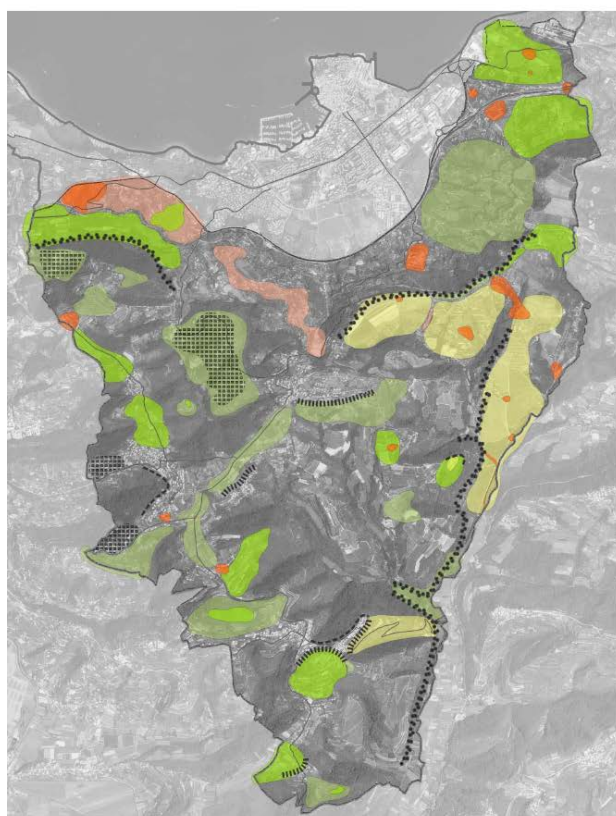
Slika (P2) 10: SP za OPN Izola: Območja varovanja kakovosti in sanacij

Opredeljenih je 17 krajinskih prizorišč.

Nabor opredelilnih krajinskih prvin:

- Mozaični preplet kmetijskih rab
- Kulturne terase
- Suhozid
- Drevored pinij med Izolo in Strunjanom
- Gozd in ostanki gozdov
- Vodotoki
- Stoječa vodna telesa
- Drevesne in grmovne živice
- Posamična drevesa in gruce dreves
- Intenzivni trajni nasadi

Kakovost območij

Območja

V okviru vrednotenja območij na obravnavanem območju je izpostavljenih 5 kategorij območij, in sicer izrazito pozitivna, pozitivna, izrazito negativna, negativna in potencialna območja. Kot pozitivna območja so v splošnem ocenjena območja, ki ohranjajo tradicionalne značilnosti, območja kulturnih teras ter manj poseljena in še ohranjena skladna območja grebenov. Degradacije na obravnavanem območju predstavljajo predvsem oblikovno neustrezna in zgoščena razpršena poselitve.

Kot izrazito pozitivna območja so izpostavljena predvsem območja izrazitih, še dobro ohranjenih kulturnih teras z mozačnim prepletom kmetijskih kultur, ohranjenih, pretežno neposeljenih in krajinsko pestrih grebenov ter specifična območja kot so Strunjska dolina, Kaštelir, Gričci, Sv. Donat in kmetijsko območje, sicer posameznimi degradacijami zaradi poselitve, pod bolnišnico Izola.

Pozitivna območja so prav tako po večini območja kulturnih teras, posamezni deli grebenov, posamezna območja s pestro krajinsko sliko in prostorskim redom, ki pa je ponekod načrt zaradi neskladnih posegov (poselitve, posegi v relief, posegi v izrazite robove ipd.) Kot pozitivna so ocenjena tudi območja še ohranjene tradicionalne razporeditve poselitve in kmetijskih površin. Takšna območja se nahajajo v zahodnem delu obravnavanega prostora.

Kot potencialna območja so opredeljena območja, ki imajo še ohranjene kulturne terase oziroma obdelane kmetijske površine, vendar le te degradira neustrezna umestitev in oblikovanost stavb (Baredi), slabša krajinska in ekološka pestost (Livičan) ali izgubljanje prostorskega reda in skladnosti zaradi zarščanja obdelovalnih teras (vzhodno od Kort).

Negativna območja so izrazita območja razpršene poselitve, kjer posamezni neustrejni objekti predstavljajo degradacijo zaradi neustreznega oblikovanja, umestitve in gabaritov. Kot takšni sta opredeljeni dve večji območji na severozahodu območja (Dobrava, pobočje nad Strunjsko dolino).

Izrazito negativna območja po večini predstavljajo posamezni ali gruce izrazito neustreznih objektov, ki se praviloma nahajajo na vizualno izpostavljenih območjih, v sicer ohranjeni kulturni krajini ali na grebenih. Kot izrazito negativno območje je opredeljen tudi vizualno izpostavljen odpad v Izolskem amfiteatru in ekološko in vizualno osiromašen vodotok Baredinke.

Robovi

Na bomočju so s pomočjo terenske analize in kabinetnega dela prepoznani izraziti in kakovostni robovi, ki v prostor vnašajo skladnost, red, harmoničnost, prepoznavnost in uokvirjajo in opredeljujejo posamezna območja.

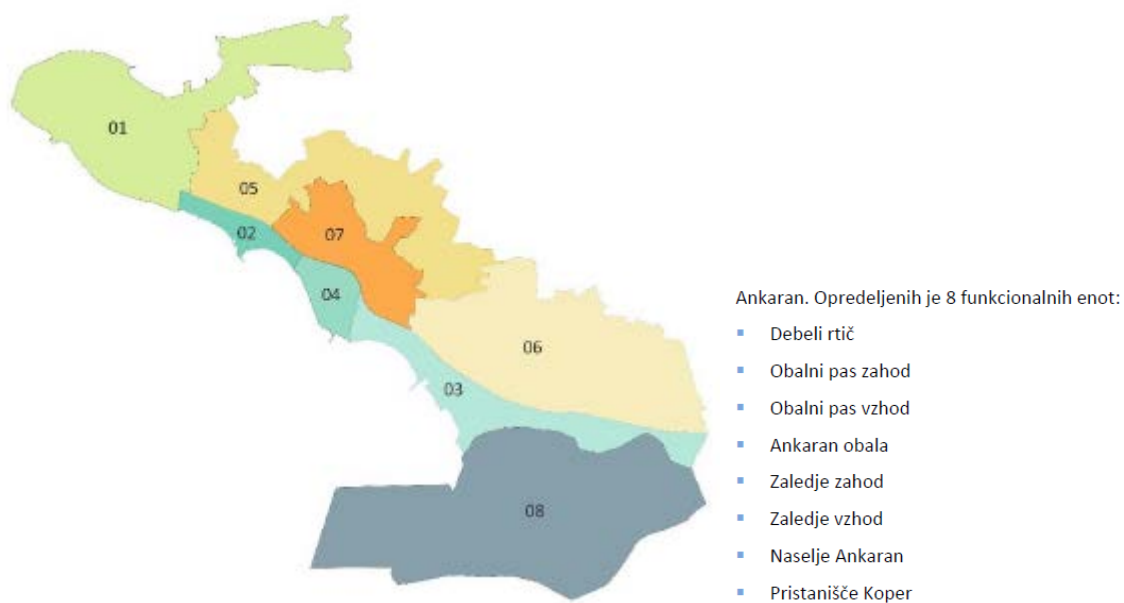
Prepoznani so izraziti gozdni robovi, ki jih je treba ohranjati in nadgrajevati, in sicer nad Strunjsko dolino, na južnem robu Izolskega amfiteatra, ter ob dolini Drnice, Medijašice in Baredinke.

Na območju so prisotni tudi nekateri izraziti poselitveni robovi, ki mejijo na kulturno krajino ali gozd (Šared, Cetore, Malija, Korte, Medoš).

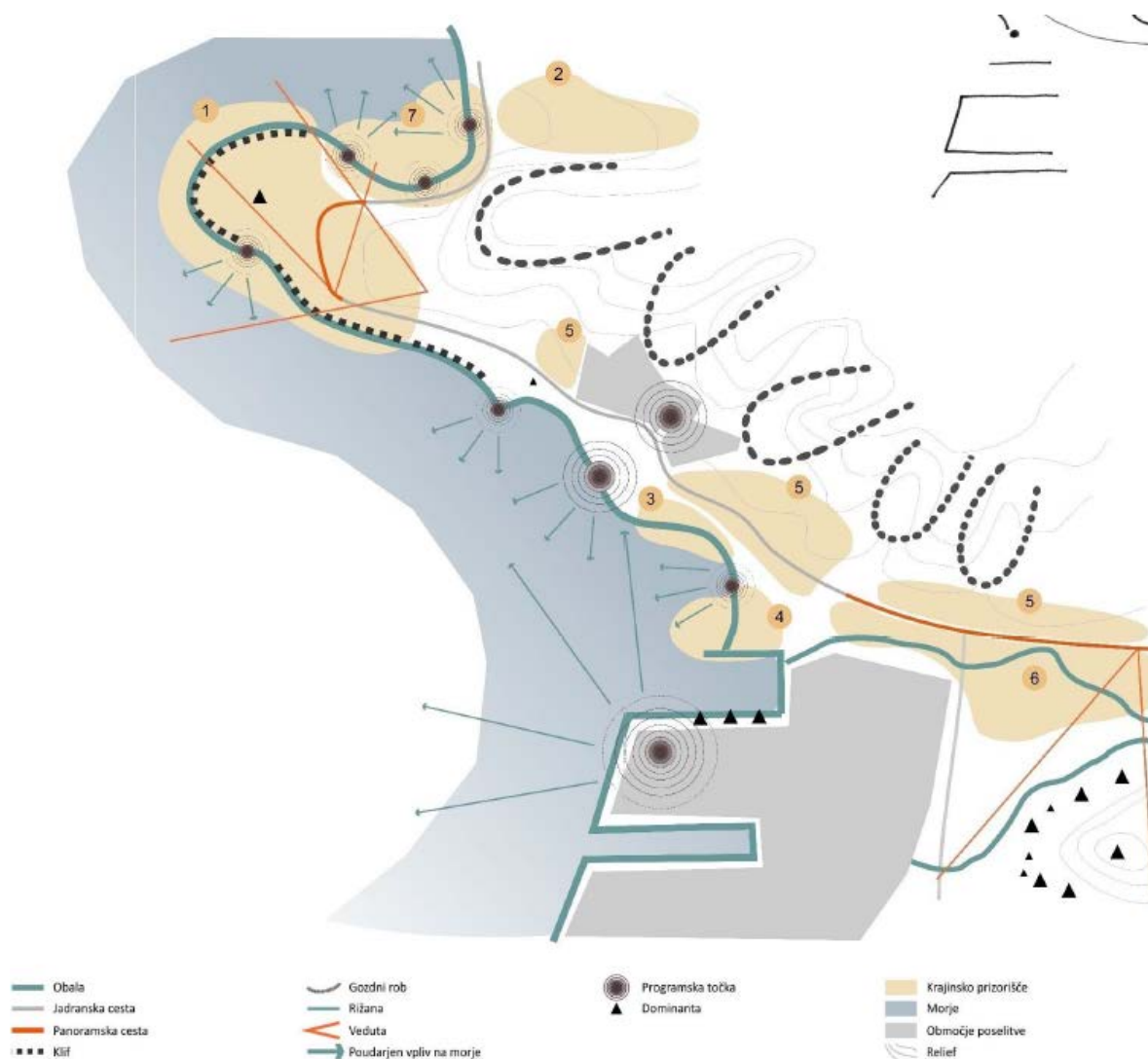
Opredeljena so še ohranjena območja, kjer se tradicionalno prepleta poselitve in kulturna krajina. Takšna območja so zahodno od Malije, Montealvo in Kavarija nad Strunjsko dolino.

Slika (P2) 11: SP za OPN Izola – krajinski vzorci (zgoraj) in njihovo vrednotenje (spodaj)

5) Ankaran (Krajinska zasnova Ankaran. Obalni pas Ankaran in Ankaran zaledje. Locus, september 2017)

Slika (P2) 12: KZ Ankaran – prostorske enote

Krajinska prizorišča

1 Debeli rtič

rt obdan z morjem, lepi odprti pogledi, intenzivni nasadi vinogradov, ki jih členijo posamezne vegetacijske prvine

2 Dolina sv. Jerneja

mehek relief, obdelane kmetijske površine predvsem oljčniki, lokalna cesta

3 Slani travnik

obrežno močvirje, posebno rastlinstvo, biotska pestrost, dvignjena lesena pot, izolirano in specifično območje

4 Pokopališče školjk

školjičjišče, pokopališče školjk, specifično rastje, biotska pestrost, v ozadju žerjavi tovarnega pristanišča

5 Kulturne terase

pobočje, kulturne terase, mozaični preplet trajnih nasadov in trajnih travnikov

6 Ankaranska bonifika

aluvialna ravnica s sestoji trstičevja, razbremenilnik Rižane, kmetijske površine, trakasta parcelna struktura na blagem terenu, pogledi na tovarno pristanišče Koper in rezervoarje naftnih derivatov Sermin

7 Zaliv sv. Jerneja

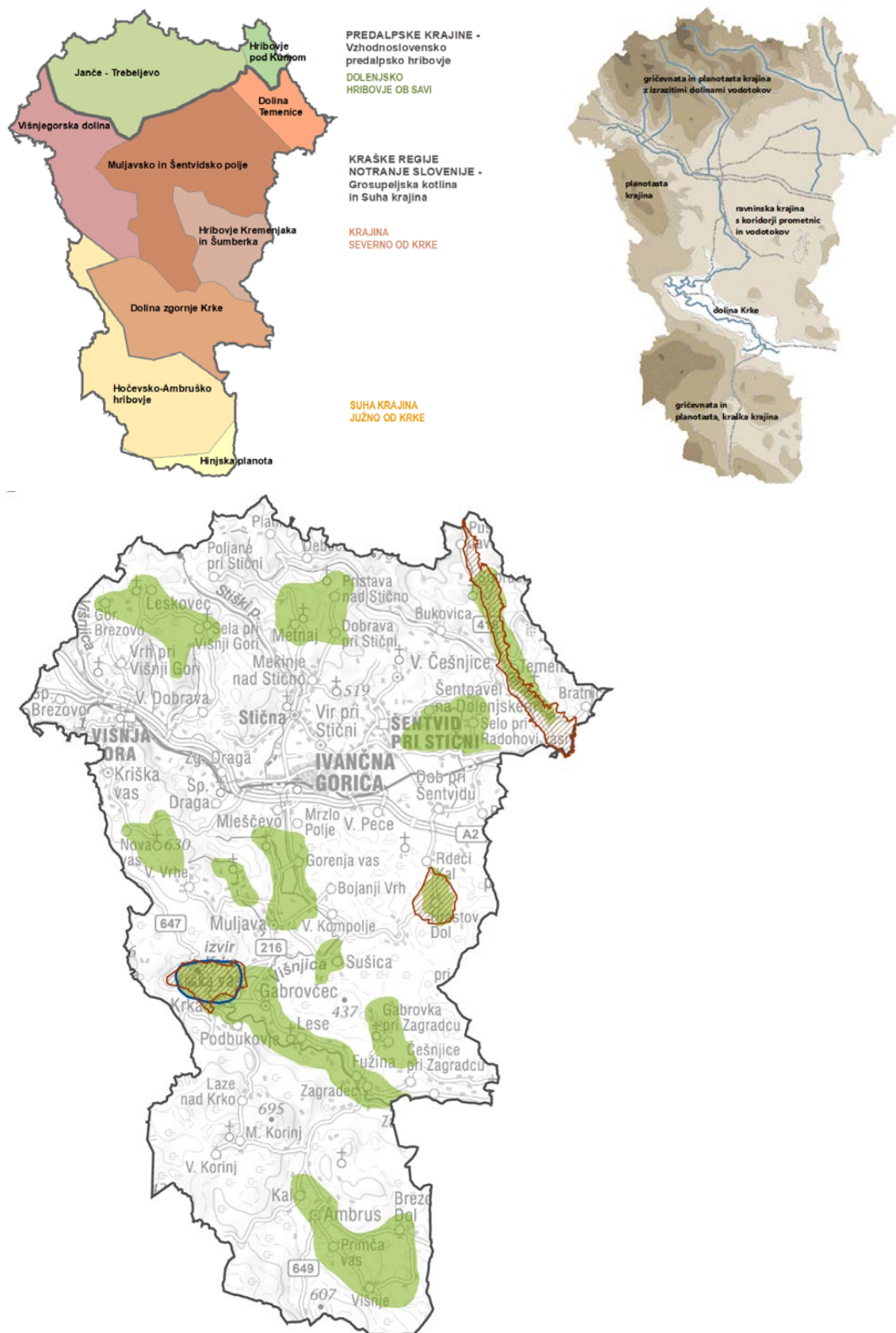
obrežna močvirja, zaliv, izoliranost

Nabor opredelilnih krajinskih prvin

- Morje
- Obala
- Kulturne terase
- Flišni klif
- Plantažni trajni nasadi
- Mozaični preplet kmetijskih rab
- Utrjeni topovski gnezdi na Debelem rtiču
- Drevored
- Posamična drevesa in gruče dreves
- Drevesne in grmovne živice
- Gozd
- Razbremenilni kanal Rižane
- Parkovne ureditve

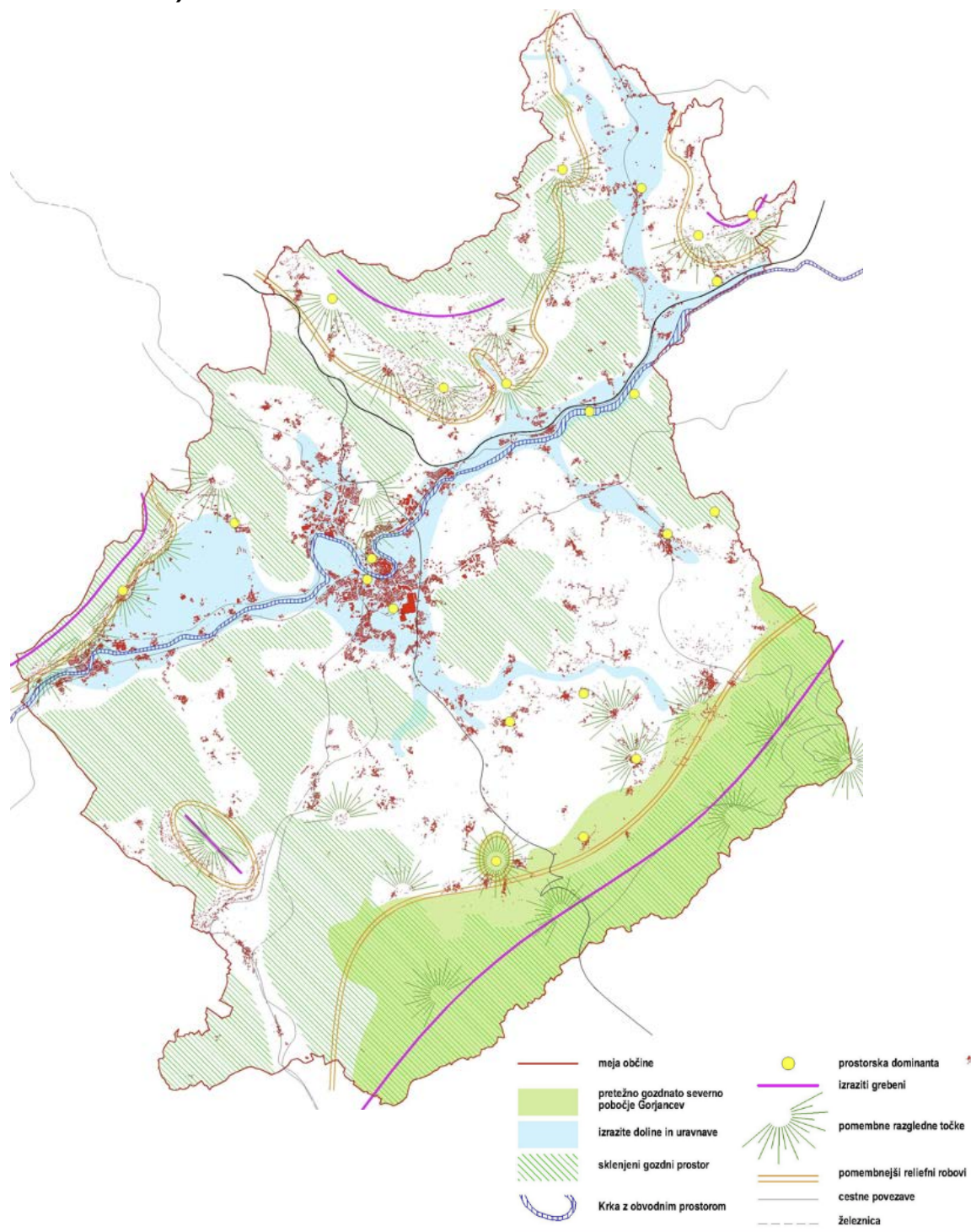
Slika (P2) 13: KZ Ankaran - analiza

6) Ivančna Gorica (strokovne podlage za krajino – podlaga za OPN, Acer)

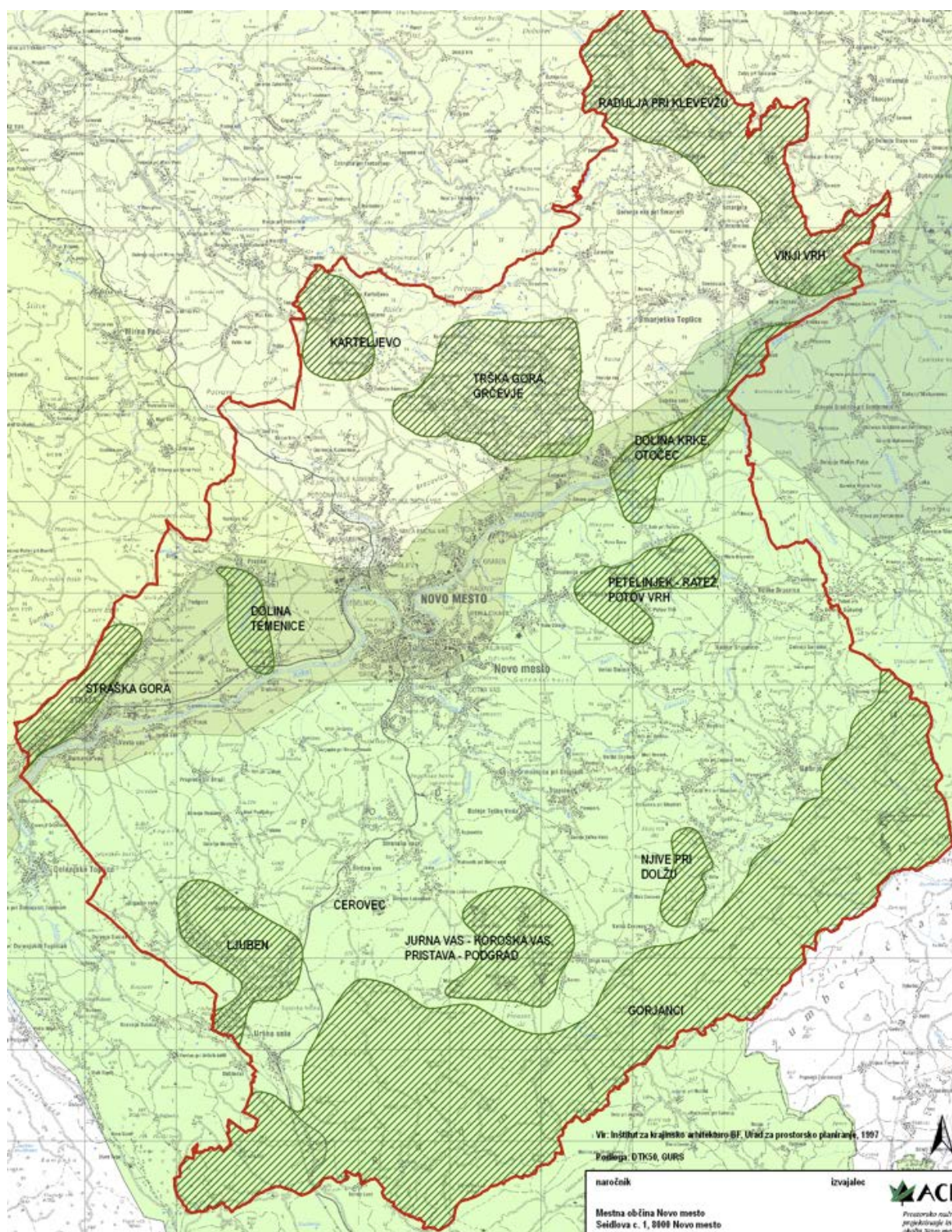

Slika (P2) 14: SP za OPN Ivančna Gorica: krajinske enote (zgoraj) in območja prepoznavnosti z izjemnimi (modra šrafura) in dediščinskimi kulturnimi krajinami (rdeča šrafura) (spodaj)

7) Novo mesto + Šmarješke Toplice in Straža (SP za SPR in PR občine Novo mesto, Acer, december 2006)

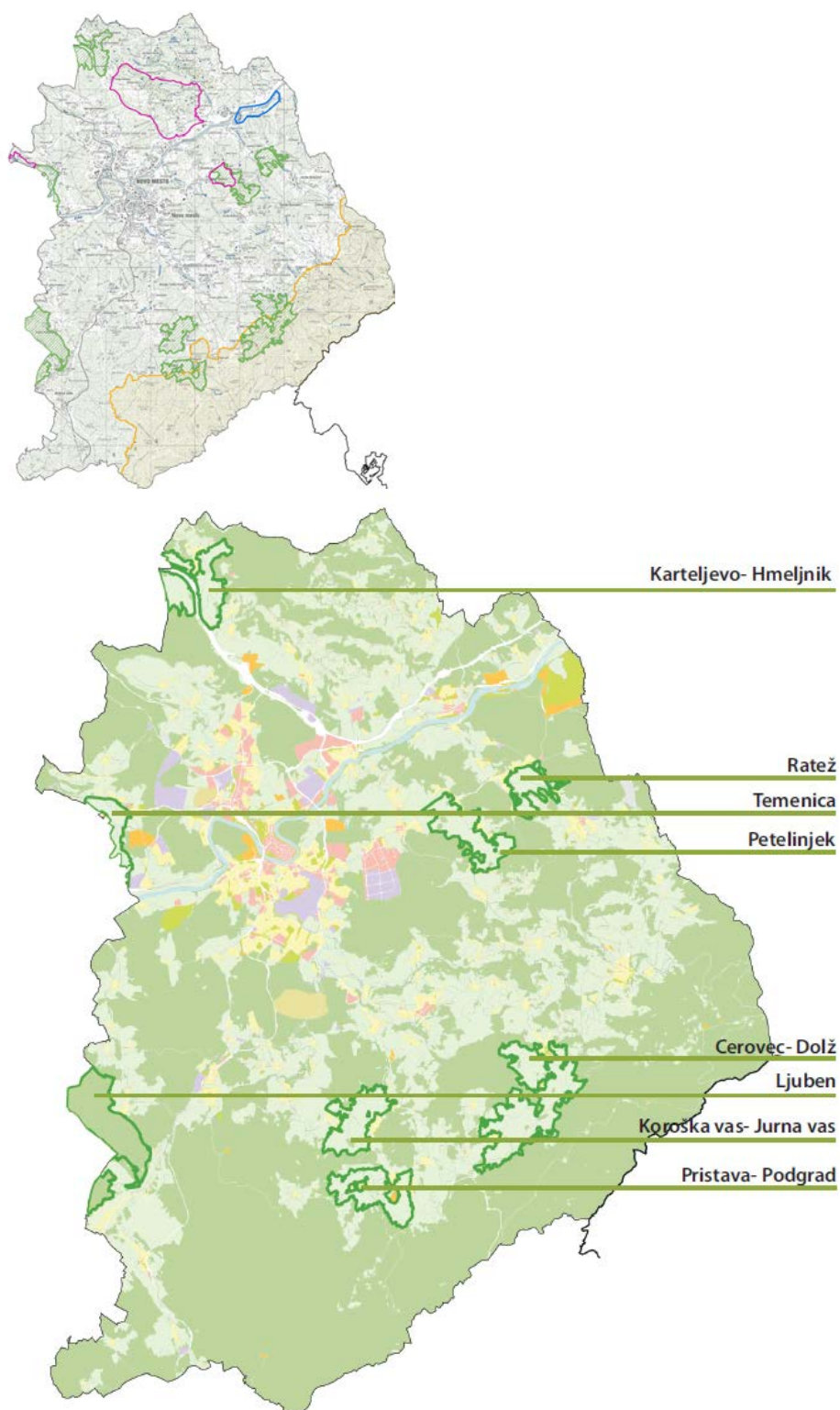

Slika (P2) 15: SP za SPR in PR občine Novo mesto – strukturna analiza

Slika (P2) 16: Območja prepoznavnosti

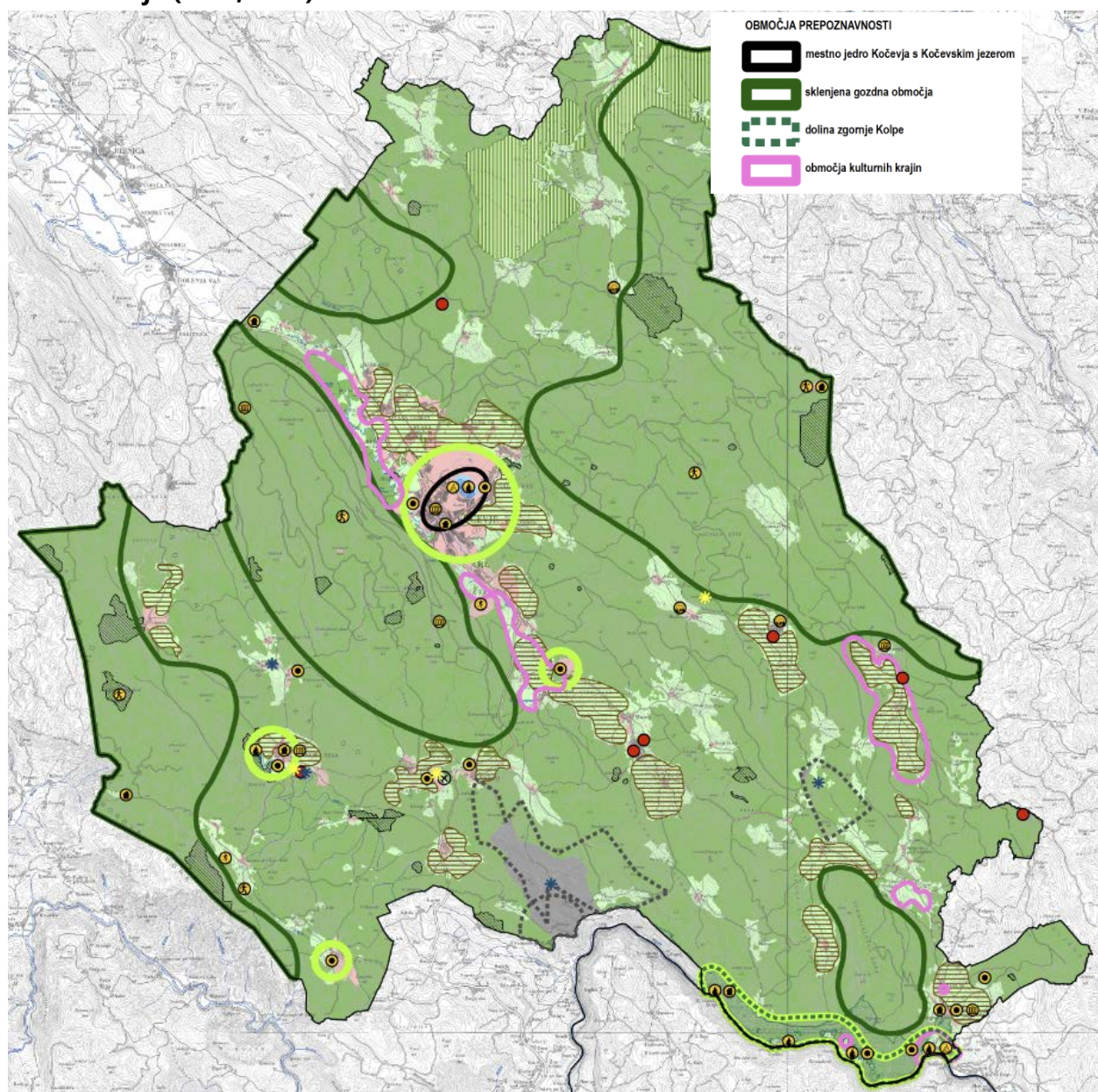
8) OPN Novo mesto (Acer, 2009)

Izjemne krajine v OPN MO Novo mesto

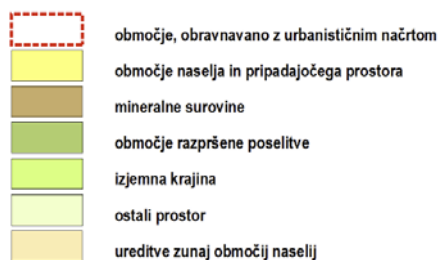
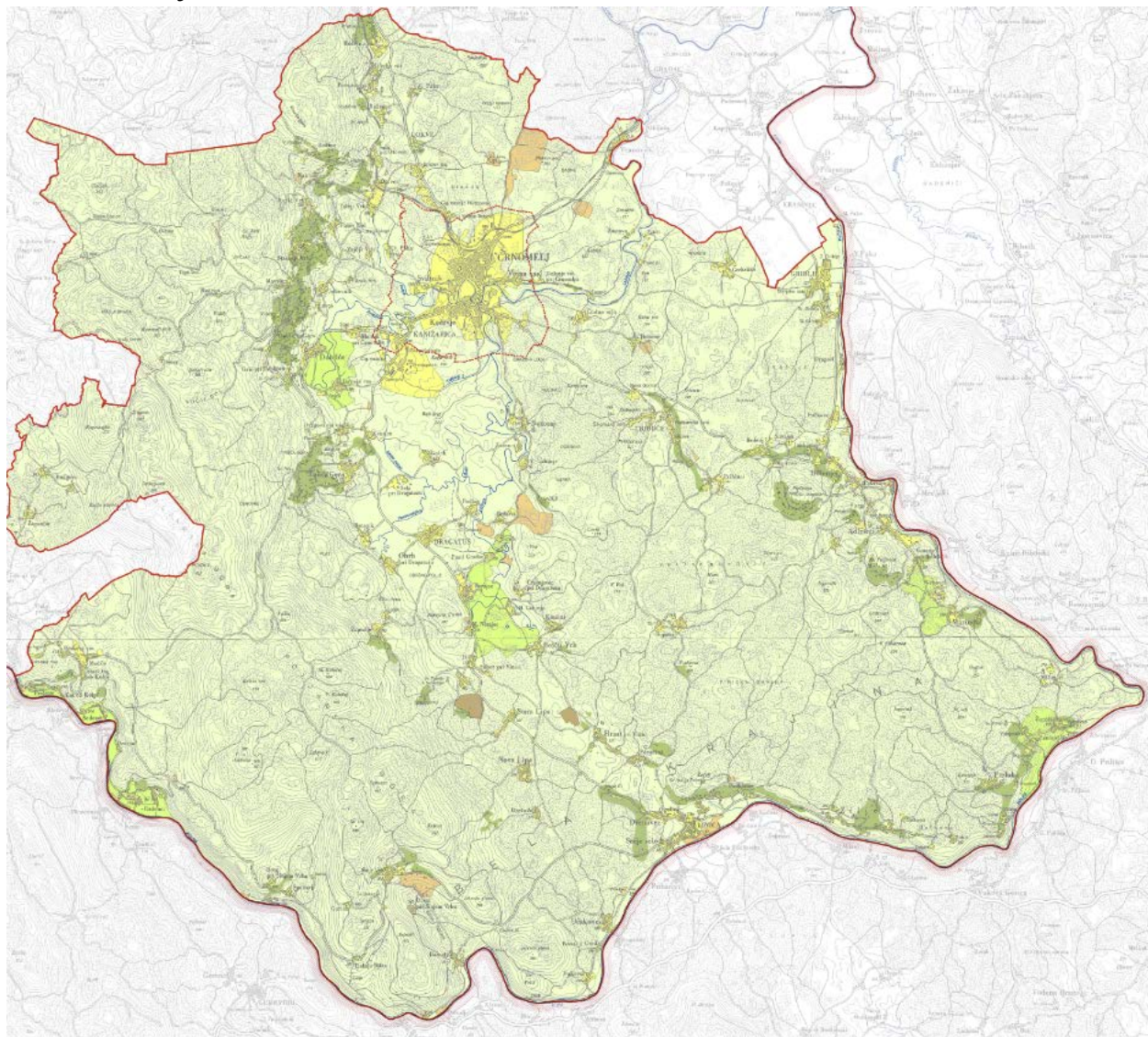
Slika (P2) 17: Izjemne krajine v občini Novo mesto

9) OPN Kočevje (OPN, Acer)

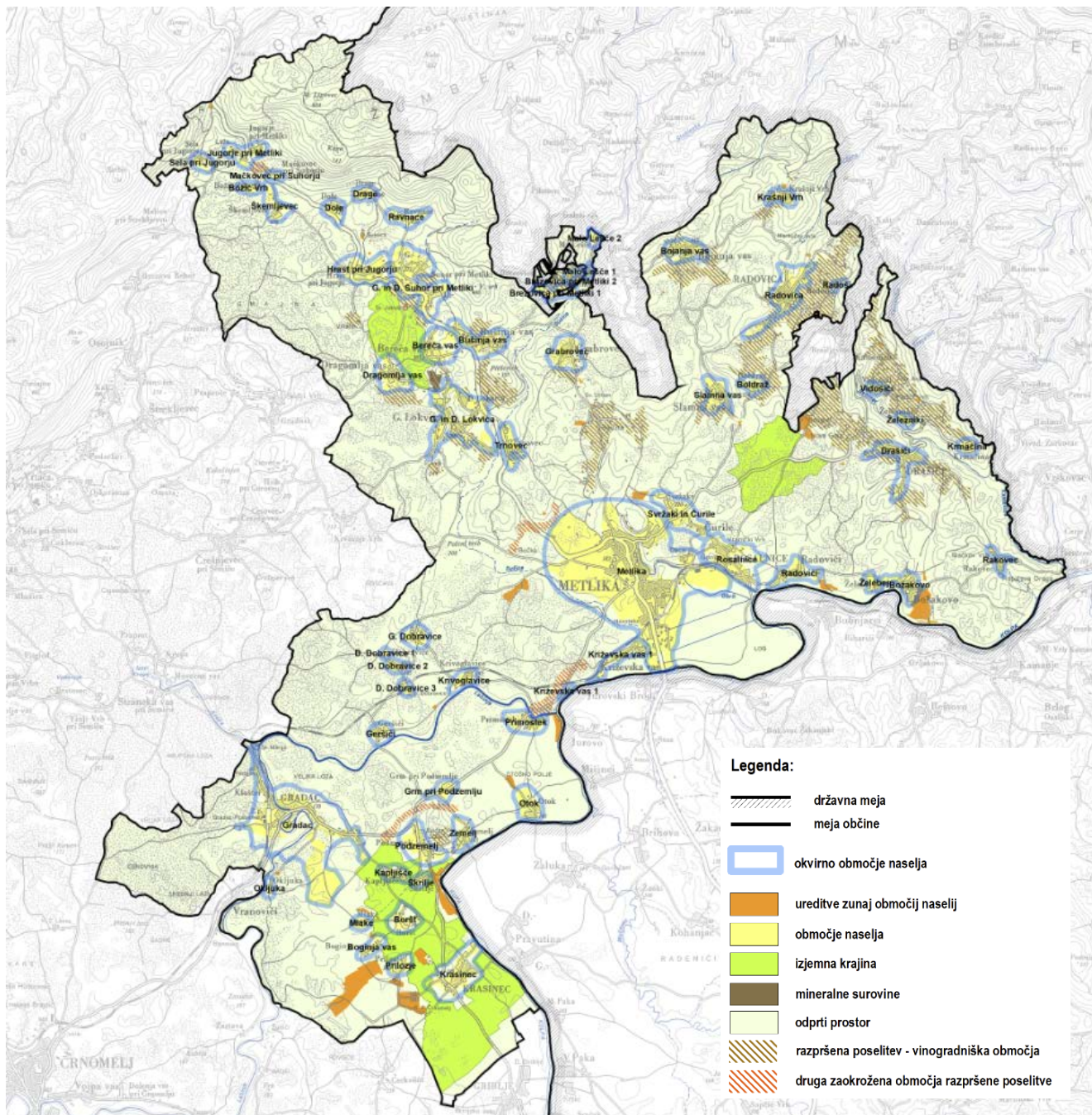
Slika (P2) 18: Območja prepoznavnosti v OPN Kočevje

10) OPN Črnomelj (OPN, Acer)

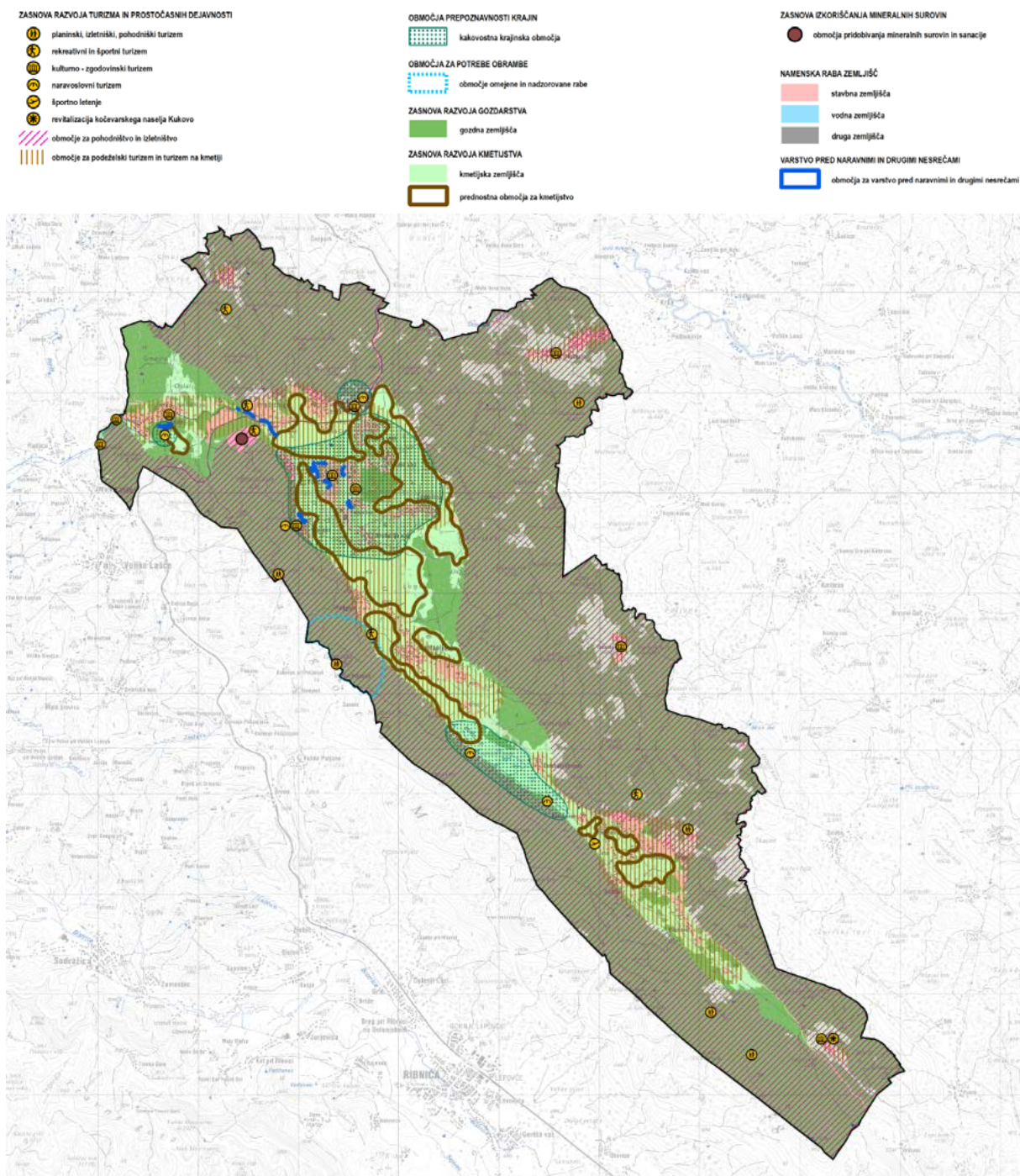
Slika (P2) 19: Problemska območja v občini Črnomelj

11) OPN Metlika (OPN, Acer)

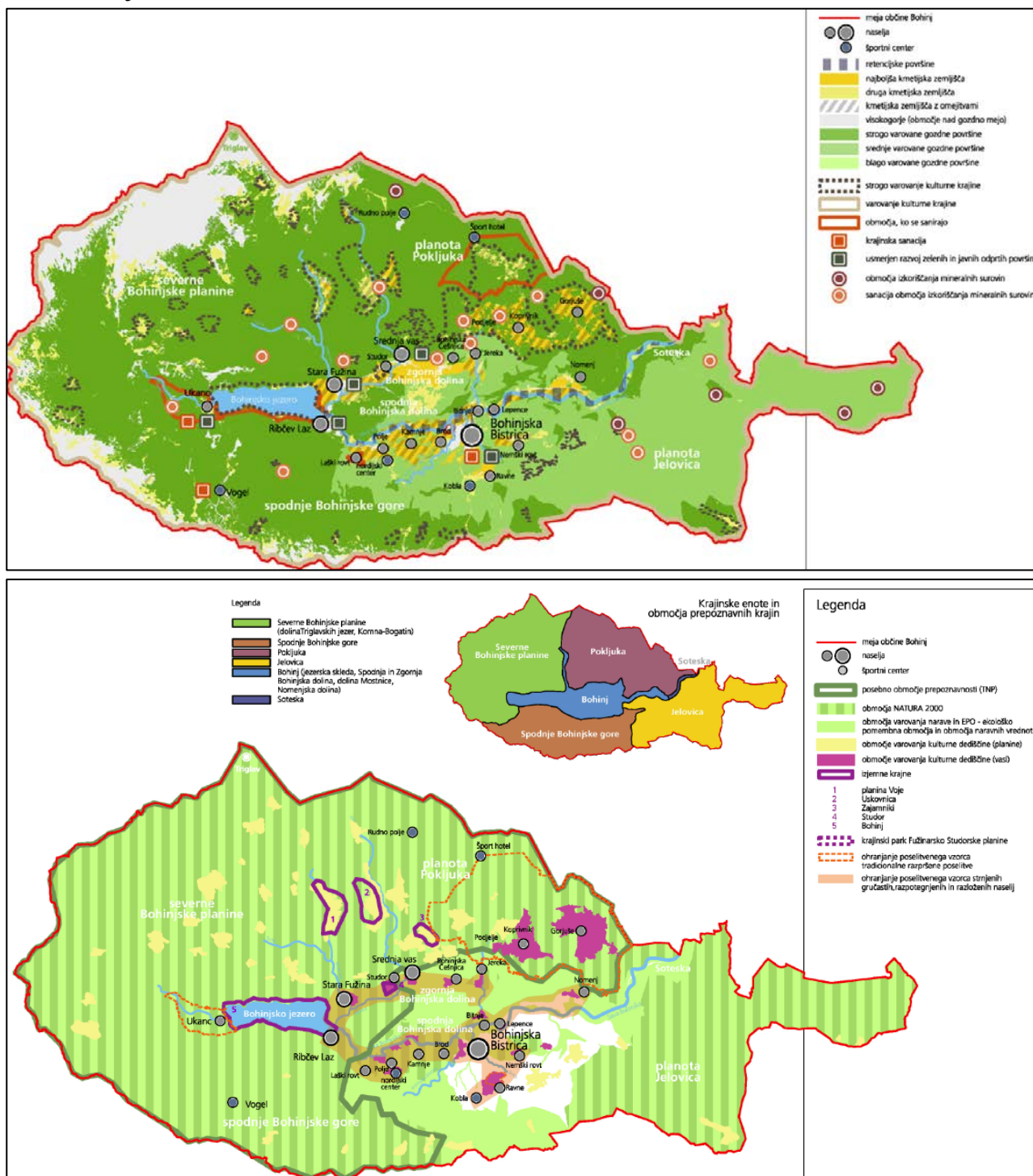
Slika (P2) 20: Problemska območja v občini Metlika

12) OPN Dobropolje (OPN – strateški del, Acer)

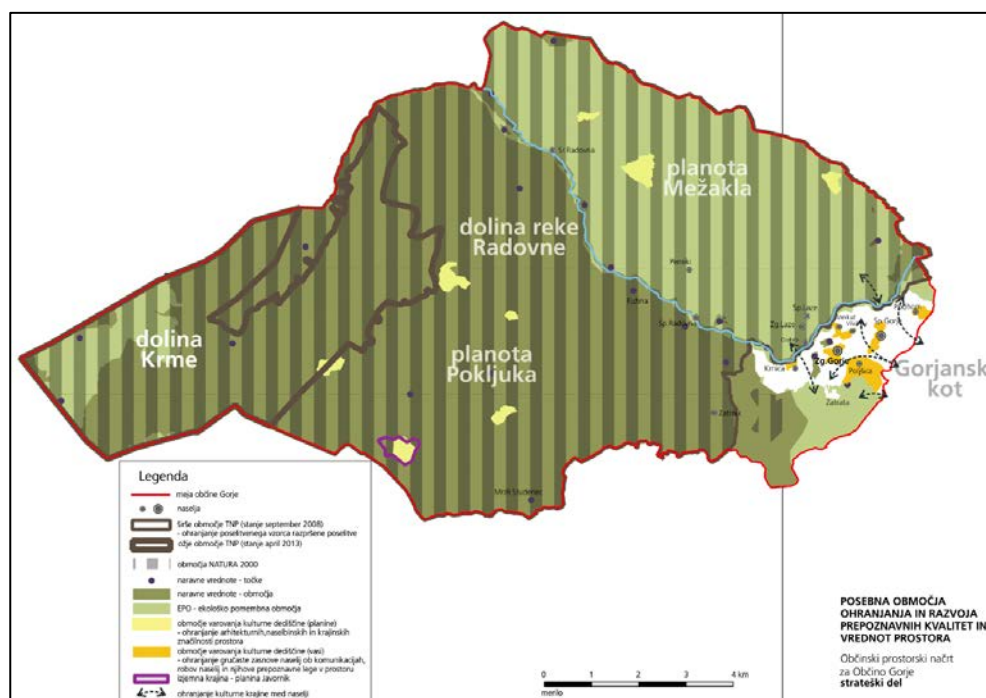
Slika (P2) 21: Zasnova prostorskega razvoja občine Dobropolje

13) OPN Bohinj (OPN, LUZ)

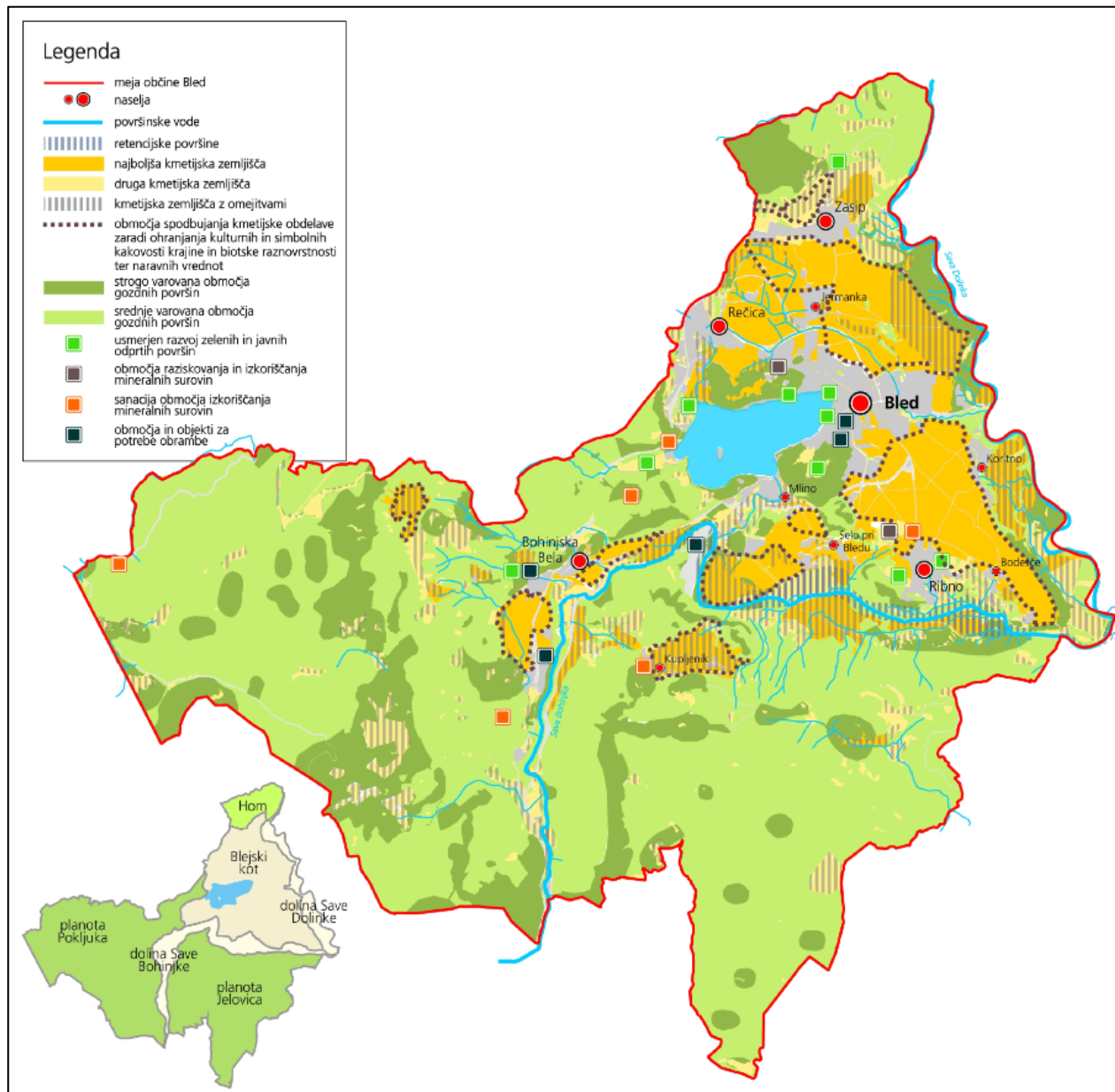
Slika (P2) 22: Analiza potencialov in omejitev v OPN Bohinj

14) OPN Gorje (OPN, LUZ)

Slika (P2) 23: Posebna območja ohranjanja in razvoja prepoznavnih kvalitiet in vrednot prostora – OPN Gorje

15) OPN Bled (OPN, LUZ)

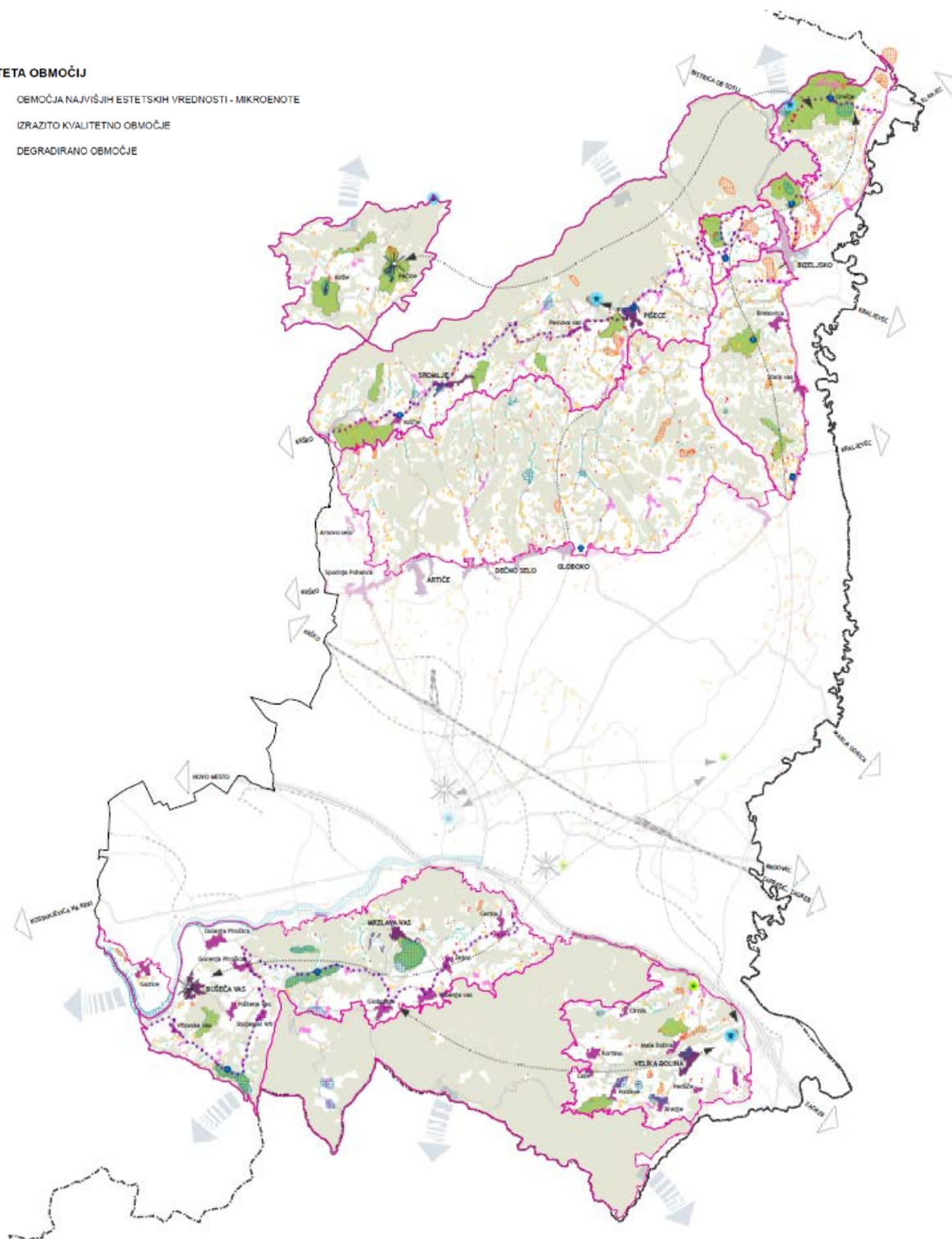
Slika (P2) 24: Analiza potencialov in omejitev v OPN Bled

c) POSAMIČNA OBMOČJA

Bizeljsko in Gorjanci (strokovne podlage za poselitev in krajino na delu občina Brežice – Locus, marec 2013)

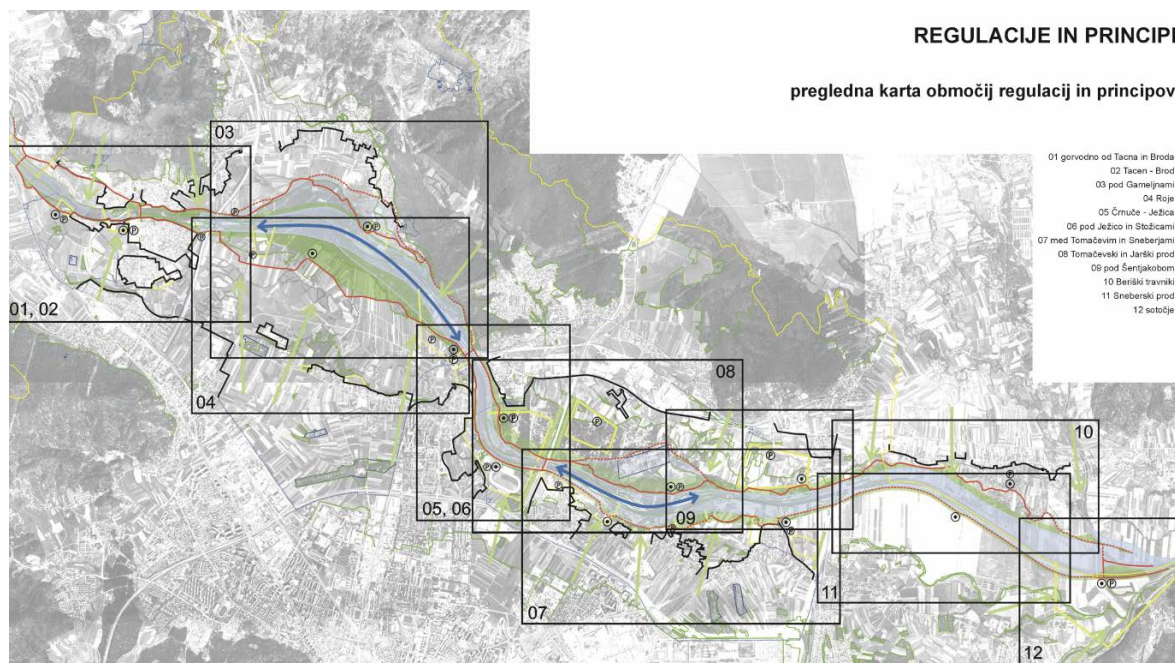
KVALITETA OBMOČIJ

- OBMOČJA NAJVIŠJIH ESTETSKIH VREDNOSTI - MIKROENOTE
- IZRAZITO KVALITETNO OBMOČJE
- DEGRADIRANO OBMOČJE

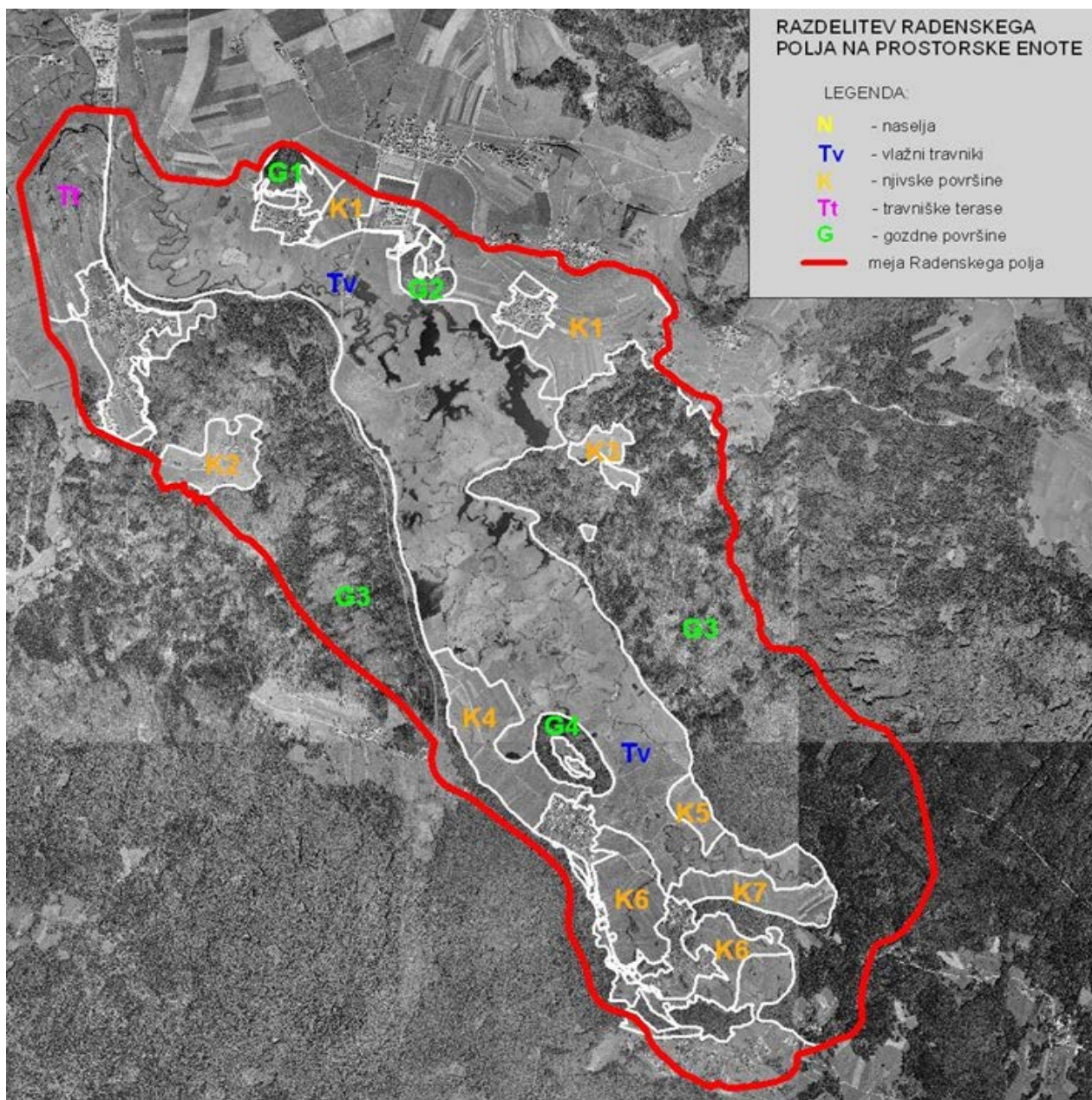
Slika (P2) 25: Analiza kakovosti in degradacij v občini Brežice

Savska obrečna krajina (MO Ljubljana - Strokovne podlage za nov prostorski plan MOL. LUZ, d.d., marec 2001)

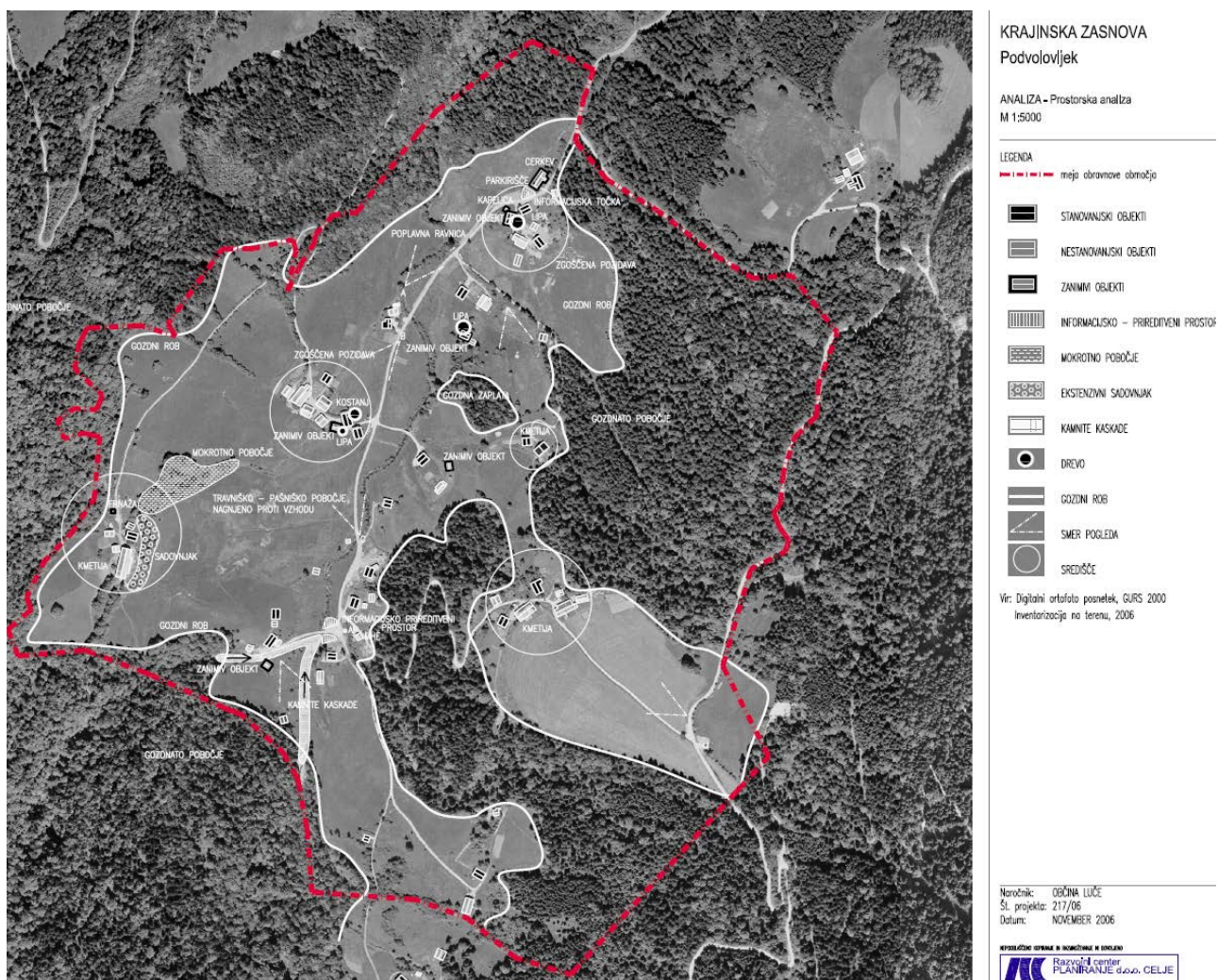
Slika (P2) 26: Regulacije in principi na območju ob Savi (OPN MOL)

Radensko polje (Občina Grosuplje, del + merila + usmeritve. Acer, februar 2005) (Metodologija za opredelitev prepoznavnosti slovenskih krajin na državni in lokalni ravni: Testni primer za območje Radenskega polja. Acer Novo mesto, februar 2005)

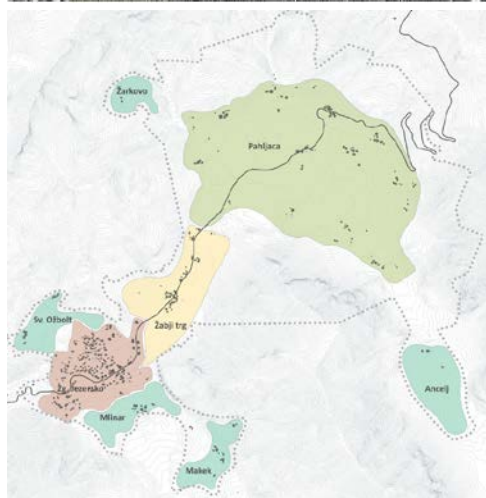
Slika (P2) 27: Prostorske enote na radenskem polju

Podvolovljek - občina Luče (Krajinska zasnova Podvolovljek, RC Celje, november 2006)

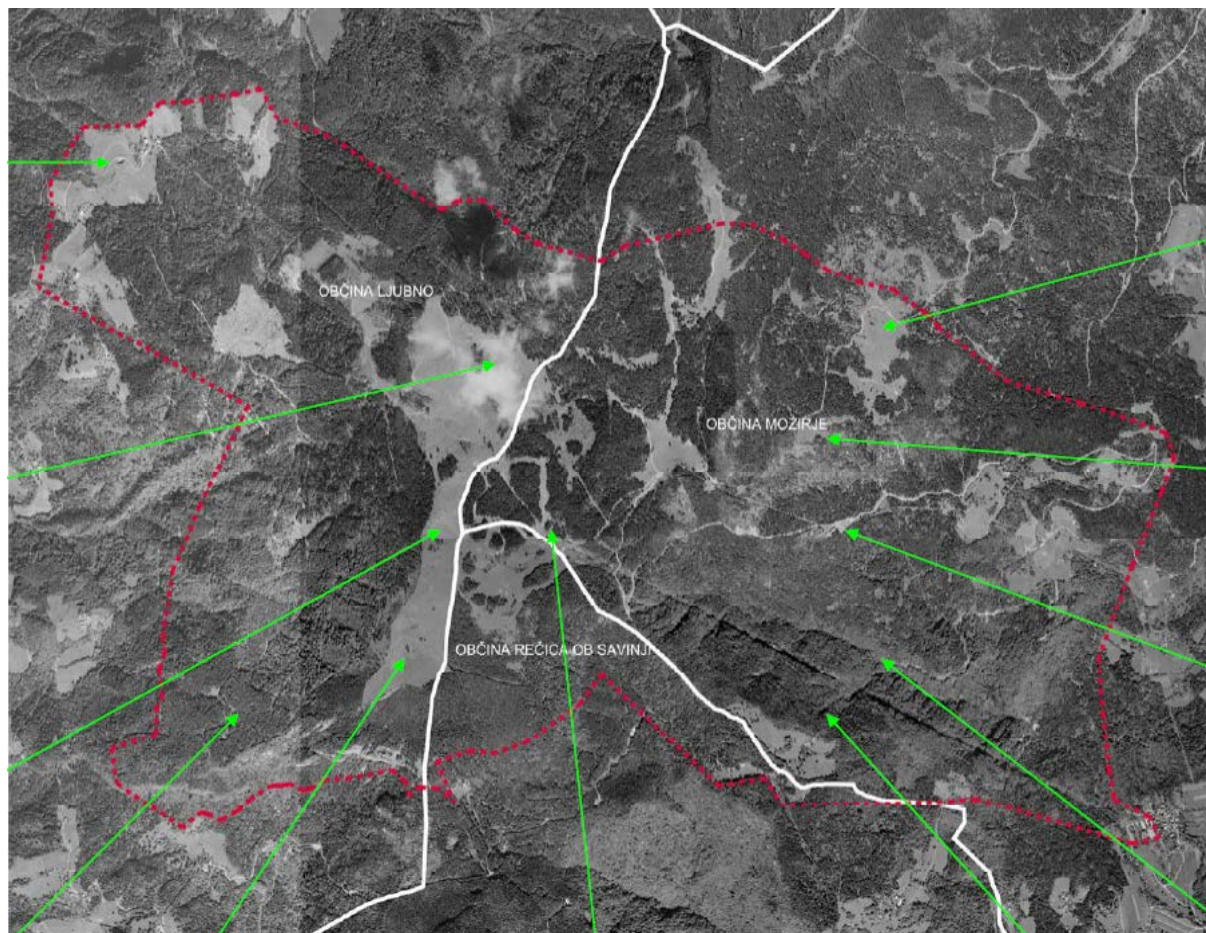
Slika (P2) 28: Prostorska analiza za KZ Podvolovljek

This aerial photograph shows the Lake Jezersko area, which is a popular tourist destination. The lake is visible in the lower-left quadrant, surrounded by a dense forest. The surrounding area is a mix of forested hills and agricultural fields. Several settlements are visible, including Jezersko, Tolmin, and the surrounding mountains. The map is overlaid with a grid and labels for various locations, including Jezersko, Tolmin, and the surrounding mountains.

Slika (P2) 29: Prostorske enote Zg. Jezersko

Golte – občine Mozirje, Rečica ob Savinji in Ljubno (SP za krajinsko zasnovo Golte, RC Celje, junij 2007)

Območje zajema planoto Golte, ki spada v tri občine: Mozirje, Ljubno in Rečica ob Savinji. Meja ureditvenega območja je določena po:

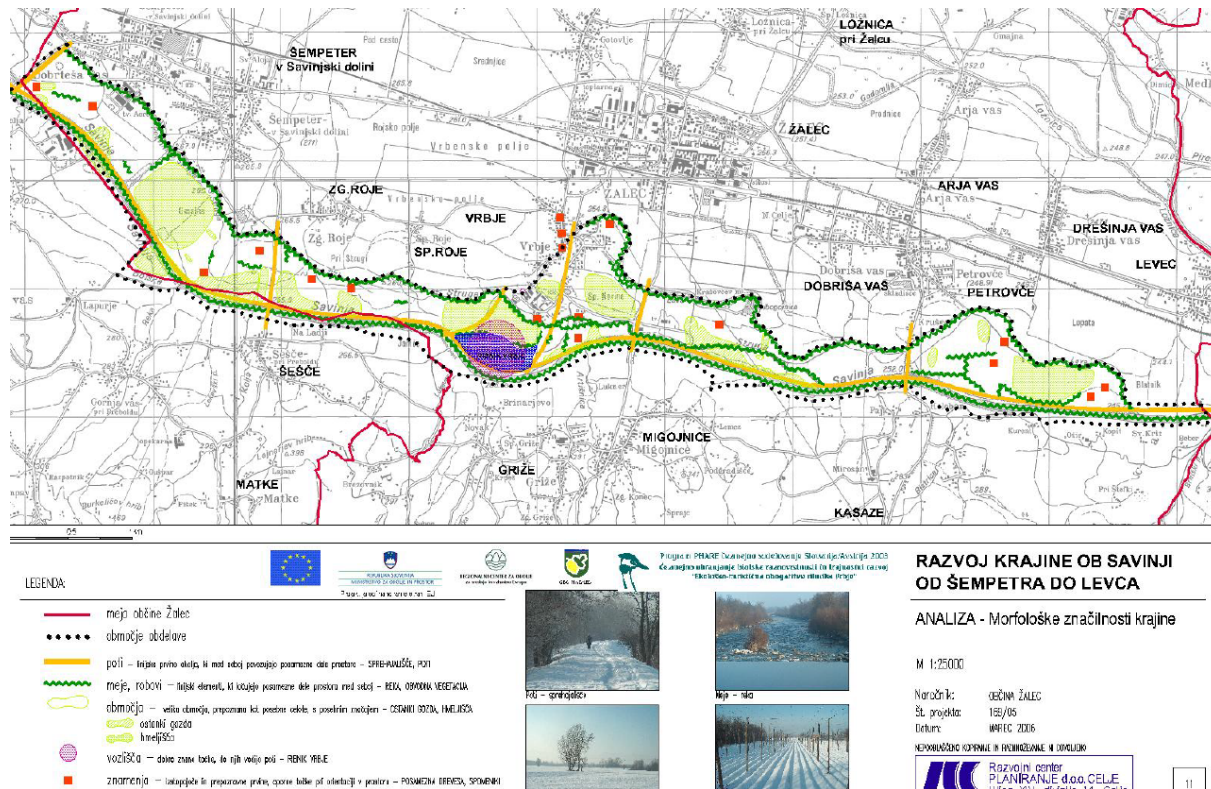
- pripadnosti območju, prepoznavnosti območja kot celote,
- naravnih omejitvah (potoki, ceste, hribovita območja),
- parcelnih mejah.

Na jugozahodni strani je območje omejeno z mejo Krajinskega parka Golte. Na južnem delu poteka meja po robu Tirskih peči in se prečno nadaljuje po gozdnatem terenu do naselja Žekovec. Od tod teče meja po potoku proti severu, kjer zaobjame zahodni del vasi Šmihel in se nadaljuje proti zahodu preko gozdnatega ovršja Golt do samotnih kmetij na zahodni strani. Ureditveno območje je prikazano v grafični prilogi št. 1.

Slika (P2) 30: SP za KZ Golte

Savinja od Šempetra do Levca (občina Žalec, RC Celje, marec 2006)

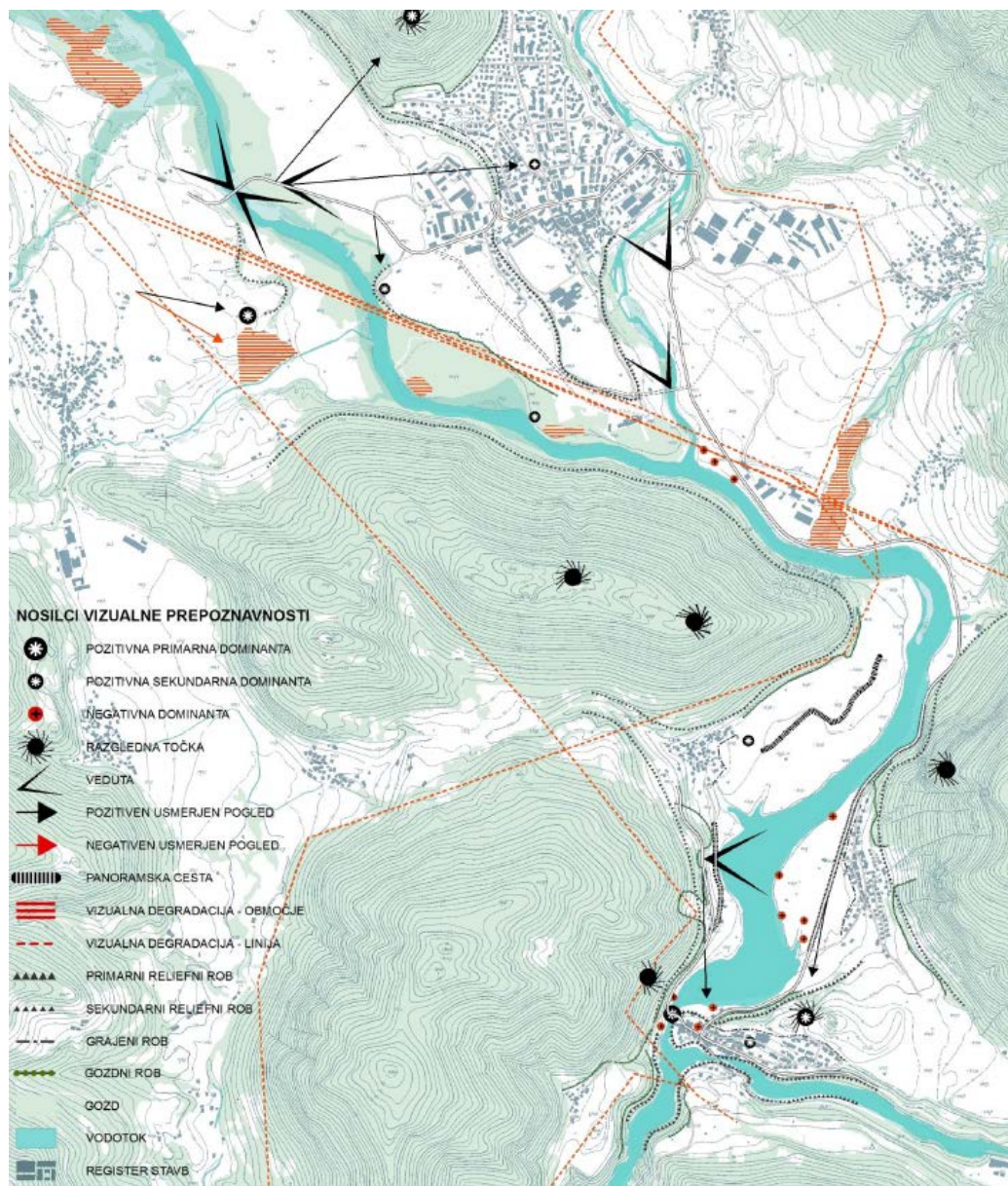
Načrt razvoja krajine ob Savinji od Šempetra do Levca, RCP Celje d.o.o., marec 2006.

Slika (P2) 31: Morfološke značilnosti krajine ob Savinji

Dolina Soče med Volčanskim mostom in Mostom na Soči (občina Tolmin - SP za turistične ureditve, Locus, junij 2014)

Strokovne podlage prostorske zasnove turističnih in rekreacijskih ureditev ob reki Soči - območje med Volčanskim mostom in Mostom na Soči, LOCUS d.o.o., junij 2014

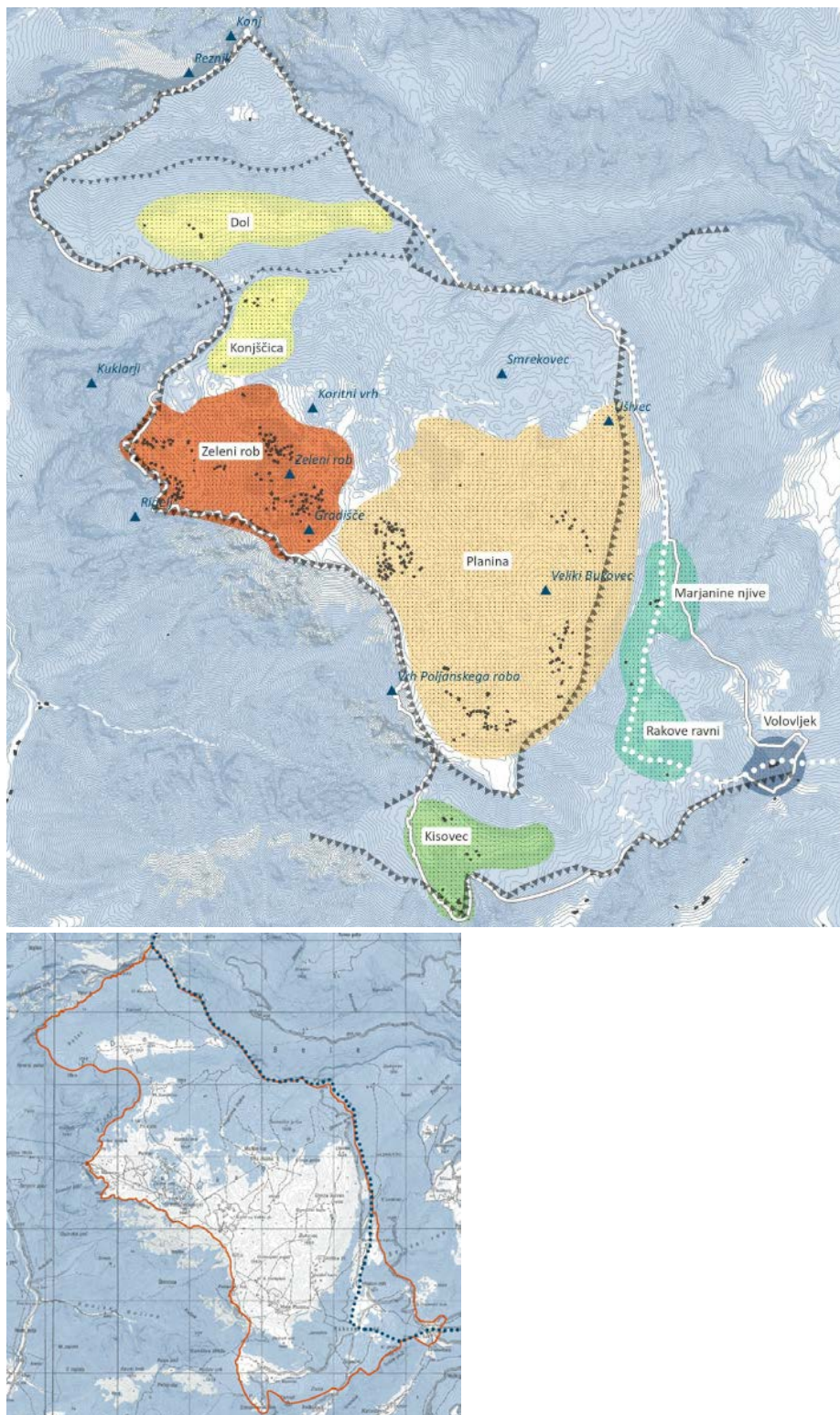
analiza krajinskih vzorcev

Skupno so za enoto značilni sledeči krajinski vzorci:

- strnjen gozd na pobočju,
- kmetijska krajina na pobočnih polih obdana z gozdom,
- drobno členjena kmetijska krajina v razširjeni dolini,
- kmetijska krajina ozkih rečnih dolin,
- vodna in obvodna krajina,
- kraški travniki z vrtačami in
- travnate površine na slemenu in zložnih pobočjih.

Slika (P2) 32: Krajinski vzorci v dolini Soče

Velika planina – občina Kamnik, delno občina Luče (SP za oblikovanje scenarijev razvoja V. planine. Locus, april 2018)

Slika (P2) 33: Območje Velike planine

Priloga 3

Zapisnik prve delavnice strokovnega panela

Seznam udeležencev

Ime in priimek	Ustanova
Prof. dr. Mojca Golobič	UL, Biotehniška fakulteta, Oddelek za krajinsko arhitekturo
Mag. Peter Gulič	Ministrstvo za okolje in prostor
Margita Jančič	
Jelena Hladnik (online)	Ministrstvo za okolje in prostor
Barbara Mlakar	Ministrstvo za kulturo
Jure Čuš	Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano
Tomaž Acman	Zavod RS za varstvo narave
Stanislava Dešnik (online)	Javni zavod Krajinski park Goričko
Dr. Damjana Gantar	Urbanistični inštitut Republike Slovenije
Metka Jug	Locus d.o.o.
Dr. Aleš Mlakar	Prostorsko načrtovanje Aleš Mlakar s.p.
Prof. dr. Karel Natek	
Etbin Tavčar	Zavod za varstvo kulturne dediščine
Mag. Igor Zakotnik	Javni zavod Triglavski narodni park
Nina Uršič	Locus d.o.o.
Mag. Jelka Hudoklin	Acer Novo mesto d.o.o.
Doc. Dr. Nadja Penko Seidl	UL, Biotehniška fakulteta, Oddelek za krajinsko arhitekturo
Izr. prof. Dr. Žiga Kokalj	ZRC SAZU, Inštitut za antropološke in prostorske študije
Adam Gabrič	ZRC SAZU, Inštitut za antropološke in prostorske študije
Asist. Dr. Tadej Bevk	UL, Biotehniška fakulteta, Oddelek za krajinsko arhitekturo
Asist. Dr. Tomaž Pipan	UL, Biotehniška fakulteta, Oddelek za krajinsko arhitekturo
Dr. Lea Žibret	UL, Biotehniška fakulteta, Oddelek za krajinsko arhitekturo

Pričetek: 15.00

1 Uvod

Delavnico je z uvodnim pozdravom in nagovorom odprla vodja raziskovalnega projekta Prenova Regionalne razdelitve krajinskih tipov in izjemnih krajin v Sloveniji ter njihova digitalizacija (CRP 2021 V5-2135), prof. dr. Mojca Golobič. Zbrane je nagovoril tudi mag. Peter Gulič. Izpostavil je, da je poleg revitalizacije in digitalizacije regionalne razdelitve krajinskih tipov in izjemnih krajin v Sloveniji končni cilj projekta tudi popularizacija krajin Slovenije. Naloga je zastavljena na način, da se bodo rezultati lahko uporabljali tudi na občinski ravni. Dodatna vrednost projekta bi bil lahko tudi priročnik za krajinsko planiranje, k popularizaciji projekta za širšo javnost pa prispeva tudi spletna stran projekta.

Prof. dr. Mojca Golobič je dodala, da želimo narediti verodostojno strokovno podlago s priporočili za uporabo. Zbranim je prenesla pozdrave prof. dr. Janeza Marušiča. Izpostavila je glavni namen dogodka. Na prvi delavnici želimo članom strokovnega panela predstaviti:

- projekt, vlogo strokovnega panela ter način sodelovanja,
- izhodišča preнове Regionalne razdelitve krajinskih tipov in izjemnih krajin v Sloveniji,
- v okviru razprave izhodišča preveriti in dopolniti s predlogi članov strokovnega panela.

2 Predstavitev projekta

Prof. dr. Mojca Golobič je predstavila glavne značilnosti projekta. Izvedbo triletnega raziskovalnega projekta omogočajo 4 sofinancerji: Ministrstvo za okolje in prostor, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, Ministrstvo za kulturo in Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije. Sodelujejo trije izvajalci: Oddelek za krajinsko arhitekturo Biotehniške fakultete Univerze v Ljubljani, Acer Novo mesto d.o.o. in Inštitut za antropološke in prostorske študije ZRC SAZU. Pristop zajema pilotno raziskavo, strokovni panel, terensko delo in uporabo interaktivne GIS podpore. Projekt vsebinsko lahko razdelimo v tri sklope: (i) prenovalo regionalne razdelitve krajinskih tipov, (ii) prenovalo izjemnih krajin in kartiranje krajinskih prvin in (iii) prenovalo krajinskih območij prepoznavnosti na nacionalni ravni. Povzetek vsebine projekta in metod dela prikazuje spodnja preglednica:

Delovni sveženj	Vsebinski sklop			Metode dela
	Regionalizacija krajinskih tipov	Izjemne krajine na nacionalni ravni	Prepoznavnost slovenskih krajin	
(I) Izhodišča	Določitev obsega prenove in pristopa, pilotna analiza	Določitev obsega prenove in pristop, preveritev tipologije, pilotna analiza	(bo povzeto po Golobič in sod, 2020)	Pregled virov, GIS analize sprememb in modeliranje, <i>terenski ogled pilotnih lokacij, delavnica (panel)</i>
(II) zasnova metodologije	Opredelitev postopkov in podatkov, izdelava protokolov za kabinetno in terensko delo	Prenova nabora meril, podatkov in načina vrednotenja, protokol za kabinetno in terensko delo	(bo povzeto po Golobič in sod, 2020)	Testiranje na pilotnem vzorcu, <i>delavnica (panel)</i>
(III) posodobitev	Kartografski del, vsebinski del (preveritev obstoječe členitve, opisi, usmeritve za varstvo in razvoj)	Posodobitev nabora; kartografski del, opisni del	Posodobitev nabora; kartografski del, opisni del	terensko delo in desktop analize (po protokolih), <i>sodelovanje strokovnjakov s panela na terenu in delavnici</i>
(IV) usmeritve	Priprava usmeritev	Priprava usmeritev	(bo povzeto po Golobič in sod, 2020)	Analiza dokumentov politik na državni in lokalni ravni, <i>delavnica (panel + sektorji)</i>
(V) inventarizacija krajinskih prvin	Ni predmet tega sklopa	Zajem in kartiranje krajinskih prvin;	ni predmet tega sklopa	obstoječe zbirke, ročni zajem, samodejni postopki,

Pet delovnih svežnjev zajema naslednje vsebinske mejnike:

Sveženj	Vsebina	Mejniki
S1	I Priprava izhodišč za posodobitev	oktober 2021 - marec 2022
	Uvodni sestanek z naročnikom	oktober 2021
	I.I Pregled virov	okt 21 - jan 22
	I.II Pilotna raziskava	dec 21 - mar 22
	I.III Predstavitev izhodišč strokovnemu panelu	marec 2022
	I.III.a Dopolnitev izhodišč	marec 2022
S2	II Metodologija prenove posodobitve regionalizacije in izjemnih krajin	februar - julij 2022
	II.I Zasnova metode	feb - jun 22
	II.II Testiranje in dopolnitev metode	apr - jun 22
	II.II.a Interna delavnica za projektno skupino	maj 22
	II.III Predstavitev metode in rezultatov strokovnemu panelu	junij 2021
	II.III.a Dopolnitev metode	junij - julij 2022
S3	III Posodobitev regionalizacije, izjemnih krajin in območij prepoznavnosti	avgust 2022 - oktober 2023
	III.I Izvedba posodobitve regionalizacije, kartografski in vsebinski del	avg 22 - jun 23
	III.II Izvedba posodobitve izjemnih krajin, kartografski in vsebinski del	nov 22 - sept 23
	III.III Izvedba posodobitve območij prepoznavnosti, kartografski in vsebinski del	nov 22 - sept 23
	III.IV Priprava kartografskih podatkov za uporabo v javnem pregledovalniku (PIS)	nov 22 - sept 23
	III.IV.a Oddaja baze podatkov	29. 9. 2023
S4	IV Usmeritve za varstvo in razvoj, oblikovanje meril za opredeljevanje izjemnih krajin na regionalni in lokalni ravni	september 2023 - marec 2024
	IV.I Identifikacija ključnih instrumentov	sep - nov 23
	IV.II Predlog vsebin usmeritev za varstvo in razvoj (za regionalizacijo, izjemne krajine in območja prepoznavnosti)	nov 23 - mar 24
	IV.III Merila za opredeljevanje izjemnih krajin na regionalni in lokalni ravni,	nov 23 - mar 24
	IV.IV Predstavitev na delavnici za predstavnike ključnih politik	februar 2024
	IV.IV.a Dopolnitev usmeritev	februar - marec 2024
S5	V Inventarizacija in digitalizacija krajinskih prvin na območjih izjemnih krajin	september 2023 - september 2024
	V.I Opredelitev krajinskih prvin	sep - nov 23
	V.II Opredelitev metode za zajem in kartiranje prvin	okt - dec 23
	V.III Zajem in kartiranje krajinskih prvin in priprava podatkov za PIS	dec 23 - avg 24

3 Izhodišča prenove Regionalne razdelitve krajinskih tipov in izjemnih krajin v Sloveniji

Prof. dr. Mojca Golobič je izpostavila glavna izhodišča prenove Regionalne razdelitve krajinskih tipov in izjemnih krajin v Sloveniji:

- 1) Analiza vsebine in uporabe regionalne razdelitve krajinskih tipov
- 2) Pregled tujih primerov krajinskih regionalizacij
- 3) GIS modeliranje krajinskih enot
- 4) Pregled strokovnih podlag na področju krajine

Študija bo v primerjavi z obstoječo Regionalno razdelitvijo krajinskih tipov in izjemnih krajin v Sloveniji zajemala razširjen nabor ukrepov za izvajanje Evropske konvencije o krajini (EKK):

Posebni ukrepi, navedeni v EKK	Prispevek Regionalne ... (1998)
A. Dvigovanje zavesti	+ Glede na poznavanje gradiva med strokovno javnostjo (anketa) sicer lahko rečemo, da je bil ta dosežek vendarle omejen
B. Vzgoja in izobraževanje - izobraževanje strokovnjakov - multidisciplinarni programi - uvajanje vsebin v šole	+ Vsebine se v druge programe o prostoru (prostorsko načrtovanje, gradbeništvo, geografija, arhitektura, gozdarstvo,) manj vključujejo, prav tako v nižje stopnje izobraževanja.
C. Spoznavanje in vrednotenje - spoznati krajine znotraj države - analizirati značaj in dejavnike spreminjanja - ugotoviti spremembe - vrednotiti ob upoštevanju različnih vrednostnih sistemov	++ Študija je rezultat strokovnih znanj, vrednostnega sistema in tehničnih možnosti, ki so bili uveljavljene v 90-tih letih 20. stoletja. Je enkratni preizkus stanja, zato spremembe niso sistematično ugotovljene.
D. Opredelitev ciljnih krajinskih kakovosti	+/- Ciljne kakovosti niso izrecno opredeljene, jih je pa mogoče razbrati iz vrednotenja in usmeritev za varstvo in urejanje krajine.
E. Uresničevanje	0 Na študijo se neposredno ne veže noben instrument, zato je izvajanje le posredno.
Splošni ukrepi	
a. Vključiti krajine v zakone kot bistven del človekovega okolja, izraz raznolikosti skupne kulturne in naravne dediščine ter osnove za identiteto	0/+ Prispevek študije ne moremo zanesljivo oceniti, vsekakor pa je v okviru uveljavljanja pojma krajina in dviga zavesti o njenem pomenu (tudi med pripravljavci zakonov) študija imela svoj vpliv.
b. Oblikovati in uresničevati politike varstva, upravljanja in planiranja krajine	0/+ Formalno take politike, ki bi celovito obravnavale krajino, nimamo, je pa nastal projekt Izhodišča za krajinsko politiko, ki se je v določeni meri naslanjal na Regionalno razdelitev.
c. Zagotoviti sodelovanje javnosti, lokalnih in regionalnih oblasti in drugih deležnikov pri oblikovanju teh politik	0/+ Študija ni imela neposrednega vpliva.
d. Vključiti krajine v prostorsko planiranje ter v kulturne, okoljske, kmetijske, socialne in ekonomske politike	+ v Strategiji prostorskega razvoja Slovenije, v Prostorskem redu Slovenije in v občinskih prostorskih planskih aktih, za določitev in varstvo dediščinskih krajin ter obravnavo vplivov na krajino v postopkih presojanja vplivov na okolje, ni pa imela pomembnejšega vpliva na kmetijske, socialne in ekonomske politike.

Ponovno preverjanje krajinskih prvin je potrebno tudi zaradi samega časovnega intervala od predhodne raziskave.

Med 3. in 15. 12. 2021 je bila izvedena anketa, s katero smo želeli preveriti poznavanje gradiva Regionalne razdelitve krajinskih tipov (Marušič in sod., 1998). Zajemala je širok spekter stroke, med katerimi so prevladovali krajinski arhitekti in geografi. Med anketiranci (skupno 127 odzivov), ki jih krajina zanima, jih kar 38% gradiva ne pozna. Tisti anketiranci, ki so z gradivom seznanjeni, ga uporabljajo za različne namene, med katerimi prevladuje priprava strokovnih podlag za OPN/OPPN/DPN. Sledi uporaba za raziskovalno delo, pripravo projektnih nalog za strokovne podlage, projektne rešitve, prostorske akte ter drugi nameni uporabe. Večina strok pri svojem delu pogreša strokovne osnove s področja krajine, v katerih bi bili opisi in karte slovenskih krajin z usmeritvami za urejanje (izjema geografi, ki uporabljajo geografsko razdelitev). Vsebinsko bi si anketiranci želeli opise značilnosti krajin in krajinskih vzorcev, usmeritve za urejanje ter vrednotenje krajinskih enot. Menijo, da je prenova potrebna predvsem iz stališča usmeritev za urejanje. Iz rezultatov ankete izhajajo naslednji konkretni predlogi za posodobitev:

Opisi krajin: preveritev veljavnosti in posodobitev vsebin z upoštevanjem opis (in opredelitev do) procesov in sprememb, ekološkega pomena, biodiverzitete, podnebnih sprememb; povezava z arhitekturno tipologijo,

določitev elementov prepoznavnosti, vzpostavitev »Kataloga krajin« po tujih vzorih (Katalonija, Anglija, Francija),

Usmeritve: podrobnejše in bolj strukturirane usmeritve, morda tudi grafična ponazoritev, povezava usmeritev z instrumenti in deležniki, poudarek na načinu upravljanja, usmeritve skozi cilje kakovosti krajine, bolj zavezujoča uporaba vsebin v smislu »obveznih izhodišč«, pozitiven odnos do spreminjanja,

Metoda: posodobitev (in zaostritev) meril za vrednotenje, jasnejša opredelitev »tipa« ter uporaba sodobnejših pristopov na osnovi analiz prostorskih podatkov s strokovno interpretacijo, bolj operativna uporaba četrte ravni (podenote), v vrednotenje vključiti merila za naravne vrednote,

Digitalizacija in dostopnost: povezava digitalnih prostorskih podatkov z vsebino in omogočen javni dostop.

V nadaljevanju je Doc. Dr. Nadja Penko Seidl predstavila glavne zaključke pregleda tujih primerov tipologij/karakterizacij krajin. Sledili smo izhodiščem EKK. Osredotočili smo se na primere iz Evrope (Velika Britanija, Irska, Portugalska, Francija, Španija, Belgija, Hrvaška). Uporabljene vire lahko razdelimo na metodološke (priročniki za pripravljavce in metodološki zvezki ter znanstveni članki) in implementacijske (posamezne študije). Viri so se razlikovali po namenu in vsebini, metodah ter prostorskem obsegu in hierarhičnosti, kot je prikazano v spodnjih tabelah:

		Metodologija	Primeri karakterizacije in/ali tipologije	Regionalna razdelitev krajinskih tipov v Sloveniji
Raven obravnave	Državna	Smernice za pripravo LCA/Atlasov krajin (Anglija, Irska, Francija) Razvoj metode (Belgija)	Countryside Character Assessment (Anglija) Atlas krajin (Španija)	Državna
	Regionalna		Atlas krajin (Španija: npr. Katalonija) LCA (Portugalska, Belgija - Valonija)	/
	Lokalna		LCA (Anglija in Irska, okrožja) Atlasi krajin (Francija, departmaji/regije)	/
Vsebina	Inventarizacija – opis značaja	Vsi pregledani primeri vsebujejo opis stanja/značaja krajine.		Inventarizacija – opis značaja
	Tipološka klasifikacija krajin	Anglija – tipi in/ali enote Belgija Portugalska (ponekod na lokalni ravni)		Metoda, tipi v prostoru niso določeni
	Usmeritve za urejanje / uporaba v politikah	Anglija CCA in LCA Irska Portugalska		Smernice za urejanje
	Spremljanje stanja krajin	Belgija Francija Španija (Katalonija)		/

		Primeri	Regionalna razdelitev krajinskih tipov v Sloveniji
Metoda	Kabinetna Kombinacija Terenska	Anglija: CCA, Belgija Anglija: LCA, Irska, Španija: Katalonija	Kabinetna / terenska
	Računalniško podprta Kombinacija Gestalt	Anglija: CCA Anglija: LCA, Irska, Španija, Belgija	Gestalt
Merila	Naravni dejavniki	geologija, reliefne oblike, podnebne razmere, hidrologija, tla, površinski pokrov/rastlinstvo in živalstvo, ekološke značilnosti	Podnebje Relief
	Družbeni dejavniki	raba prostora, naselja, lastništvo, časovna dimenzija/razvoj krajine, tipologija kmetij, poselitveni vzorec, vzorec zemljiške razdelitve, (vidni) arheološki ostanki, industrijska dediščina, oblikovane parkovne površine, infrastruktura	Površinski pokrov/raba
	Kulturni dejavniki	umetnost, literatura, miti, dogodki in legende, ljudje, mediji, doživljanje krajine, predstave o krajini, upodobitve krajine	
	Vizualni dejavniki	vizualna struktura krajine, krajinska pestrost, prostorski vzorci, značilnosti robov	Krajinski vzorci
Hierarhija		Da: Portugalska, Španija Belgija (dve ravni klasifikacija, a nista hierarhični) Ne: Anglija CCA, Irska, Katalonija	Da – 4 ravni členitve

Med primeri je izpostavila Irski, Francoski in Belgijski primer.

Diskusija:

Dr. Aleš Mlakar je predlagal vključitev hrvaške študije za območje Dubrovnika, ki je še v izdelavi (trenutno jo potrjuje naročnik), pripravljen je posredovati delovno gradivo ko bo to na voljo.

Ga. Margita Jančič je sodelovala pri prvi regionalni razdelitvi krajinskih tipov in izjemnih krajin v Sloveniji. Meni, da je v prvi fazi metodologija zadeva stroke. Poudarila je, da motiv prejšnje naloge ni bil le bazična analiza krajine, cilj je bil pripraviti osnove za uporabo. Kot prvi komentar predlaga razmislek o tem, zakaj izberemo izjemne krajine. Drugo vprašanje se dotika izbora anketirancev in zakaj med njimi ni bilo kmetijcev. Tretje vprašanje se nanaša na primerljivost metod in postopkov tujih nalog, manjkajoči del je linija, kjer se konča bazična osnova vrednotenja krajin.

G. Peter Gulič je pojasnil, da bo v sistemu naloge to zajeto. Trenutno smo v predpripravi (vaja).

Asist. Dr. Tadej Bevk je dodal, da je namen sodelovanja strokovnega panela usmerjanje poteka naloge, širši javnosti pa bodo rezultati predstavljeni v kasnejših fazah projekta.

Mag. Jelka Hudoklin je opozorila, da krajina nima lastnih varstvenih režimov. Pri prvi regionalizaciji so imeli v mislih prostorsko načrtovanje. Ker številni posegi v krajino ne potrebujejo gradbenega dovoljenja, zapisi o krajini iz OPN pogosto niso opaženi.

Prof. dr. Mojca Golobič je pojasnila, da so bile ankete poslane preko različnih društev. Namen je bil le preverjanje poznavanja gradiva in se zavedamo, da vzorec anketirancev morda ni reprezentativen.

Mag. Jelka Hudoklin je dodala, da je prenova Regionalne razdelitve kr. tipov eden od ukrepov krajinske politike.

G. Peter Gulič meni, da krajinska regionalizacija služi predvsem za planiranje. Kot primer je navedel prostorsko planiranje prometnega priključka, ki lahko povsem razvrednoti krajino.

Ga. Margita Jančič je opozorila, da bi morale biti usmeritve iz krajinskih politik navedene v kriterijih za kmetijsko dejavnost.

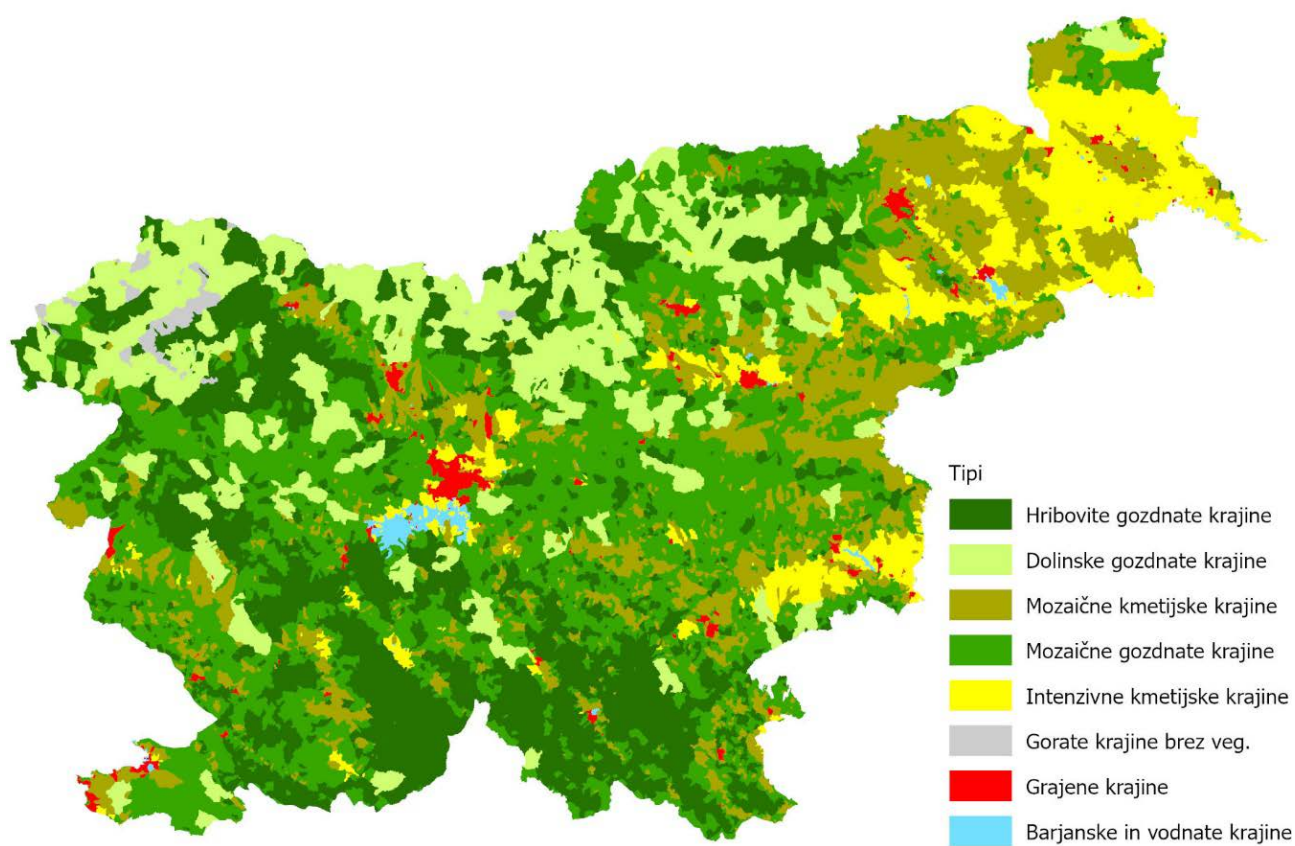
Dr. Aleš Mlakar je dodal, da je cilj krajinske politike upravljavski mehanizem.

Ga. Margita Jančič je nadaljevala, da ima vsak sektor svojo politiko, rezultate projekta pa je potrebno nasloviti na način, da pritegnejo »kupca«. Primer izjemnih krajin v diskusiji je navedla kot »provokacijo« za razmislek, namesto njih bi morda lahko definirali »območja največjih pritiskov«.

Po vmesni diskusiji je Asist. Dr. Tadej Bevk predstavil GIS analizo vzorcev (tipov) krajine, ki v projektu služi prvi preveritvi mej (pod)enot. V osnovi smo si zastavili naslednji dve vprašanji:

- Ali so meje med krajinskimi enotami določene smiselno in konsistentno odražajo značilnosti krajine?
- Ali so se od nastanka naloge (1998) krajine spremenile do te mere, da bi bilo posamezne krajinske podenote smiselno drugače zamejiti ali združiti?

Uporabili smo metodo večkriterijskega razvrščanja, pri čemer smo uporabili spremenljivke, ki so opisovale relief, rabo tal, krajinsko pestrost in tip tal. Rezultate smo primerjali z regionalno razvrstitvijo krajin, pri čemer smo uporabili statistične in ekspertne pristope. S statistično analizo smo izločili sedem tipov krajin, pri čemer sta imela največji vpliv gozdnatost in relief:

Na podlagi pilotne raziskave lahko podamo naslednje delovne sklepe:

- Večje ujemanje z mejami enot kot podenot, ki kaže na pomen zaznave krajine in “mehkih” dejavnikov na nižjih ravneh.
- Manjše ujemanje “naravne” strukture z Regionalno razdelitvijo od pričakovanj. Pojavi se vprašanje, koliko pozornosti nameniti preverjanju meja?
- Najbolj pomembni spremenljivki sta relief in raba tal (predvsem delež gozda). Možnost vključitve dodatnih spremenljivk o strukturi krajine (pestrost, homogenost, povezljivost itd.).

V nadaljevanju projekta bo potrebno primerjati ujemanje ugotovitev z izkušnjami iz prakse ter preveriti “pravilnost” obstoječih meja.

Diskusija:

Dr. Aleš Mlakar je predlagal nadgradnjo po zgledu Hrvaškega primera, z bolj eksaktnimi smernicami. Dobljen rezultat bi prekril s slojem trajno varovanih kmetijskih zemljišč. Največji problem bi lahko predstavljala funkcionalna zaokroženost. Preveriti je potrebno tudi kako krajinski parki sovpadajo z mejami.

Prof. dr. Mojca Golobič se je zahvalila za predlog in pojasnila, da bo v nalogi najverjetneje potrebna osvežitev poteka mej med regijami.

Ga. Margita Jančič je dodala, da bo rezultat projekta morda tudi predlog za razširitev območja parkov.

Mag. Jelka Hudoklin je opozorila, da v času izdelave prve naloge v letu 1991 ni bilo na voljo sodobne računalniške opreme. Uporabljene je bilo več percepcije, zato ugotavljamo razhajanja.

Po krajši diskusiji je Mag. Jelka Hudoklin predstavila pregled strokovnih študij za krajino. Zajemal je grafične prikaze v strokovnih podlagah za OPN-je (območje celotne občine ali manjše območje) in OPN-jih (strateški deli). Pregled študij je bil osredotočen predvsem na naslednja vprašanja:

- na kakšen način je bila obravnavana krajina,
- kako je bila krajina členjena,
- če in kako so bile opredeljene izjemne krajine, območja prepoznavnosti in razvrednotena območja,
- morebitne usmeritve za njihovo urejanje.

Zajemal je naslednja področja, ki so grafično prikazana na spodnji sliki:

1) Regionalna in druga širša območja:

- RZPR za JV Slovenijo in RZPR za J Primorsko
- SP za krajino v Beli krajini

2) SP in OPN za območja občin:

- SP za OPN Nova Gorica, Koper, Piran, Izola, Ankaran, Ivančna Gorica, Novo mesto, Šmarješke Toplice, Straža
- OPN Črnomelj, Metlika, Kočevje, Dobropolje, Bohinj, Gorje, Bled

3) SP za posamična območja:

Bizeljsko in Gorjanci, Radensko polje, Podvolovljek, Jezersko, Golte, Velika planina, Savska obrečna krajina Savinja od Šempetra do Levca ter Dolina Soče med Volčanskim mostom in Mostom na Soči.

Izpostavimo lahko naslednje glavne ugotovitve:

- Krajina obravnavana na različne načine, v različnem obsegu, različni vsebini in različni stopnji podrobnosti (odvisno od izdelovalca).
- V SP za OPN-je praviloma navedene krajinske enote (povzeto po Regionalizaciji in/ali z dodatno členitvijo za nivo občine) ter opredelitve vrednejših krajinskih območij (npr. značilne kulturne krajine, ter izjemne, prepoznavne krajine na lokalni ravni).
- Praviloma fotografije značilnih prizorišč in krajinskih vzorcev in/ali krajinskih prvin.

- V nekaterih primerih usmeritve za urejanje nekaterih (tipov, skupin) krajinskih območij oz. (tipov, skupin) izjemnih krajin.
- Zelo različni grafični prikazi (analize in usmeritve), razlike tudi pri posameznih izdelovalcih.

V študijah so bile obravnavane krajinske enote za območje občine, visoko ovrednotena krajinska območja, razvrednotena območja, krajinske prvine, strukturne analize krajin ter usmeritve za urejanje krajin. Ker so pri krajinskih členitvah posamezne enote lahko zelo različno poimenovane, je v okviru projektne naloge predvidena tudi izdelava »pojmovnika osnovnih krajinskih izrazov«.

Diskusija:

Ga. Barbara Mlakar je sporočila, da kot nosilec urejanja prostora nima občutka, da so te osnove poznane, območja prepoznavnosti in izjemne krajine so postali marginalna kategorija. Veseli se rezultatov projekta in njihovega prenosa v izvedbo.

Ga. Margita Jančič je postavila vprašanje o višini sredstev, namenjenih za prenos v prakso.

Prof. dr. Mojca Golobič je pojasnila, da sredstva za ta namen niso ločena, so pa predvidena sredstva za diseminacijo.

4 Razprava

Prof. dr. Mojca Golobič je kot izhodišče za razpravo izpostavila vprašanje, katere lastnosti/podatke potrebujemo, da ločimo enote. Najbolj nas zanimajo podenote, ki so pomembne za sprejemanje odločitev na planski ravni. Sledijo opisne spremenljivke. Z značajem krajine opišemo kakovost krajine, na kar prav tako lahko vežemo usmeritve. Poznamo še diagnostične spremenljivke (interpretacija razlikovalnih in opisnih spremenljivk v obliki kazalnikov). Zanima nas na kakšen način bi lahko prišli do nabora in kaj so pomembne komponente?

Dr. Damjana Gantar je opozorila, da z njenega stališča manjkajo podatki o pozidavi.

Prof. dr. Mojca Golobič je odgovorila, da pri rabi tal problem predstavlja spremenljiva natančnost zajema podatkov v različnih časovnih obdobjih in zato spremembe niso verodostojne.

Doc. Dr. Nadja Penko Seidl je dodala, da je delež pozidave zajet v uporabljenem indeksu.

G. Peter Gulič je glede poselitve pripomnil, da ne vidi problema v pozidavi krajine, vendar je potrebno definirati kako (predpisan naklon strehe,...). Kot rešitev predlaga, da ne preprečujemo temveč zamejujemo s predpisi.

Mag. Jelka Hudoklin je dodala, da bi se na področju krajine stvari hitreje odvijale, če bi meli ustrezen vzvod. Imamo gradbena dovoljenja, ki pa se zaradi pomanjkanja pravnega reda ne upoštevajo.

Mag. Igor Zakotnik je pripomnil, da upravne enote ne gledajo vsebine dokumentov.

Dr. Aleš Mlakar je predstavil dva predloga:

1) V Dubrovniškem primeru so meje postavili na podlagi fizičnih mej in iz stališča, kako bodo postavljali smernice. Pri mejah je potrebno imeti v mislih končni rezultat.

2) Manjka problematičnost (konfliktnost). Če je namen izboljšati/usmerjati, moramo na začetku imeti definirano problematiko.

Prof. dr. Mojca Golobič se je zahvalila za predloga ter dodala, da bo najverjetneje potrebna posplošitev.

Dr. Aleš Mlakar je vprašal ali bomo v tem projektu izvedli celotno regionalizacijo?

Prof. dr. Mojca Golobič je pritrdila.

Dr. Aleš Mlakar meni, da je ta naloga preobsežna in zahteva dodaten projekt. Predlagal je rešitev, da bi projekt pripeljali do določene ravni in nato iz teh izhodišč nadaljevali delo v novih projektih.

Prof. dr. Mojca Golobič je odgovorila, je za ta projekt predvidena nacionalna raven.

Dr. Aleš Mlakar je nadaljeval, da bi se morala naloga končati z usmeritvami, kako nadaljevati delo za posamezna področja.

Mag. Jelka Hudoklin je opozorila, da je dobro poznati problem in na podlagi le tega pisati usmeritve, sicer bodo presplošne.

G. Etbin Tavčar je izrazil navdušenje nad nalogo, ki je zelo dobro zastavljena. Želel bi, da bi bile rezultat usmeritve, s čimer naloga dobi praktično vrednost. Opozoril je, da gre predvsem za to, do kakšne stopnje je prisoten človekov vpliv ter da ni nujno ogrožajoča prisotnost človeka temveč njegova odsotnost. Prosi, da se zajame tudi podatke o rabi tal, ki bi pokazali spremembe.

Prof. dr. Mojca Golobič je opozorila, da je v tem delu raba tal nezanesljiva.

G. Etbin Tavčar je nadaljeval, da bi želel, da bi usmeritve lahko čim bolj eksplicitno usmerili, saj tako lahko državo usmerimo v subvencioniranje ogroženih regij. Če krajino le opredelimo kot izjemno krajino, le ta kljub temu propada, potrebujemo mehanizme za ohranjanje krajin. Meni, da je kulturna krajina v Sloveniji ogrožena ter kot primer izpostavi mozaično gozdno in kmetijsko krajino na Krasu, pri kateri je pomembno razmerje znotraj mozaičnosti – pašniki se zaraščajo. Predlaga, da se v okviru te naloge ugotovi, ali se kot družba odločimo, da kraški zidovi so ali niso nekaj, kar želimo ohranjati.

Prof. dr. Mojca Golobič se je zahvalila za predlog ter dodala, da bomo kraške zidove obravnavali, zajeli in se do njih opredelili.

G. Etbin Tavčar je ponovno poudaril, da mora imeti četrta raven za seboj zelo jasno in zelo eksplicitno usmeritev, kaj se v tem prostoru pričakuje. Iz analiz zadnjih 30 let lahko zelo analitično vidimo trende.

Prof. dr. Karel Natek meni, da študija ni neposredno uporabna za pripravo prostorskih planov, saj gre za dva različna pojma. Poudaril je, da je potrebno povedati, kako implementirati rezultate. Povedati bo potrebno, kako se rešitve v praksi izvede, sicer jih ne bodo znali realizirati.

Prof. dr. Mojca Golobič je odgovorila, da bodo nekatere občine same nadgradile rezultate z dodatno študijo, a nekatere občine tega ne bodo zmogle izvesti.

Mag. Jelka Hudoklin je dodala, da občine imajo prostorske načrtovalce, saj zakon že predvideva krajinske zasnove.

G. Peter Gulič je opozoril, da v projektni nalogi piše, da bodo občine povabljene na kasnejše delavnice in bodo seznanjene z rezultati ter usposobljene za njihovo uporabo.

Prof. dr. Karel Natek je opozoril na termin »razvrednoteno območje«. Ustreznejši izraz je »degradirano območje«.

G. Tomaž Acman je zastavil vprašanje, ali smo razmišljali, da bi dodali dodatne attribute v primerjavi z drugimi državami.

Prof. dr. Mojca Golobič je odgovorila, da je bilo v predstavitvi izpostavljenih zgolj nekaj primerov, uporabljenih bo več.

G. Tomaž Acman je kot dober primer izpostavil primer Andore. V našem sistemu varstva narave imajo za vse zvrsti narejen katalog z opisi vrednotenja. Pri tako natančnih členitvah se v nekaterih primerih izgubi celota in posledično niso več naravne vrednote. Na podlagi teh izkušenj predlaga, da se v nalogi ohrani tudi holistični pristop. Opozoril je tudi, da je interpretacija v OPN vprašljiva. Želel bi si, da bi šli korak naprej od zgolj opisnega dela v OPN, pri čemer najverjetneje ne gre brez zavezujočih stvari. Krovno skrb za krajino bi moralo prevzeti ministrstvo.

Ga. Barbara Mlakar je izpostavila, da je tudi pri kulturni dediščini značaj včasih težko opisati s tehničnimi kriteriji. Želijo si, da damo poudarek kulturni dediščini, skritim pogledom, ki so vredni, da se jih obudi. Pri tem moramo pred seboj vedno imeti cilj. Pri izboru izjemnih krajin vedno izberemo »iz vreče« stvari, ki so vrednejše in nas opredeljujejo na določeni ravni. Meni, da jih je vredno ponovno preveriti ter po potrebi dopolniti, za celoten prostor pa določiti usmeritve.

Ga. Margita Jančič je dodala, da so krajine izrazito pomembna območja, za katera bi se morala država odločiti kaj bo z njimi; za nalogo to pomeni usmeritev. Od izvajalcev projekta se pričakuje, da bodo na ravni države krajino čim natančneje opisali s strukturnimi elementi. Vprašati se je potrebno, kaj je tisto, kar je vredno ohranjati.

G. Tomaž Acman je opozoril, da to ni absolutna kategorija; npr. zaraščanje je za gozdarje pozitivno. Poleg tega niso vsi vzvodi prostorski. Uvedba gerk-ov in neposrednih izplačil na hektar zemljišča je v Zg. Savinjski dolini povzročila porast travniških površin. Na tem območju glavni problem predstavlja povečana pozidava.

Mag. Jelka Hudoklin je nadaljevala, da tudi obrežna vegetacija izginja iz več razlogov, npr. oranje zemljišč do vodotoka, bober kot zaščitena vrsta, sistem gerk-ov.

Prof. dr. Karel Natek je spomnil, da do izginjanja obvodne vegetacije pogosto prihaja tudi zaradi gradbenih posegov.

Dr. Aleš Mlakar je izpostavil, da regionalna razdelitev lahko vpliva na OPN. Meni, da bi bilo potrebno razmišljati o dveh tipih usmeritev: vsebinskih in operativnih. Poleg tega regionalna delitev potrebuje »navodila za uporabo«. Predlaga, da za ta namen za osnovo vzamemo ZUREP3 in vanj zapišemo, kako upoštevati strokovne podlage in kako jih integriramo v OPN.

Mag. Jelka Hudoklin je dodala, da skupaj z arhitekturnimi regijami.

Ga. Margita Jančič je svetovala, da na začetku projekta določimo najbolj osnovne tehnične parametre (npr. kako posnamemo fotografije itd.).

Prof. dr. Mojca Golobič se je zahvalila za nasvet in dodala, da je to naš namen.

Mag. Jelka Hudoklin je dodala, da bomo dokumentirali tudi točke, iz katerih bodo posnete fotografije.

G. Peter Gulič je prosil za digitalizacijo očišč.

Mag. Jelka Hudoklin je opomnila na vključevanje nosilcev dejavnosti.

Dr. Aleš Mlakar je dodal, da so to NUP-i in lokalne skupnosti.

Mag. Jelka Hudoklin je dr. Aleša Mlakarja vprašala, na kakšen način so pri Dubrovniškem primeru zastavili usmeritve, na kaj so targetirali?

Dr. Aleš Mlakar je odgovoril, da za določene vsebinske sklope in območja, medtem ko za dejavnosti ni potrebno. Predlagal bi pisanje usmeritev za četrto enoto, znotraj le te pa bi oblikoval obče in po potrebi specifične.

Ga. Stanislava Dešnik, ki je delavnico spremljala na daljavo, je posredovala naslednje komentarje:

Slovenska krajina je res v veliki tranziciji, ki jo najbolj pogojuje lastništvo, kmetijske subvencije, stanje na trgu in novodobno orodje – mehanizacija, ki zahteva velike površine zato, da je učinkovita (hitra obdelava za poceni pridelano hrano, stlačena in zakisana tla, škropljena hrana, uničena talna voda in hrana z ostanki FFS – dokaz zemljevid kakovosti podtalnice, ki jo pijemo – ARSO),

Pametno podeželje prinaša več oddajnikov po vrhovih za daljinski nadzor in robotizacijo v kmetijstvu (ali veste, da imajo živali čipe, ki jim povedo kje je meja pašnika?)

Sploh ni pomembno ali so še kakšne naravne danosti za to, da bo raba tal primerna (rodovitnost tal, lega, sonce, voda), če se da vse kupiti – če ni padavin pa bomo namakali (namakanje dobijo samo veliki),

Strokovne podlage za male občine se v principu ne delajo ali pa so zahteve pretirane – (primer občina Kobilje je ena k.o. in so za potok, ki teče (morda 1/10 njegove celotne struge) skozi morali naročiti poplavno študijo, če bi želeli graditi stanovanja za mlade in to na opuščenem glinokopu, zasutem z odpadno zemljo, ker jim kmetijstvo tam, kjer bi krajinskemu vzorcu bilo primerno ne dovoli zaradi prehranske varnosti, ker je K1. Župan si želi novih mladih družin in hoče brisat poslovno cono, ki jo je predvidel prejšnji župan in imeti občino brez industrije – kar zelo pozdravljam – če

pogledate Kobilje iz zraka, boste ugotovili zakaj je nekoč davno bilo predlagano za urbanistični spomenik – lahko bi bil tudi izjemna krajina, kot je to bila Bukovnica)

Izdelava OPN je na prostem trgu – kdor je cenejši je boljši (običajno one man band) – primer OPN za občino Grad so delali Gorenjci – zato lahko tudi na Goričkem postavljamo kozolce? Tudi sicer priseljenci prinašajo svoje gradbene navade – brunarice na Goričkem? Glampingi? V OPN jih ni določena raba v smislu delitve kmetijskih površin na trajno travinje, njive, vinograd, sadovnjak – potem prihaja do konfliktov – raba pesticidov do oken hiš?

Upravljalci zavarovanih območij niso nosilci urejanja prostora – strokovne državne službe (ZRSVN, ZVKDS, DRSV, MKGP, idr) se z upravljalci tudi ne posvetujejo, še manj seznani, da je kakšen del države v medresornem usklajevanju – ker zakon tega ne zahteva – deluje samo takrat kadar se ljudje poznajo in v smislu dobre volje. O spremembah pozidave odločajo na ZRSVN, ki smejo gledati samo ali bo uničen habitat in ne pozidan vizualno izpostavljen vrh?

Na žalost tudi ZRSVN in ZVKDS uradno ne sodelujeta. Primer:– Sotinski breg je geomorfološka naravna vrednota državnega pomena od leta 2004, kljub temu je v njem delujoč kamnolom (najslabši in najstarejši kamne v državi, ki hitro razpade kadar je na cesti – če se boste kdaj peljali po AC v Pomurje boste na premostitvah videli kot da je asfalt zarjavel – to je vgrajen sotinski kamen) – v postopku širitve je vključen samo ZRSVN – leta 2018 odkrijejo amaterski arheologi na vrhu hriba eneolitsko naselbino (po moji je bila citadela ali pa svetišče) – ukrepajo prepozno – koristniki kamnoloma uničijo 1/3 naselbine, ki je zgrmela v dolino za vedno. In nikomur se ni zgodilo nič. Kultura je sicer to označila v registru in kamen se koplje dalje.

Kaj je s tipologijo arhitekture? Vse več je pritiskov arhitektov po gradnji kockastih hiš z ravnimi strehami – kot da se ne bi šli varčevanja z energijo, fotovoltaike ipd. Ali res moramo graditi samo še hiše z ravno streho? Ko pogledamo naša naselja, strnjena in razpršena so kot zbirka različnih strešnih kritin, oblik in volumnov – kot razsute kocke.

K temu država ob glavnih cestah povsod gradi kolesarske steze z javno razsvetljavo (ob najbolj prometnih, ker ob lokalnih ne sme) za trajnostno mobilnost in »razoglčenje«, brez potrebnih presoj in dovoljenj ker je to v javnem interesu – seveda so kakšni drevoredi ob cestah prej redkost kot pravilo.

Dodala je naslednje predloge rešitev:

1) Prostorsko načrtovanje mora spet postati javna služba na regionalni ravni (regije smo v času pandemije postavili čez noč) ali v upravnih enotah, načrtovanje ne sme biti na prostem trgu in delavci, ki so planerji ne smejo biti koruptivni.

2) Glede na stanje in prihajajočo krizo (lakota, suša, poplave, energetika-obnovljivi viri) bi morali razmišljati o tem kako vzpostaviti/usmerjati/graditi/saditi/ novo krajino, ki bo ekosistemske vzdržna, da se bo krčila zarast tam kjer je to smiselno in ne tam kjer kdo prostovoljno vzame denar za krčenje. Ob vodah je že enkrat potrebno določiti obvodni pas, pribrežno zemljišče in različne površine ob visokih vodah, ki so lahko mokrotni travniki za omilitev podnebnih sprememb, potem se bo spet smela zasaditi obvodna vegetacija. Predvsem je treba odločiti/določiti, kje bo lastnik republika Slovenija in kdo bo upravljaavec? Največji kmet v Pomurju je Sklad kmetijskih zemljišč, ki pozna samo svoj zakon – ekologija, krajina jih ne zanima – in delujejo v javnem interesu? Kaj je javni interes?

3) Kar se tiče delov narave (samonikle in sajene) bo po mojem predvidevanju ta ostala samo na zemljiščih v lasti RS (ker država nenehno dobiva opomine od EK zaradi nespoštovanja direktiv in upadanja biotske raznovrstnosti), kjer ima upravljavec (naprimer park) denar za ekstenzivno rabo travnikov, mejic, obvodne vegetacije in drugih krajinskih prvin, ki definirajo krajinski tip in značilnosti in hkrati nudijo ekosistemске koristi (zadrževanje vode, opraševalci, ponor CO₂) in vzdržujejo populacije za/varovanih vrst živali in rastlin – primer : JZ KP Goričko trenutno upravlja z 80 ha travnikov – vse je treba vsaj 2 x pokositi in pospraviti mrvo morda bodo za vse naštetu skrbeli tudi ljubitelji, ki se ne bodo preživljali s pridelavo hrane. Za primerjavo vam prilagam sliko zemljišč v lasti RS : rdeče so v upravljanju Sklada KZ in SiDG, zelene o v upravljanju JZ KPG. Mislim, da je komentar odveč? (Lokalni veliki kmetje (g. Kučan) zmerjajo JZ KPG, češ da je JZ KPG velik kmet, ki dela konkurenco družinskim kmetijam? In to zato ker kosi staro travo in tujerodne invazivne vrste, ki so se namnožile zaradi ukrepov v kmetijstvu proti zaraščanju – in so bili subvencionirani ukrepi mulčanja travnikov. Morda tudi zato, ker je bilo v projektu Gorička krajina zasajenih 1.600 jablan, 50 belih vrb, 3 km mejic, 40 posamičnih dreves, obrezanih 950 jablan in 10 lipovcev, postavljenih 400 lovnih prež za ptice, netopirjem prijazno osvetljenih 13 sakralnih objektov (KD), odkupili 56 ha travniških habitatov v last RS, s košnjo v 4 letih obnavljali 187 ha travnikov v zasebni in državni lasti. Delo je trajalo 4 leta – sredstva iz kohezije – projekt je končan – kako bo šlo ohranjanje krajine naprej pa je odvisno od iznajdljivosti upravljavca. Več o dosežkih projekta berite na : <https://www.park-goricko.org/go/1136/Novice-projekta> (je pa vlada RS 3.6.2021 sprejela Načrt upravljanja (karkoli to že pomeni) in je objavljen v UL RS: <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2021-01-1959/uredba-o-nacrtu-upravljanja-krajinskega-parka-goricko-za-obdobje-2021-2025>)

5 Zaključek

Po razpravi je prof. dr. Mojca Golobič udeležence obvestila, da bo Biotehniška fakulteta pripravila predlog za povračilo materialnih stroškov za udeležbe delavnic in terenskih ogledov, stroški pa bodo predvidoma povrnjeni ob koncu projekta za celotno obdobje.

Izvajalci projekta bodo v naslednjih mesecih pripravili predlog metode ter v juniju ponovno zbrali člane strokovnega panela in jim predstavili napredovanje projekta (»desktop naloge«). V vmesnem obdobju bo potekala javna predstavitev projekta, na katero bodo povabljeni tudi člani strokovnega panela.

Ob zaključku se je prof. dr. Mojca Golobič članom strokovnega panela zahvalila za udeležbo in uspešno izvedbo delavnice.

Zaključek: 18.00